Zał. nr 1 do Uchwały nr 14/22 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt"

z dnia 8 kwietnia 2022 r.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Iłża Kowala Skaryszew Wierzbica

Strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2024

Lokalna Grupa Działania

Wspólny trakt

AKTUALIZACJA 8 kwietnia 2022

Spis treści

Spis treści

I. CHARAKTERYSTYKA LGD……4

II. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR……10

III. DIAGNOZA – OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI……...13

IV. ANALIZA SWOT……....31

V. CELE I WSKAŹNIKI……33

VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU……42

VII. PLAN DZIAŁANIA……46

VIII. BUDŻET LSR……47

IX. PLAN KOMUNIKACJI……49

X. ZINTEGROWANIE……...50

XI. MONITORING I EWALUACJA……..53

XII. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO……...55

BIBLIOGRAFIA……56

ZAŁĄCZNIKI DO STRATEGII……...57

1. Procedura aktualizacji LSR

2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

3. Plan działania

4. Budżet LSR

5. Plan komunikacji

I. CHARAKTERYSTYKA LGD

1. Forma prawna i nazwa LGD

Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt” działa na obszarze czterech gmin województwa mazowieckiego: Iłży, Kowali, Skaryszewa i Wierzbicy. Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt” posiada osobowość prawną i działa zgodnie z przepisami ustawy Prawo o Stowarzyszeniach (Dz. U. z 1989 r. Nr 20, poz. 104 z późniejszymi zmianami) oraz ustawy z dnia 07 marca 2007 r. o Wspieraniu Rozwoju Obszarów Wiejskich z Udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (jako tzw. stowarzyszenie specjalne) oraz z przyjętym statutem. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt”, z siedzibą w Skaryszewie, ul. Słowackiego 6, 26-640 Skaryszew, zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym w Łodzi pod numerem 0000313916, uzyskując także numer identyfikacji podmiotów gospodarki narodowej REGON 141666356. Posiada numer beneficjenta nadany przez ARiMR: 062954835.

2. Zwięzły opis obszaru

Obszar objęty działalnością LGD należy do powiatu radomskiego, położonego w południowej części województwa mazowieckiego. Powierzchnia tego obszaru wynosi 596 km². **Ogólna liczba ludności obszaru oddziaływania LGD „Wspólny Trakt” wynosi na 31.12.2013 - 51441 mieszkańców, co kwalifikuje LGD do ubiegania się o kwotę 7 milionów złotych. Przedział 50 000 – 59 999.** Liczba mieszkańców obszaru realizacji LSR wzrosła z 34 445 do 51 441 mieszkańców.

Obszar LGD ma charakter zwarty, tworzą go cztery gminy: **Iłża** (gmina miejsko-wiejska), **Kowala** (gmina wiejska), **Skaryszew** (gmina miejsko-wiejska) i **Wierzbica** (gmina wiejska).

Tabela 1. Powierzchnia i ludność gmin tworzących obszar LGD

Obszar LGD	**Powierzchnia (stan na 31.12.2013)**	**Ludność (stan na 31.12.2013)**
Gmina Iłża	256 km²	15286
Gmina Wierzbica	94 km²	10059
Gmina Kowala	75 km²	11845
Miasto i Gmina Skaryszew	171 km²	14251
Ogółem	**596 km²**	**51 441**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

3. Mapa obszaru objętego LSR

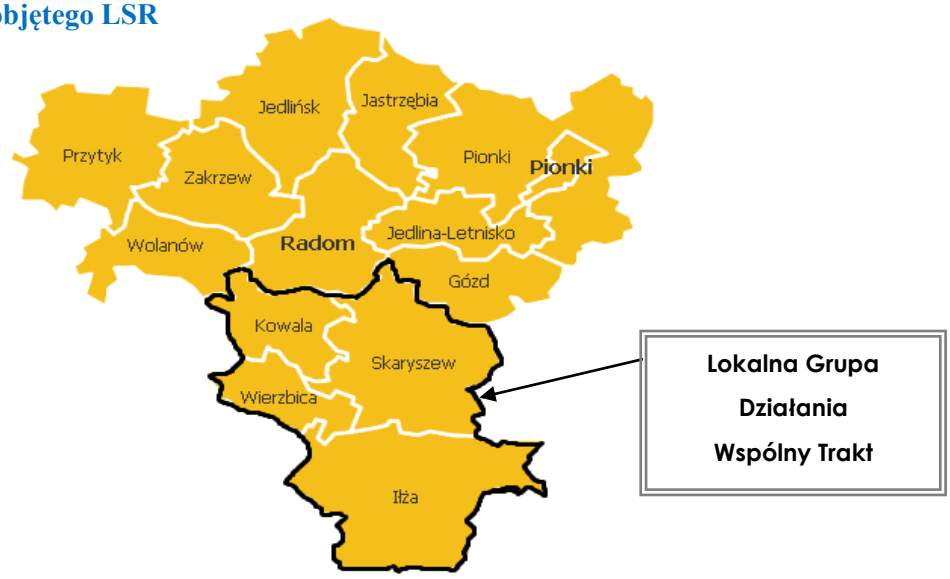

Mapa obszaru LGD „Wspólny Trakt” na tle powiatu radomskiego

4. Opis procesu tworzenia partnerstwa

4.1. Sposób powstania i doświadczenie LGD

Świadomość problemów lokalnych, niewystarczające środki samorządów na działania rozwojowe oraz niski poziom wykorzystywania posiadanych zasobów stały się motywem do podjęcia współpracy pomiędzy społecznościami gmin: Kowala, Skaryszew i Wierzbica, **mających za cel aktywizację samorządów i partnerów społeczno-gospodarczych** z wykorzystaniem wsparcia w ramach inicjatywy Leader. **Inicjatywę budowania partnerstwa trzech sektorów podjęły samorządy gmin, jednakże w zakres konsultacji, a w szczególności, w opracowanie Lokalnej Strategii Rozwoju, została włączona społeczność lokalna, w tym przedstawiciele sektorów: gospodarczego oraz społecznego**. Na początku 2008 roku zawiązała się grupa inicjatywna, której celem było propagowanie idei podejścia Leader oraz zachęcanie społeczności lokalnej do włączenia się w prace przygotowawcze związane z założeniem Stowarzyszenia. W tym czasie zrealizowano szereg spotkań i konsultacji. Działania te pozwoliły na identyfikację potrzeb mieszkańców oraz zdefiniowanie podstawowych celów rozwoju obszaru LGD. Następnie przygotowano spotkanie założycielskie LGD. W dniu 27 maja 2008 roku w Skaryszewie przy obecności 71 mieszkańców i osób zainteresowanych działalnością w Stowarzyszeniu założono Stowarzyszenie pod nazwą „Wspólny Trakt". **Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w KRS w dniu 18 września 2008 roku.**

W ramach realizacji Osi 4 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 Stowarzyszenie „Wspólny Trakt" zakładało bezpośrednie dotarcie ze szczegółową informacją o realizowanych projektach do jak największej grupy potencjalnych beneficjentów. W ciągu tych siedmiu lat, dzięki dobrej współpracy z samorządami, członkami stowarzyszenia, innymi organizacjami, a także ze społeczeństwem, udało nam się zrealizować wiele dobrych i ciekawych projektów na kwotę 4 528 000, 00 zł, co stanowiło blisko 90 % przyznanego budżetu. W wielu miejscowościach na obszarze LGD widoczne są przykłady działalności naszego stowarzyszenia – wybudowane lub wyremontowane świetlice wiejskie, place zabaw, oznakowane szlaki rowerowe, boiska, podjazdy, odnowione figurki, oświetlenie i wiele innych. Ponadto przez ten okres w ramach tzw. „Małych Projektów", dofinansowanych zostało wiele działań integrujących i aktywizujących społeczności lokalne i promujących obszar LGD: festynów rodzinnych, okolicznościowych, Wstępów, dożynek, zawodów sportowych i innych. Bardzo ważna była nasza obecność na spotkaniach organizowanych przez samorządy i organizacje pozarządowe. Spotykaliśmy się na warsztatach z tzw. ginących zawodów, które cieszyły się zawsze dużym zainteresowaniem. Organizowaliśmy wyjazdy studyjne do innych Lokalnych Grup Działania w celu poznania dobrych praktyk i wymiany doświadczeń. Byliśmy także obecni na targach *Agrotravel*. Organizowaliśmy szkolenia dla potencjalnych beneficjentów, uczestniczyliśmy w wielu szkoleniach i konferencjach organizowanych m.in. przez Urząd Marszałkowski.

W ramach kwoty 101 294, 99 zł, realizowano projekt współpracy pn. ***Razem Objedźmy Wspólny Europejski Region „ROWER".*** W trakcie wspólnych prac doprowadzono do porozumienia między dziewięcioma gminami w sprawie stworzenia spójnego projektu tras rowerowych, uwzględniającego rozmieszczenie najważniejszych walorów kulturowych i przyrodniczych naszego regionu oraz infrastruktury istniejącej w granicznych gminach, wybudowanej w uzgodnieniu z samorządami.

Zrealizowane działania obudziły aktywność mieszkańców i zwróciły ich uwagę na możliwość uzyskania wsparcia na realizację ich potrzeb oraz wskazały kierunki rozwoju obszaru. Pokazały też problemy, takie jak np. finansowa słabość i ograniczone umiejętności organizacji społecznych, czy niewystarczający poziom współpracy samorządów. Mierzalne efekty tych działań ograniczyła wielkość budżetu w dyspozycji LGD oraz wspomniane problemy.

Przygotowując się do realizacji **PROW na lata 2014-2020** Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt" rozszerzyła swój zasięg o gminę Iłża i obecnie obejmuje obszar czterech gmin z powiatu radomskiego: Iłża, Kowala, Skaryszew, Wierzbica. Kolejny etap budowania partnerstwa polegał na przygotowaniu i realizacji serii spotkań, szkoleń oraz konsultacji społecznych, w wyniku, których opracowano Lokalną Strategię Rozwoju na lata 2014-2020. Podczas tych działań wytyczono i zdefiniowano cele ogólne i szczegółowe w oparciu o możliwości rozwoju regionu. Dokonano, także analizy istniejących zasobów naturalnych i społecznych, a także przeprowadzono analizę SWOT.

W okresie programowania 2014-2020 chcemy kontynuować m.in. działania aktywizacyjne, wychodząc z założenia, że podstawą wszelkich działań rozwojowych są aktywni ludzie. Będą one też przygotowywać grunt dla rozwoju przedsiębiorczości, na który chcemy położyć większy nacisk niż dotychczas, gdyż niedostatek

miejsc pracy jest głównym problemem mieszkańców obszaru i jednym ze źródeł innych problemów społecznych. Jednym z kierunków będzie **kontynuacja rozwoju oferty turystycznej i rekreacyjnej** obszaru, tak **by wykorzystać potencjał,** którym jest sąsiedztwo dużego miasta – Radomia. W wielu działaniach szczególna uwaga zostanie poświęcona **grupom defaworyzowanym**, aby ograniczyć proces rozwarstwiania się społeczeństwa. Kolejny priorytet to uwrażliwianie społeczności i działania zorientowane na kwestie **ochrony środowiska i ochrony klimatu**, już mające bardzo praktyczne konsekwencje, których przyczyny są wszakże słabo rozumiane.

5. Opis struktury LGD

W wyniku budowania partnerstwa członkami LGD „Wspólny Trakt" zostali przedstawiciele sektora społecznego, gospodarczego i publicznego. Liczba Członków LGD wynosi 107 osób (stan na 31.12.2015r.)

Tabela 2. Reprezentatywność poszczególnych sektorów w składzie LGD „Wspólny Trakt"

L.p	Sektor	Liczba Członków LGD	% składu LGD
1	Sektor społeczny	81	74,8
2	Sektor gospodarczy	14	13,1
3	Sektor publiczny	12	12,1
Łącznie		107	100

Źródło: opracowanie własne

Członkiem zwyczajnym może być osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych i niepozbawiona praw publicznych, która złoży deklarację członkowską oraz wystawioną na piśmie rekomendację, od co najmniej dwóch członków Zarządu Stowarzyszenia. Osoba fizyczna, reprezentująca osobę prawną, nie może być jednocześnie członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia. Członkiem zwyczajnym może być w szczególności każda z gmin oraz inne osoby prawne działające aktywnie na rzecz rozwoju obszaru działania Stowarzyszenia, które utożsamiają się z celami działania Stowarzyszenia.

Członkowie zwyczajni Stowarzyszenia zobowiązani są: propagować cele Stowarzyszenia i aktywnie uczestniczyć w ich realizacji, przestrzegać postanowień Statutu, opłacać składki członkowskie, brać udział w Walnym Zebraniu Członków. Członkowie zwyczajni mają prawo wybierać i być wybieranym do władz Stowarzyszenia, składać Zarządowi Stowarzyszenia wnioski dotyczące działalności Stowarzyszenia, brać udział w organizowanych przez Stowarzyszenie przedsięwzięciach o charakterze informacyjnym lub szkoleniowym, brać udział w imprezach kulturalnych. Nabycie i utrata członkowstwa następuje w drodze uchwały przyjętej zwykłą większością głosów Zarządu Stowarzyszenia.

LGD „Wspólny Trakt" dąży do poszerzenia składu członków. Podczas konsultacji społecznych Lokalnej Strategii Rozwoju, a także w trakcie spotkań inicjujących zwracano uwagę na potrzebę dalszego umacniania więzi między obecnymi członkami, jak i rozszerzania składu LGD.

6. Opis składu organu decyzyjnego

LGD zobowiązana jest posiadać radę, będącą jej organem decyzyjnym, do której wyłącznej kompetencji należy wybór operacji realizowanych w ramach opracowanej LSR. **Rada Stowarzyszenia LGD Wspólny Trakt składa się z 14 osób** przy zachowaniu następującej struktury: Przewodniczący Rady, 3 Zastępców Przewodniczącego Rady i pozostałych Członków Rady. W skład Rady wchodzą przedstawiciele wszystkich gmin, będących członkami LGD. Rada konstytuuje się na swoim pierwszym posiedzeniu, w terminie niezwłocznym.

W skład Rady wchodzą przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców, przy czym na poziomie podejmowania decyzji ani władze publiczne – określone zgodnie z przepisami krajowymi – ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49 % praw głosu. **Skład Rady LGD Wspólny Trakt zapewnia spełnienie wymagań określonych w art. 32 ust. 2 lit.b i art. 34 ust. 3 lit. b Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku.** Rada LGD „Wspólny Trakt" działała przejrzyście, jawnie i demokratycznie i posiada wewnętrzny Regulamin organizacyjny. W razie zmniejszenia się składu władz Stowarzyszenia w czasie trwania kadencji,

w tym Rady, Zarząd zwołuje Walne Zebranie w celu uzupełnienia ich składu. Kadencja organu decyzyjnego LGD wynosi 4 lata. **W składzie Rady jest 3 osoby poniżej 35 roku życia, na 14 osób, 8 to kobiety.**

Nie jest zdominowana przez sektor publiczny ani żadną grupę interesu. Władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiadają więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji.

Tabela 3. Struktura Rady LGD „Wspólny Trakt"

Gminy	**Sektor publiczny**	**Sektor gospodarczy**	**Sektor społeczny**
Iłża	1 os.	1 os.	2 os.
Kowala	1 os.		2 os.
Skaryszew	1 os.	2 os.	1 os.
Wierzbica	1 os.	1 os.	1 os.
Łącznie (14 osób)	4 osoby	4 osoby	6 osób
% sektorowości	**28,6 %**	**28,6 %**	**42,8 %**

Źródło: opracowanie własne

7. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Decyzje Rady, w szczególności decyzje w sprawach związanych z oceną i wyborem operacji, podejmowane są w formie uchwały zwykłą większością głosów (każdy członek Rady dysponuje jednym głosem). Tryb głosowania określają procedury wyboru - decyzje podejmowane są poprzez wypełnienie karty oceny operacji. Warunkiem koniecznym dla prawidłowości przeprowadzenia procesu decyzyjnego jest zagwarantowanie przedstawicielstwa każdego z sektorów (społecznego, gospodarczego i publicznego). Zarząd stowarzyszenia LGD „Wspólny Trakt", prowadzi ponadto **Rejestr interesów**, bazujący na oświadczeniach przedstawicieli organu decyzyjnego. Członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji. Członek Rady lub jego reprezentant, który: jest wnioskodawcą wybieranej przez Radę operacji, reprezentuje wnioskodawcę, zachodzi pomiędzy nim a wnioskodawcą stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony, jest osobą fizyczną reprezentującą przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem reprezentowanym przez wnioskodawcę, zgłosi inne powiązanie z daną operacją lub co do którego zachodzi podejrzenie stronniczości przy wyborze dane operacji, zostaje wykluczony z tego wyboru. Regulamin funkcjonowania Rady zakłada ponadto obowiązek wyłączenia członków Rady w przypadku stwierdzenia innych powiązań. Na podstawie deklaracji Przewodniczący Rady wraz z Komisją Skrutacyjną kontrolują, czy skład Rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie parytetów. **Zastosowanie takich procedur gwarantuje, iż na poziomie podejmowania decyzji w Radzie, ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu.**

8. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które będą w nich zawarte.

Zasady funkcjonowania Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt" definiuje **statut Stowarzyszenia**. Zasady te są zgodne z Ustawą z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.), Ustawą z 7 marca 2007 o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. z 2007 r. Nr 64, poz. 427), Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. 2015.378), Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. 2015.349).

Władzami Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt" są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna i Rada. Najwyższą władzą Stowarzyszenie jest Walne Zebranie Członków. Do kompetencji Walnego Zebrania Członków należy m.in.: uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt", wybór i odwoływanie członków Zarządu i Komisji Rewizyjnej oraz Rady, uchwalanie Statutu i jego zmian, uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia (w tym LSR), *uchwalanie regulaminu obrad Walnego Zebrania Członków, uchwalanie regulaminów Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady*;

Przebieg Walnego Zebrania Członków określa Regulamin Walnego Zebrania Członków, który obejmuje m.in.: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Walnego Zebrania Czlonków (sposób informowania członków o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach, itp.), szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie powołania organów LGD (sposób zgłaszania kandydatów, oddawania głosów, ograniczenia dotyczące możliwości łączenia różnych funkcji w LGD, wybory uzupełniające, itp.), zasady protokołowania posiedzeń Walnego Zebrania Członków.

Rada jest organem decyzyjnym, do którego wyłącznej kompetencji należy wybór projektów do finansowania, mających być realizowanych w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie Lokalnej Strategii Rozwoju Szczegółowy sposób działania Rady określa **Regulamin Organizacyjny Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt”** uchwalany przez Walne Zebranie Członków. Kwestie, jakie zawiera regulamin to m.in.: zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach, itp.), szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.

Organem zarządzającym LGD jest Zarząd. Do kompetencji Zarządu należy m.in.: przyjmowanie nowych członków Stowarzyszenia, reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i działanie w jego imieniu, kierowanie bieżącą pracą Stowarzyszenia, zwoływanie Walnego Zebrania, zaciąganie w imieniu Stowarzyszenia zobowiązań finansowych do wysokości określonej przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia, powoływanie i odwoływanie kierownika Biura Stowarzyszenia oraz zatrudnianie innych pracowników tego Biura, kierowanie procesem opracowywania LSR, zatwierdzanie kryteriów wyboru projektów, ustalanie wysokości zatrudnienia i zasad wynagradzania pracowników Biura Stowarzyszenia, *ustalanie regulaminu Biura Stowarzyszenia*.

Procedury funkcjonowania Zarządu LGD są określone przez ***Regulamin Zarządu***. Dotyczą one między innymi kompetencji i zadań Zarządu, sposób pracy Zarządu, w tym sposób podejmowania uchwał, relacje Zarządu z Biurem LGD, podziału zadań pomiędzy członków Zarządu.

Do kompetencji Komisji Rewizyjnej należy: kontrola bieżącej pracy Stowarzyszenia, kontrola rocznych sprawozdań z działalności Zarządu i sprawozdań finansowych oraz wydawanie opinii w tym zakresie, występowanie do walnego zebrania o udzielenie absolutorium członkom Zarządu, występowanie z wnioskiem o zwołanie Walnego Zebrania, dokonywanie wyboru podmiotu mającego zbadać sprawozdanie finansowe Stowarzyszenia zgodnie z przepisami o rachunkowości. Pracę Komisji Rewizyjnej określa ***Regulamin Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt”***, który zawiera m.in. szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Komisji, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania posiedzeń.

Funkcjonowanie **Biura Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt”** definiuje Regulamin Biura, który zawiera m.in.: zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa. Tym samym Regulamin Biura stowarzyszenia LGD „Wspólny Trakt” oraz dokumenty niższego rzędu określają szczegółowo podział zadań pracowników biura, a także zapewniają adekwatność wymagań przypisanych poszczególnym stanowiskom do przewidzianych obowiązków. Wyznaczono także zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy, a także przewidziano metody ich pomiaru. Podobnie jak w przypadku Rady LGD „Wspólny Trakt”, **także dla pracowników biura zaprojektowany został plan szkoleń.**

Oprócz wymienionych powyżej dokumentów funkcjonowanie stowarzyszenia regulują także:

- **Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu** w Lokalnej Grupie Działania „Wspólny Trakt”, stanowiąca załącznik do LSR, zawierająca: elementy funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, które będą podlegać ewaluacji; kryteria przeprowadzania ewaluacji LSR oraz działań LGD; elementy, które LGD zamierza monitorować; czas, sposób i okres objęty pomiarem; opis i metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz wykonywania zadań z zakresu animacji lokalnej i współpracy;
- **Polityka bezpieczeństwa danych osobowych** stowarzyszenia „Wspólny Trakt”, regulująca zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, a także zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, stanowi §9 regulaminu biura LGD „Wspólny Trakt”,
- **Zakresy obowiązków pracowników**, zawierające szczegółowe opisy zadań na poszczególnych stanowiskach pracy, kwalifikacje i wymagania niezbędne do wykonywania powierzonych czynności oraz zakres odpowiedzialności i uprawnień przypisanych dla danego pracownika.

Opisane dokumenty określają szczegółowo podział zadań pracowników biura, a także zapewniają adekwatność wymagań przypisanych poszczególnym stanowiskom do przewidzianych obowiązków. Wyznaczają także zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy. Na wszystkich stanowiskach w Biurze LGD (związanych ze świadczeniem doradztwa oraz animacji lokalnej i współpracy) określono metody pomiaru jakości świadczonych usług.

Efektywność doradztwa świadczonego w Biurze, podlega bieżącej ocenie poprzez ewidencjonowanie ankiet monitorujących (Zał. nr 3 do Regulaminu Biura), wypełnianych przez beneficjentów po etapie świadczenia usługi. Jakość prowadzonych przez pracowników Biura LGD działań, oceniania jest raz na kwartał w procesie monitoringu oraz raz do roku w procesie ewaluacji - działania w tym zakresie opisano w załączniku nr 2 do LSR „**Procedura dokonywania monitoringu i ewaluacji** Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2016-2023 oraz funkcjonowania LGD „Wspólny Trakt".
Oprócz wykorzystania opinii korzystających z doradztwa jego **efektywność będzie mierzona** relacją: 1/liczby złożonych do LGD wniosków do liczby korzystających z doradztwa, 2/ liczby wniosków przyjętych przez Radę do liczby złożonych do LGD wniosków, 3/ liczby wniosków przyjętych przez SW do liczby wniosków złożonych do LGD, 4/ liczby zrealizowanych projektów do liczby wniosków przyjętych przez SW.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości, niewłaściwego świadczenia doradztwa lub braku zadowolenia ze strony beneficjentów, przewiduje się interwencję organów stowarzyszenia i wprowadzenie koniecznych zmian.
Pracownicy zatrudnieni w Biurze LGD **posiadają doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji zarówno dokumentu LSR – wszyscy pracownicy uczestniczyli we wdrażaniu LSR w okresie 2007-2013**. Dodatkowo, wspomniana wcześniej polityka szkoleniowa, przewiduje stały proces podnoszenia wiedzy i kwalifikacji zarówno pracowników Biura, jak i członków organów Stowarzyszenia. Szkolenia te mogą być organizowane i prowadzone we wszystkich pozaszkolnych formach dydaktycznych, m.in. jako zajęcia warsztatowe, seminaria, konferencje oraz kursy.

II. Partycypacyjny charakter LSR

2.1. Opis metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR

W poszczególnych etapach prac nad LSR wykorzystano różnorodne metody partycypacji, angażując tym samym możliwie szerokie spektrum uczestników. **Uwzględniono wyniki badań własnych i ewaluacji, które wykonano na zakończenie okresu programowania 2009 – 2015.**
Partycypacyjny charakter LSR wynika z ciągłego zaangażowania wszystkich interesariuszy dokumentu w proces powstawania kluczowych zapisów strategii. Dlatego też w procesie opracowywania LSR, jako kluczowe – obok danych wynikających ze statystyki publicznej – uznawano informacje pochodzące z szerokich konsultacji społecznych, w których uczestniczyli przedstawiciele głównych grup istotnych z punktu widzenia realizacji zapisów dokumentu: przedstawiciele wspólnot samorządowych, mieszkańcy obszaru LGD, członkowie organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, przedsiębiorcy oraz lokalni wytwórcy.
Opis metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR
W poszczególnych etapach prac nad LSR wykorzystano różnorodne metody partycypacji, angażując tym samym możliwie szerokie spektrum uczestników.

Etap I. Diagnoza i analiza SWOT

Wyzwania stojące przed społecznością lokalną, identyfikowane były w drodze analiz statystyki publicznej oraz poprzez następujące formy partycypacyjne:

1. **Zogniskowany wywiad grupowy (Focus Group Interview – FGI)**

Na zaproszenie LGD, w spotkaniu mogli wziąć udział wszyscy zainteresowani obywatele. W spotkaniach udział wzięło **112 osób**. Terminy i miejsca spotkań: **10.08.2015r. Iłża, 10.08.2015r Wierzbica, 11.08.2015r. Kowala oraz 11.08.2015r. Skaryszew.**

2. **Ankieta elektroniczna CAWI (Computer-Assisted Web Interview)** – wspomagany komputerowo wywiad w formie ankiety on-line. Przygotowana ankieta została upubliczniona na stronie internetowej LGD oraz urzędów gmin (wszystkie 4 gminy obszaru LGD). Mieszkańcy zidentyfikowali słabe i mocne strony

obszaru LGD, a także potencjały oraz preferowane kierunki działania. Podsumowali także dotychczasową działalność LGD. **Liczba ankiet – 80 szt., termin: lipiec - sierpień 2015,**

3. Indywidualne wywiady pogłębione (Individual in Depth Interview – IDI) – polegają na rozmowie w "cztery oczy" badacza z respondentem. Ich celem jest uzyskanie szczegółowych opinii i informacji od konkretnych osób, spełniających określone przez badacza kryteria doboru próby.

Przeprowadzono 4 wywiady pogłębione w tym przedstawiciele społeczności lokalnej, sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego LGD.

Termin realizacji: październik 2015

4. Wywiad telefoniczny (Computer Assisted Telephone Interviewing – CATI)

W badaniach realizowanych metodą CATI wywiad z respondentem jest prowadzony przez telefon, a ankieter odczytuje pytania i notuje uzyskiwane odpowiedzi. Zaletami niniejszej techniki jest stosunkowa szybkość realizacji badania oraz możliwość dotarcia do respondentów znajdujących się w znacznej odległości geograficznej. **Wypełniono 4 ankiety.**

Termin przeprowadzenia ankiet: wrzesień/październik 2015 r.

5. Punkt informacyjno - konsultacyjny w biurze LGD „Wspólny Trakt", funkcjonujący w okresie przygotowywania Lokalnej Strategii Rozwoju na terenie LGD w Skaryszewie przy ulicy Słowackiego 6. Został on otwarty dla tych wszystkich osób, którzy z różnych przyczyn nie mogli uczestniczyć w otwartych spotkaniach organizowanych w każdej z gmin objętych Strategią, a chcieli przedstawić własne sugestie dotyczące diagnozy obszaru, wskazania grup defaworyzowanych i konstruowania celów strategicznych. Punkt informacyjno - konsultacyjny został uruchomiony ze względu na to, że większość mieszkańców i tym samym potencjalnych beneficjentów znało biuro LGD Wspólny Trakt, która wdrażała Inicjatywę Leader w poprzednim okresie programowania. Ze względu na podtrzymanie kontaktu z zainteresowanymi mieszkańcami obszaru. Punkt informacyjno - konsultacyjny pozostawał otwarty dla mieszkańców przez wszystkie dni tygodnia. **Termin: lipiec-sierpień 2015, liczba uczestników: 20**

Etap II. Określanie celów i wskaźników LSR oraz opracowanie planu działania

Budowę celów wynikających ze zidentyfikowanych wyzwań oparto o:

1. **Zogniskowany wywiad grupowy (Focus Group Interview – FGI)**

W dniu **15.10.2015 w Skaryszewie i w Iłży**, przedstawiciele z gmin; Iłża, Kowala, Skaryszew, Wierzbica dyskutowali na temat tworzenia celów w ramach przygotowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Wspólny Trakt". W spotkaniach udział wzięło łącznie **40 osób**.

2. **Ankieta elektroniczna (CAWI) - 36 ankiet, termin: październik**

3. Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) – 4 wywiady, termin: październik

4. Wywiad telefoniczny (CATI) – 4 wywiady, termin: październik/listopad

5. Punkt konsultacyjny w Biurze LGD (uwagi mieszkańców zgłaszane osobiście, e-mailowo i telefonicznie) okres: (**wrzesień/październik 2015**), liczba uczestników: **20**

Etap III. Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru

1. **Zogniskowany wywiad grupowy (Focus Group Interview – FGI) – 25 uczestników, termin 07.12.2015r**

2. Spotkanie konsultacyjne – w dniu **08.12.2015** o godzinie 10^{00} w Skaryszewie zorganizowano spotkanie, w którym uczestniczyli przedstawiciele poszczególnych gmin, należących do LGD: Andrzej Moskwa – Iłża, Zdzisław Dulias – Wierzbica, Iwona Kilianek – Skaryszew i Tadeusz Osiński – Kowala. Liczba uczestników **4**.

3. Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) w dniu **14.12.2015** o godzinie 9^{00} odbył się indywidualny wywiad pogłębiony (IDI) z Przewodniczącym Rady Panem Ireneuszem Kumiegą. Przeprowadził go kierownik biura LGD Paweł Piasek.

4. Punkt konsultacyjny w Biurze LGD (uwagi mieszkańców zgłaszane osobiście, e-mailowo i telefonicznie) okres: **listopad/grudzień 2015**, liczba uczestników: **20**

Etap IV. Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji

1. Wywiady pogłębione z liderami lokalnymi (różne sektory), termin: **grudzień 2015**,
2. Konsultacje z członkami LGD podczas posiedzenia Zarządu i Walnego Zebrania Członków LGD, termin: **11.12. i 28.12.2015**, liczba uczestników ok. **60 osób**

3. Konsultacje za pośrednictwem strony internetowej LGD (możliwość konsultacji telefonicznej, za pośrednictwem e-mail, bezpośrednie spotkania z mieszkańcami, możliwość wniesienia ewentualnych uwag), termin: **grudzień 2015,** liczba uczestników ok. **15 osób**
4. Punkt konsultacyjny w biurze dotychczasowej LGD (opis w I. etapie) – 5 dni w tygodniu, termin: **grudzień 2015,** liczba uczestników ok. **10 osób**

Etap V. Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR

1. Wywiady pogłębione z liderami lokalnymi (różne sektory), termin: **grudzień 2015**,
2. Konsultacje za pośrednictwem strony internetowej LGD (możliwość konsultacji telefonicznej, za pośrednictwem e-mail, bezpośrednie spotkania z mieszkańcami, możliwość wniesienia ewentualnych uwag), termin: **grudzień 2015,** liczba uczestników ok. **12 osób**
3. Konsultacje za pośrednictwem strony internetowej LGD (możliwość konsultacji telefonicznej, za pośrednictwem e-mail, bezpośrednie spotkania z mieszkańcami), termin: **grudzień 2015,** liczba uczestników ok. **13 osób**
4. Punkt konsultacyjny w biurze dotychczasowej LGD (opis w I. etapie) – 5 dni w tygodniu, termin: **grudzień 2015,** liczba uczestników ok. **9 osób**

Strategia nie została przygotowana przez podmiot zewnętrzny, a wszystkie zawarte w niej propozycje i rozwiązania, a także cele i przedsięwzięcia wynikają wyłącznie ze wspólnej pracy przedstawicieli organów stowarzyszenia LGD Wspólny Trakt, pracowników Biura LGD oraz przedstawicieli społeczności lokalnej, w tym przede wszystkim grup docelowych strategii (przede wszystkim przedsiębiorców, przedstawicieli samorządów gminnych, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych oraz przedstawicieli grup defaworyzowanych).

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

Potencjał i problemy obszaru	Wnioski z konsultacji
Niski poziom wykształcenia mieszkańców, duża liczba osób wymagających pomocy, patologie	Potrzeba podniesienia poziomu wykształcenia, integracji i aktywności społecznej mieszkańców obszaru LGD
Słabość finansowa i organizacyjna organizacji pozarządowych, brak współpracy	Potrzeba wsparcia rozwoju i inicjowania współpracy organizacji pozarządowych w ramach sektora i poza nim
Relatywnie niska innowacyjność działań społecznych, ograniczony zakres współpracy	Potrzeba promocji i wdrażania innowacyjnych rozwiązań z obszaru LGD i spoza niego
Cenne dziedzictwo kulturowe obszaru LGD, niewystarczający poziom jego ochrony	Potrzeba zachowania i rozwoju dziedzictwa jako czynnika kulturotwórczego i waloru turystycznego
Niedostatek infrastruktury umożliwiającej aktywność mieszkańców	Potrzeba rozwoju infrastruktury kulturalnej jako bazy dla rozwoju społecznego
Duża skala problemów trapiących społeczność obszaru	Potrzeba uwrażliwienia społeczności na problemy grup defaworyzowanych jako wstępny warunek dla rozwiązania ich
Niewykorzystany potencjał wielu grup społecznych dla rozwoju obszaru LGD	Potrzeba włączenia grup defaworyzowanych w gospodarkę obszaru LGD
Bardzo wysoki poziom bezrobocia na obszarze	Potrzeba zwiększenia oferty pracy na obszarze LGD
Mało wykorzystany potencjał rekreacyjny obszaru	Potrzeba rozwoju oferty rekreacyjnej obszaru
Niewystarczająca promocja potencjału gospodarczego obszaru LGD	Potrzeba zintegrowanych, bardziej efektywnych działań promujących
Niska świadomość ekologiczna i potrzeby ochrony klimatu w społeczności obszaru	Potrzeba szerokich działań edukacyjnych dot. ekologii i potrzeby ochrony klimatu
Niski poziom wykorzystania rozwiązań i technologii dla gospodarki niskoemisyjnej	Potrzeba zwiększenia wykorzystania rozwiązań i technologii dla gospodarki niskoemisyjnej

III. Diagnoza – opis obszaru i ludności

Diagnoza obszaru LGD Wspólny Trakt jest **oparta na informacjach uzyskanych od interesariuszy procesu rozwoju obszaru LGD**: JST, instytucji publicznych (PUP), organizacji społecznych, przedsiębiorców, mieszkańców, zebranych w trakcie warsztatów, grup fokusowych, wywiadów indywidualnych i w formie ankiet, **uzupełnionych o informacje statystyczne GUS** i **materiały źródłowe**. Pozwoliły one na określenie cech obszaru i społeczności oraz ich problemów i potrzeb, stanowiących punkt wyjścia do zdefiniowania logiki interwencji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

3.1. Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemy i obszary interwencji odnoszące się do tych grup.

Przedsiębiorcy jako osoby i podmioty **dające mieszkańcom obszaru LGD możliwość zatrudnienia**, którego brak stanowi źródło większości problemów społecznych obszaru. Ich problemy (poza czynnikami zewnętrznymi wynikającymi z polityki fiskalnej i kultury administracyjnej Państwa) to: ograniczone środki na rozwój, niedostatek wykwalifikowanych pracowników, niewystarczające umiejętności zarządzania i niska innowacyjność. Ich ograniczeniu służyć będą: wsparcie finansowe na tworzenie i rozwój firm, szkolenia, aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru.

Organizacje społeczne i grupy zainteresowań, skupiające aktywnych, świadomych i (potencjalnie) innowacyjnych mieszkańców i mogące być w większym niż dotychczas stopniu czynnikami rozwoju obszaru LGD, o ile zostaną przełamane bariery takie jak: słabość finansowa, kadrowa (mimo wszystko) i niewystarczający poziom profesjonalizmu. Służyć temu będą różnorodne formy edukacji, wsparcie finansowe ich działań oraz stymulowanie ich współpracy dla zwiększenia potencjału realizacyjnego.

Instytucje samorządowe – w warunkach polskiej wsi **stanowiące rdzeń działań rozwojowych**, lecz o ograniczonych możliwościach działania ze względu na zasoby finansowe i kadrowe. Adresowane do nich wsparcie będzie obejmować dofinansowanie prospołecznych inwestycji, edukację (m.in. wyjazdy studyjne, Akademia Sołtysa, stymulowanie współpracy w obrębie sektora i międzysektorowej).

Lokalna grupa działania, jako **lokalny ośrodek innowacji, wsparcia inicjatyw i współpracy** podmiotów i sektorów na obszarze gmin: Iłża, Kowala, Skaryszew i Wierzbica.

Grupy defaworyzowane

Ze względu na dostęp do rynku pracy są to przede wszystkim **osoby młode**, w wieku 18-34 lata, stanowiące prawie 50% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych, o małym lub żadnym doświadczeniu zawodowym, kwalifikacjach niedostosowanych do potrzeb rynku pracy, w tym zwłaszcza **młode matki** (muszące godzić pracę zawodową z opieką nad dziećmi) oraz osoby w wieku 55+, których udział % w ogólnej liczbie bezrobotnych wzrósł w okresie 2010-2014 o ok. 50 punktów %, których problemem jest negatywne nastawienie pracodawców i mniejsza wydajność na stanowiskach fizycznych.

Obszarami interwencji będą: wspieranie zatrudnienia tych grup (dotacje na zakładanie działalności gospodarczej, preferencja – dodatkowe punkty w ocenie w konkursie), aktywizacja społeczna (dla podniesienia samooceny) i szeroko pojęta edukacja (dla zwiększenia ich atrakcyjności zawodowej).

Ze względu na dostęp do usług publicznych i życia społecznego: **dzieci i młodzież, osoby niepełnosprawne i seniorzy, samotni rodzice**. Problemem dotykającym wszystkie te grupy są braki w ofercie umożliwiającej ich rozwój społeczny i zawodowy oraz infrastrukturze służącej skorzystanie z tej oferty. Ograniczeniu tych problemów będą służyć działania w ramach LSR: aktywizacyjne, integracyjne, edukacyjne, rozwój infrastruktury.

Powyższy **dobór grup wynika przede wszystkim z cech społeczności i obszaru LGD Wspólny Trakt, zdefiniowanych przez jego mieszkańców** trakcie tworzenia LSR. Jego determinantą jest także (ograniczony) zakres wsparcia przewidziany dla mechanizmu RLKS w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

3.2 Obszar LGD Wspólny Trakt

Cały obszar LGD leży w granicach województwa mazowieckiego (na jego południowych krańcach) oraz ziemskiego powiatu radomskiego (stanowiąc jego południową część oraz **sąsiadując z miastem Radomiem**. Przez obszar przebiegają **ważne szlaki komunikacyjne**: droga krajowa nr 7, relacji Warszawa – Kraków

(stanowiąca część międzynarodowej drogi E 77) i droga krajowa nr 9, relacji Radom – Rzeszów) oraz szlaki kolejowe: nr 8 Warszawa – Kraków i Warszawa – Tomaszów Mazowiecki – Łódź.

W krajobrazie przeważają płaskie lub lekko faliste równiny morenowe, ukształtowane w okresie zlodowacenia środkowopolskiego. Bardziej urozmaiconą rzeźbę ma południowa część obszaru LGD stanowiąca fragment północno-wschodniego obrzeża Gór Świętokrzyskich.

Sieć wód powierzchniowych na obszarze jest dość uboga. Główne cieki niosą relatywnie niewielkie ilości wód. Są to: Iłżanka, Modrzejowica, Kobylanka, Mucha. Mała jest też powierzchnia wód stojących – ich główne skupisko to zespół stawów na Modrzejowicy (funkcje: hodowla ryb, retencja, wykorzystanie gospodarcze) oraz system czterech jezior przepływowych na Iłżance w okolicy Iłży.

Dość korzystne warunki glebowe części obszaru (gmin: Skaryszew i Wierzbica) – relatywnie duży udział gleb III i IV klasy bonitacyjnej – stanowią podstawę dla **rozwiniętej produkcji rolniczej**. Na obszarze występują złoża surowców naturalnych: wapieni, margli, kruszywa naturalnego, fosforytów i torfów. **Eksploatowane są wapienie, margle oraz kruszywa naturalne**.

Współczynnik lesistości obszaru wynosi około 12%, a więc na poziomie ½ współczynnika dla Mazowsza (23%) i bardzo wyraźnie poniżej średniej krajowej (29%). Gmina Wierzbica ma najniższy wskaźnik lesistości na Mazowszu, lasy zajmują tylko 2,34% jej powierzchni! Gmina Skaryszew ma Współczynnik lesistości około 16,67%, a największa lesistość występuje w gminie Iłża i wynosi blisko 39%. Lasy obszaru to pozostałość dawnej Puszczy Iłżeckiej. Na formy ochrony przyrody i krajobrazu na obszarze LGD *Wspólny Trakt* składają się: Obszar Chronionego Krajobrazu *Iłża – Makowiec*, obszar Natura 2000 *Błota Pakosławskie*, użytki ekologiczne (15) i pomniki przyrody.

Środowisko obszaru podlega presji antropogenicznej, skutkującej zanieczyszczeniem powietrza (negatywny wpływ szlaków komunikacyjnych i wykorzystywania paliw o niskiej jakości w systemach ogrzewania), wód powierzchniowych (główne źródła to rolnictwo i gospodarstwa domowe) oraz gleby i lasów (dzikie wysypiska odpadów).

Obszar LGD **stanowi naturalny teren rekreacyjny i osadniczy dla mieszkańców Radomia**. W jednym i drugim przypadku rozwój tych funkcji jest ograniczany przez niedostatki i/lub niski standard odpowiedniej infrastruktury.

3.3. Walory turystyczne

Położenie obszaru LGD (sąsiedztwo Radomia, dostępność komunikacyjna) oraz jego walory przyrodnicze i kulturowe tworzą warunki dla rozwoju turystyki weekendowej oraz krótszych pobytów urlopowych.

Potencjał rekreacyjny mają: zespół stawów na Modrzejowicy i jeziora w okolicach Iłży. Wschodnią część obszaru porasta Puszcza Iłżecka, łącząca się częściowo z lasami Puszczy Świętokrzyskiej. Jej obrzeża stanowią tereny atrakcyjne pod względem krajobrazowym. Szczególnie piękny jest fragment puszczy, przez który przepływa rzeka Iłżanka. Na północny–zachód od Skaryszewa znajduje się niewielki kompleks leśny *Makowiec* będący lasem chronionym (*Las Gębarzewski* i *Las Sołtykowski*). Szczególnie cenne przyrodniczo jest torfowisko *Pakosław* o powierzchni 450 ha, występuje tam kilka gatunków roślin objętych całkowitą ochroną gatunkową. Dużą atrakcją turystyczną mogą być szczątki pierwszych latających gadów (pterozaurów) sprzed około 150 mln lat znalezione na obszarze wyrobiska złoża Wierzbica.

Na dziedzictwo kulturowe obszaru LGD składają się m.in. układy urbanistyczne i ruralistyczne Iłży, Skaryszewa i Wierzbicy, dość liczne obiekty dziedzictwa materialnego, działalność miejscowych artystów, dziedzictwo historyczne m.in. Powstania Styczniowego (Bitwa pod Kowalą w 1863 roku), aktywnego ruchu oporu w czasie II wojny światowej oraz tradycja *Wstępów* - skaryszewskich targów końskich.
Do największych atrakcji obszaru należą: ruiny zamku biskupów krakowskich, Muzeum Regionalne, kościół farny, kościół św. Ducha, kościół NMP, Kopiec Tatarski (grodzisko), zabytkowy piec garncarski, Ośrodek Sportu i Rekreacji, park linowy – wszystkie w Iłży, zabytkowa kolejka wąskotorowa Iłża – Marcule, arboretum w Marculach, kościół św. Jakuba z kopią obrazu van Dycka „Naigrywanie" w Skaryszewie, klasycystyczny zespół dworsko-parkowy w Makowie, park z grodziskiem późnośredniowiecznym i barokowy kościół św. Wojciecha z XV w. w Kowali, modrzewiowy kościół z XVIII w. w Bardzicach, barokowy kościół św. Stanisława w Wierzbicy, cmentarze: wojskowy austriacki w Rudzie Wielkiej, żydowski założony w XIX w. oraz „cholerycznym", droga krzyżowa z kamienia polnego w Dąbrówce Warszawskiej oraz kopalnia krzemienia z epoki mezolitu.

Atrakcjami obszaru są imprezy, wśród nich: najsłynniejsza - wspomniane *Wstępy* – Skaryszewski Jarmark Koński, impreza handlowo-folklorystyczna o kilkusetletniej tradycji oraz, stale zyskujące na popularności, Turniej Rycerski, Dni Leśmianowskie, Jarmark Sztuki Ludowej, Ogólnopolskie Spotkania z Balladą, Regionalny Przegląd Twórczości Artystycznej Osób Niepełnosprawnych

Słabą stroną oferty turystycznej obszaru jest ograniczona infrastruktura noclegowa i gastronomiczna dla turystyki pobytowej – istniejąca infrastruktura nastawiona jest (lokalizacja) głównie na obsługę tranzytu drogami krajowymi oraz brak integracji i skoordynowanej promocji tej oferty. Słabości te eliminują w praktyce turystykę pobytową na obszarze LGD (wykorzystanie miejsc noclegowych w powiecie radomskim wynosi 11,4% przy 34,8% w Polsce i 40,6% na Mazowszu).

3.4. Kapitał społeczny

3.4.1. Demografia

Liczba mieszkańców obszaru LGD Wspólny Trakt na koniec 2014 roku wynosiła 51.411. W okresie 2010-2014 wzrastała powoli, by spaść w ostatnim roku. W sumie **wzrost w okresie 2010-2014 wyniósł 0,9%**. Na tę wartość złożył się wzrost w sąsiadujących z Radomiem gminach Kowala i Skaryszew i spadek w położonych dalej od Radomia gminach: Wierzbica i Iłża. Wzrost na obszarze LGD był minimalnie niższy niż w całym powiecie radomskim (1,1%) i na obszarach wiejskich Mazowsza (także 1,1%). Zważywszy na położenie obszaru pod dużym ośrodkiem miejskim, **dane te świadczą o ograniczonej atrakcyjności życia na obszarze LGD**.

Wykres 1. Liczba ludności obszaru LGD w latach 2010 – 2014

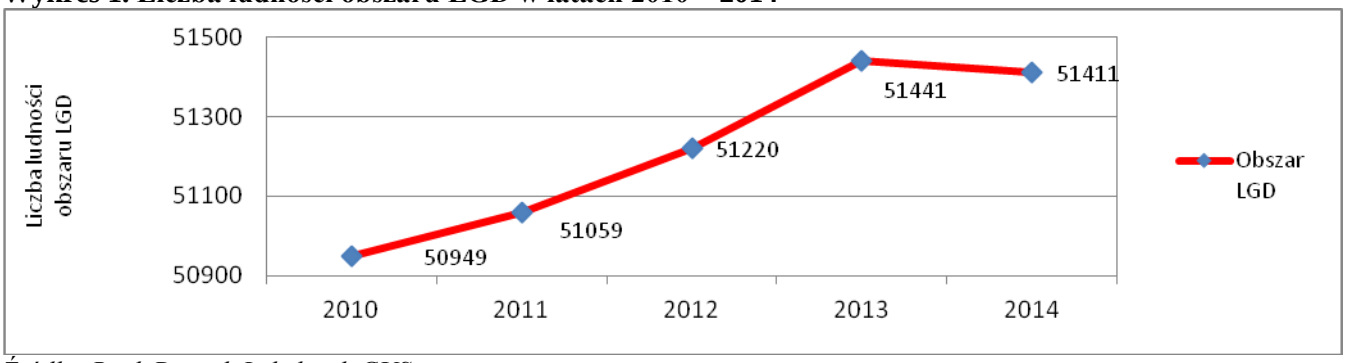

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wzrost liczby mieszkańców obszaru w okresie 2010-2014 oznaczał **wzrost jego gęstości zaludnienia** o około 0,75 osoby/km^2. W tym samym okresie gęstość zaludnienia powiatu radomskiego i obszarów wiejskich Mazowsza wzrosła o około 1 osobę na km^2. Gęstość zaludnienia obszaru LGD w 2014 roku była niższa niż powiatu radomskiego, ale **znacząco wyższa niż obszarów wiejskich Mazowsza**. Dane te świadczą o **relatywnie dużym potencjale demograficznym** obszaru LGD Wspólny Trakt.

Wykres 2. Gęstość zaludnienia obszaru LGD w latach 2010 – 2014 na tle powiatu i regionu

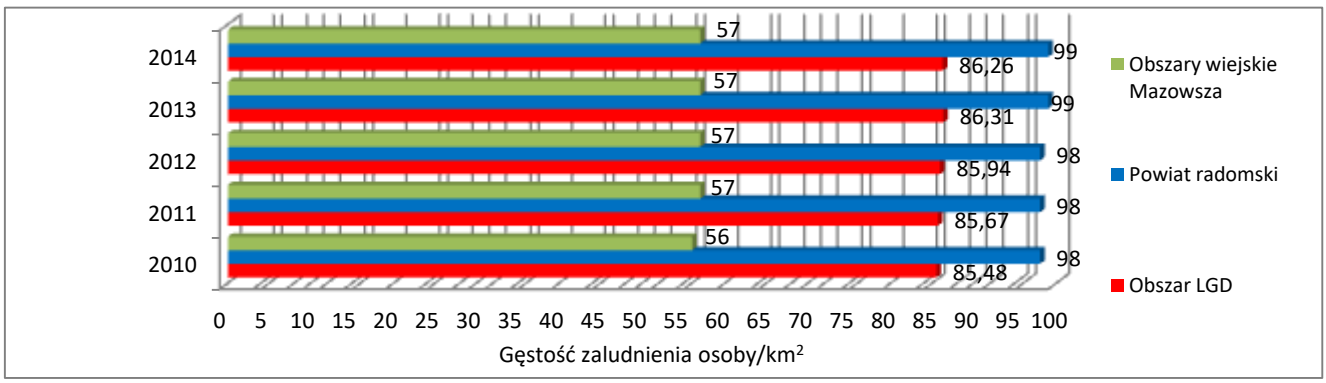

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Do wzrostu liczby mieszkańców przyczyniał się **przyrost naturalny,** który **w całym pięcioleciu zachowywał wartość dodatnią**. Jednak, mimo wzrastającej liczby ludności obszaru, **wartość bezwzględna przyrostu naturalnego w okresie 2010-13 szybko malałaby** ustabilizować się na poziomie około 40 w 2014 roku. Przyczyną była malejąca liczba urodzeń, gdyż liczba zgonów utrzymywała się (poza 2013 rokiem) na zbliżonym poziomie. Wartość przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców, która była na obszarze LGD w latach 2010-2011 wyraźnie wyższa niż średnio w powiecie radomskim, spadła następnie poniżej jego poziomu, ale przez cały okres 2010-14 była **wyższa od wartości dla obszarów wiejskich Mazowsza**.

Wykres 3. Przyrost naturalny ludności na obszarze LGD w latach 2010 – 2014

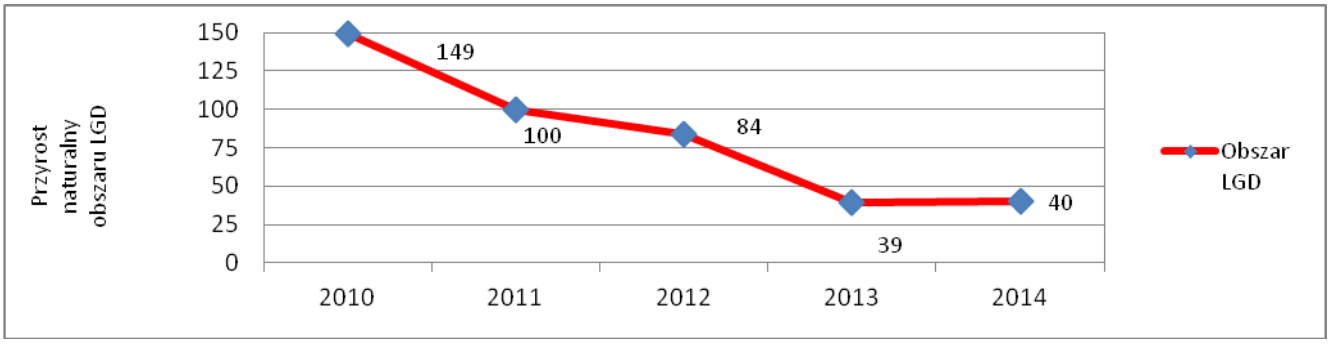

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 4. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców na obszarze LGD w latach 2010 – 2014 na tle powiatu i regionu

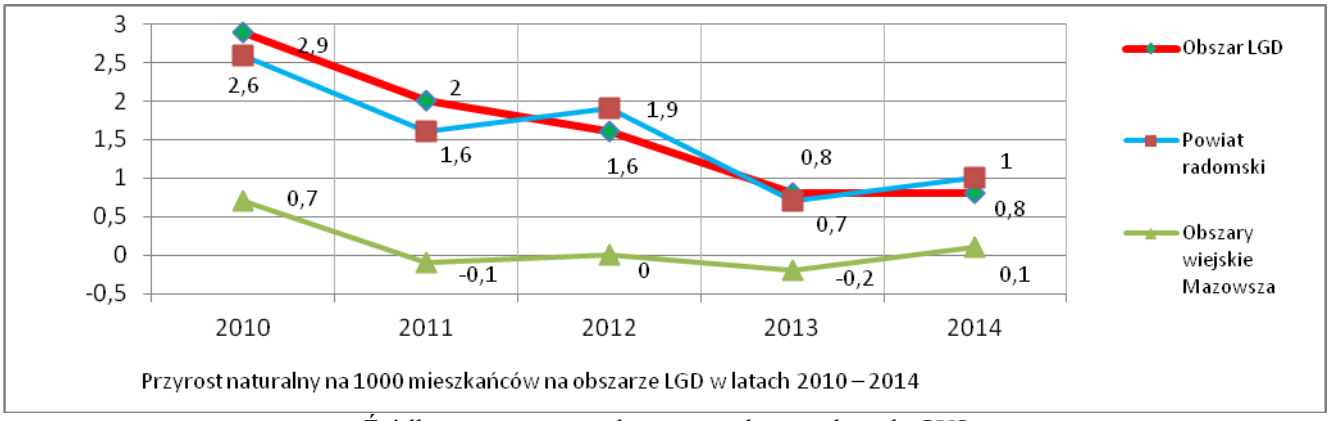

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Drugim czynnikiem wzrostu liczby ludności obszaru LGD były migracje. Ich **saldo** wahało się między 11 a 89, ale **było dodatnie** do 2013 roku włącznie. Osiągnęło wtedy wartość szczytową, **by gwałtownie spaść** aż do wysokiej wartości ujemnej (- 97) w roku 2014.

Wykres 5. Migracje na obszarze LGD w latach 2010 – 2014

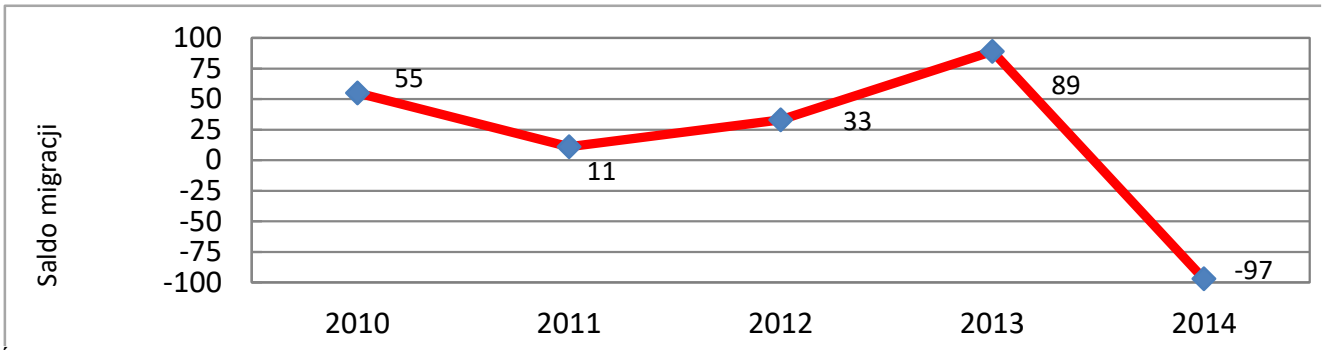

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Poza rokiem 2013 **migracje były na obszarze LGD mniej istotnym czynnikiem wzrostu populacji niż średnio w powiecie radomskim, i dużo mniej istotnym niż średnio na obszarach wiejskich Mazowsza**. Świadczy o tym wartość salda migracji przypadająca na 1000 mieszkańców. Tak było w okresie 2010-2013, bo w 2014 roku wartość ta na obszarze LGD była (jak samo saldo) najniższa. Zaznacza się dwoistość obszaru pod tym względem: część północną – położoną bliżej Radomia (gminy Kowala i Skaryszew) cechuje dodatnie saldo migracji, część południową (gminy Iłża i Wierzbica) – ujemne.

Wykres 6. Saldo migracji na 1000 osób na obszarze LGD w latach 2010 – 2014 na tle powiatu i regionu

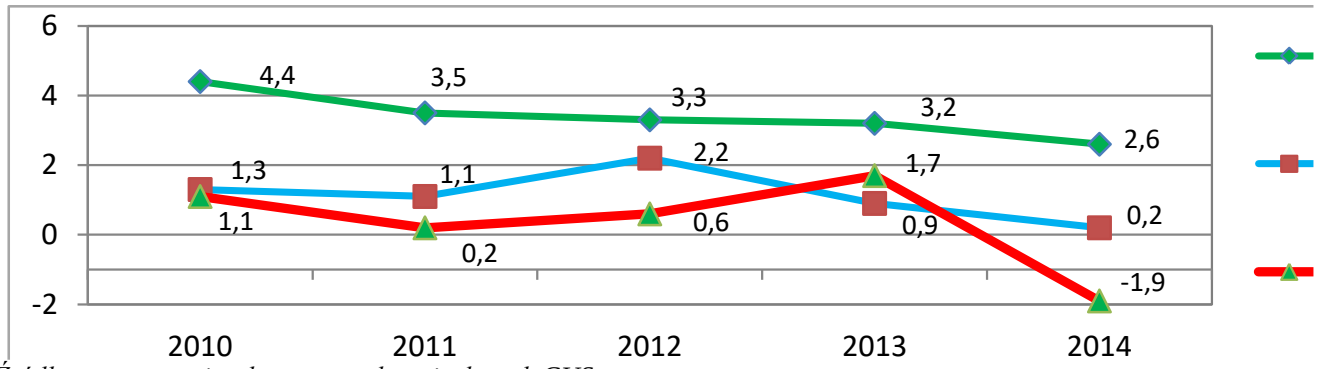

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Specyficzną **grupą napływowych mieszkańców obszaru LGD są** dość licznie (kilkaset osób) zamieszkujący od kilku lat w Skaryszewie **Bułgarzy** (bułgarscy Romowie). Ich **obecność nie powoduje żadnych konfliktów, a daje odczuwalny w skali gminy impuls ekonomiczny**, związany z ich popytem na lokalne usługi i towary. **Niewykorzystane są dotychczas walory kulturowe związane z obecnością tak odmiennej kulturowo grupy**: kulturalne (np. muzyka, obyczaje) czy kulinarne. Mogłyby one stać się jednym z produktów turystycznych obszaru LGD, przyczyniając się jednocześnie do większej integracji przybyszów ze społecznością lokalną.
Struktura wiekowa populacji obszaru w odniesieniu do ekonomicznych grup wiekowych **jest bardziej korzystna niż na obszarach wiejskich Mazowsza, lecz mniej niż średnio w powiecie radomskim**. Cechuje ją nieco większy niż na obu pozostałych obszarach udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, mniejszy niż w powiecie a większy niż w regionie - w wieku produkcyjnym i większy niż w powiecie a mniejszy niż w regionie - w wieku poprodukcyjnym.
Porównanie danych z 2010 i 2014 roku pokazuje, że na wszystkich tych obszarach **zachodzi dość szybki proces starzenia się populacj**i – na obszarze LGD i w powiecie radomskim **wyraźnie szybszy niż na obszarach wiejskich Mazowsza**.

Wykres 7. Udział ekonomicznych grup wiekowych na obszarze LGD na tle powiatu i regionu w 2010 i 2014 roku

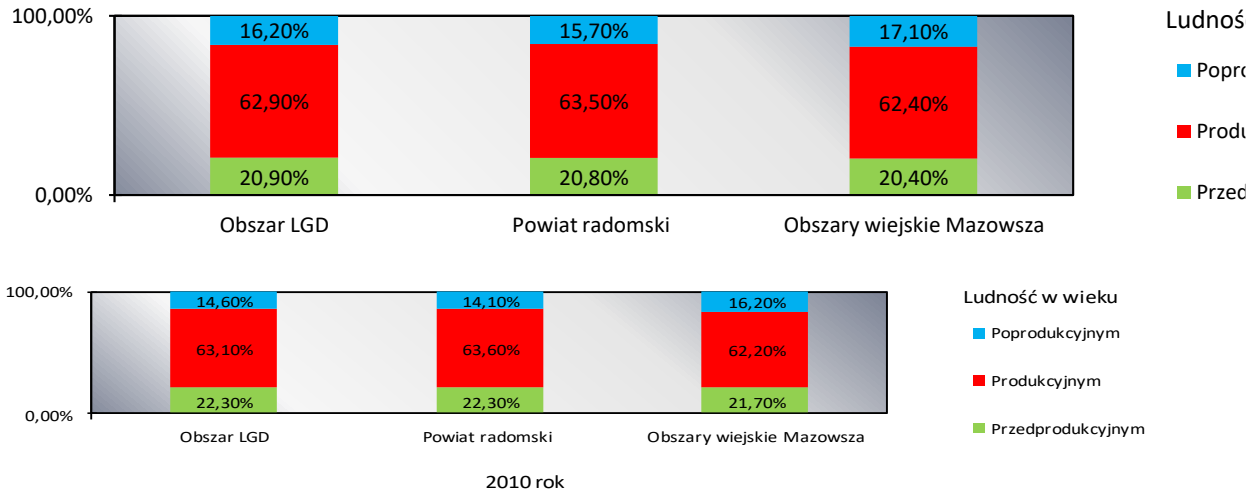

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba kobiet na obszarze jest nieco większa niż liczba mężczyzn, ale **współczynnik feminizacji obszaru LGD (100,67 kobiet na 100 mężczyzn) jest nieco niższy niż w powiecie radomskim (101) i na obszarach wiejskich Mazowsza (także 101)**. Współczynnik jest wyraźnie wyższy w miastach obszaru: Skaryszewie (103), a zwłaszcza Iłży (106). Jest to zjawisko typowe – kobiety, zwłaszcza młode, w większym stopniu niż mężczyźni, przenoszą się ze wsi, mniej atrakcyjnych dla nich do życia, do miast, nawet tych niewielkich. W okresie 2010-2014 **wskaźnik dla obszaru LGD nieco wzrósł** (ze 100,54) – za sprawą właśnie miasta Iłży i gminy Skaryszew, gdyż na pozostałych terenach pozostał niezmieniony.

Wykres 8. Współczynnik feminizacji obszaru LGD w latach 2010 i 2014 na tle powiatu i regionu

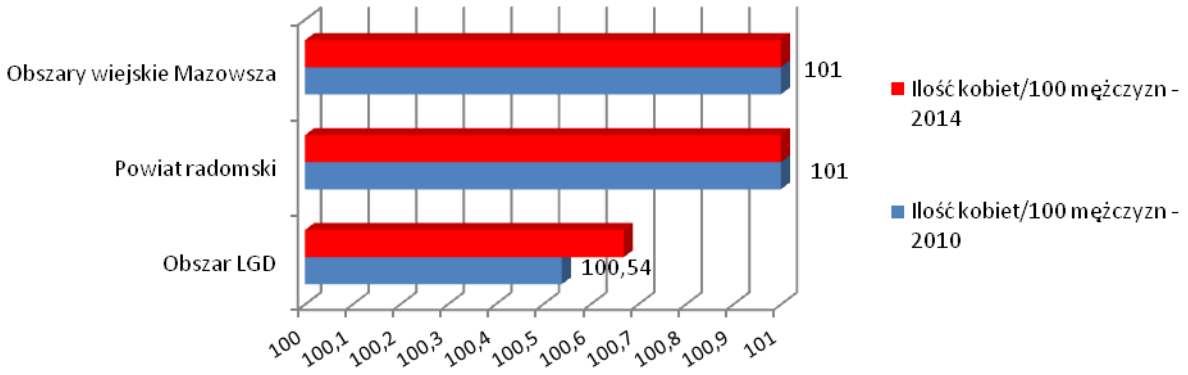

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.4.2. Sektor społeczny

Na poziomie gmin brak jest danych dotyczących wykształcenia mieszkańców, jednak ze względu na bardzo zbliżony charakter obszaru LGD (cechy społeczeństwa, gospodarki, struktura osadnicza można śmiało uznać za reprezentatywne dla niego dane dla powiatu ziemskiego radomskiego. **Porównanie danych dla powiatu z danymi dla miasta Radomia, Mazowsza i Polski pokazuje wyraźnie niższy poziom wykształcenia mieszkańców powiatu. Grupa mieszkańców o najniższym poziomie – gimnazjalnym lub niższym to prawie połowa ogólnej liczby mieszkańców**! Udział procentowy osób z wyższym wykształceniem w ludności ogółem jest w powiecie na poziomie około połowy tego wskaźnika dla Radomia i Mazowsza i 2/3 wskaźnika dla kraju. Nieco mniejsze są dysproporcje w przypadku wykształcenia średniego i policealnego. Wskaźnik osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym jest w powiecie nieco wyższy niż średnio w kraju i o około 1/3 wyższy niż w Radomiu i kraju.

Wykres 9. Poziom wykształcenia na obszarze powiatu, Radomia, Mazowsza i Polski

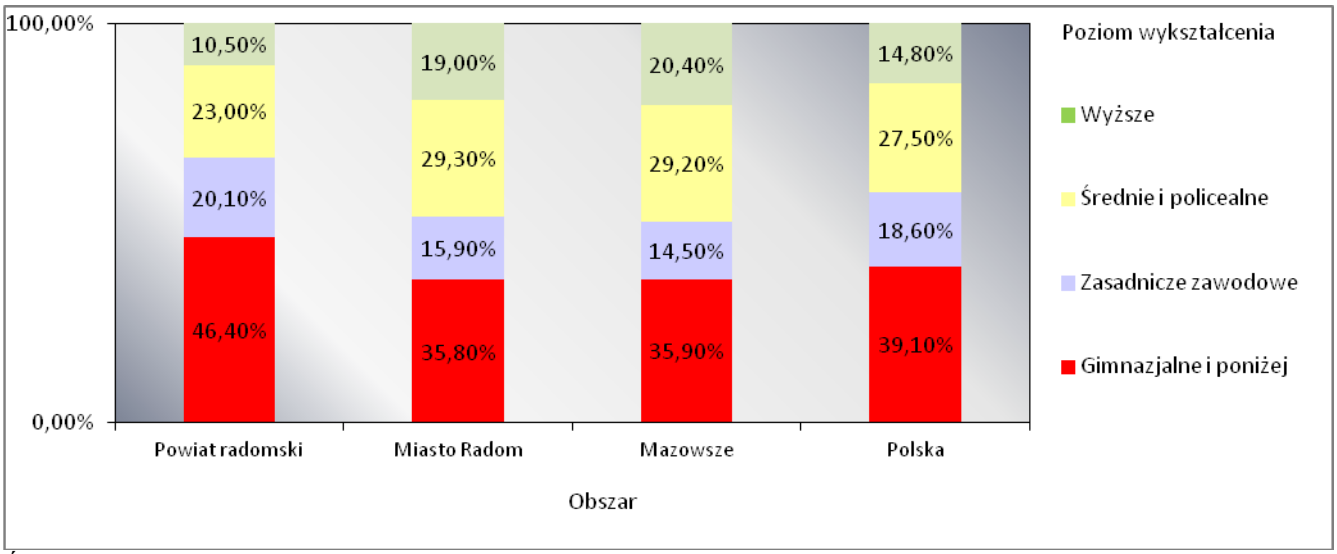

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba organizacji pozarządowych na obszarze jest, jak na obszary wiejskie, dość znacząca (ponad 75) Jednak **dominują wśród nich tradycyjne dla środowisk wiejskich organizacje**: ochotnicze straże pożarne, kluby sportowe zrzeszające młodzież, koła gospodyń wiejskich. Są także organizacje związane z Kościołem oraz emeryckie i kombatanckie. Działa też (tylko jedna!) drużyna harcerska.

Jest jednak także pewna liczba (ok. 20% ogółu) organizacji tzw. nowego typu, angażujących się m.in. w działania związane z opieką społeczną, wspierające rodziny oraz działania na rzecz rozwoju lokalnego. **Organizacje społeczne na obszarze borykają się z barierami finansowymi, cechuje je także niski poziom profesjonalizmu**. W rezultacie mają ograniczony dostęp do zewnętrznych funduszy w okresie programowania 2007-2013 złożyły one tylko 6 wniosków o dotacje na małe projekty, a wskaźnik realizacji złożonych wniosków wyniósł 65%. Dość dużo organizacji współpracuje z sektorem samorządowym, rzadsze są przypadki współpracy między samymi organizacjami.

W trzech z czterech gmin obszaru funkcjonują **fundusze sołeckie/budżet obywatelski**.

Wskaźnikiem poziomu obywatelskiej aktywności może też frekwencja w wyborach. W ostatnich wyborach samorządowych (2014) wynosiła ona w gminach obszaru od 43,63% w gminie Iłża do 60,81% w gminie Kowala, zaś w wyborach parlamentarnych (2015) - od 40,82% w gminie Iłża do 53,63% w gminie Kowala. Dla porównania średnia krajowa wynosiła 53% w wyborach samorządowych i 50,52% w wyborach parlamentarnych.

Budowaniu poczucia wspólnoty służą **organizowane na obszarze imprezy**. Ich liczba jest zróżnicowana w poszczególnych gminach, podobnie zróżnicowany jest ich charakter. Do stałych imprez specyficznych dla obszaru LGD można zaliczyć: skaryszewskie *Wstępy* – targi końskie o kilkusetletniej tradycji, organizowane w Iłży: *Turniej Rycerski, Dni Leśmianowskie* i *Jarmark Sztuki Ludowej*, rekonstrukcję historyczną bitwy pod Kowalą w Powstaniu Styczniowym.

3.5. Opis rynku pracy

3.5.1. Oferta pracy

Oferta pracy na obszarze LGD Wspólny Trakt **nie realizuje w pełni potrzeb** jego mieszkańców. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2010 – 2013 oscylowała wokół 6.000, mimo, że wielu mieszkańców pracuje poza obszarem, najczęściej w Radomiu. Jednak radomski rynek pracy jest bardzo ograniczony – wg badań dostępności miejsc pracy przeprowadzonych w lutym 2015 przez wyszukiwarkę ofert pracy *Adzuna.pl* - znalazł się na ostatnim miejscu wśród 50 największych miast Polski – o jedno stanowisko pracy w tym mieście ubiegało się 29 osób.

Wykres 10. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2010 – 2014

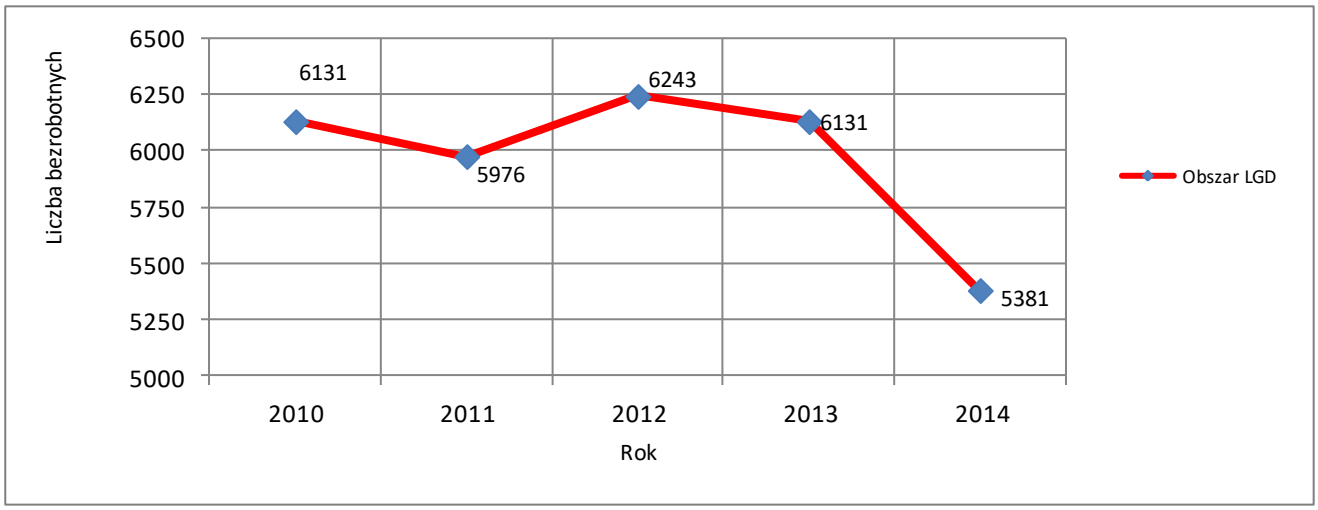

Opracowanie własne na podst. danych PUP

Dopiero **w 2014 roku nastąpił jej wyraźniejszy spadek** – o ponad 12 punktów % ich liczby w 2013, a także 2010 roku. Najwięcej bezrobotnych było zarejestrowanych w gminach Iłża i Skaryszew, ale są to też gminy o największej populacji. W ujęciu względnym bezrobocie na obszarze LGD jest najwyższe w gminie Wierzbica.

Wskaźnik bezrobocia (udział % zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym) na obszarze LGD **był** przez cały okres 2010-2014 wyższy niż dla powiatu radomskiego i **wielokrotnie wyższy niż dla Mazowsza**. W tym drugim przypadku bardzo duża dysproporcja na niekorzyść obszaru zmniejszyła się nieco między 2010 i 2014 rokiem: z 2, 69 do 2,20. Dane te wskazują na **strukturalny charakter zjawiska bezrobocia** na obszarze LGD.

Wykres 11 Udział % zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym na obszarze LGD w okresie 2010-2014 na tle powiatu i regionu

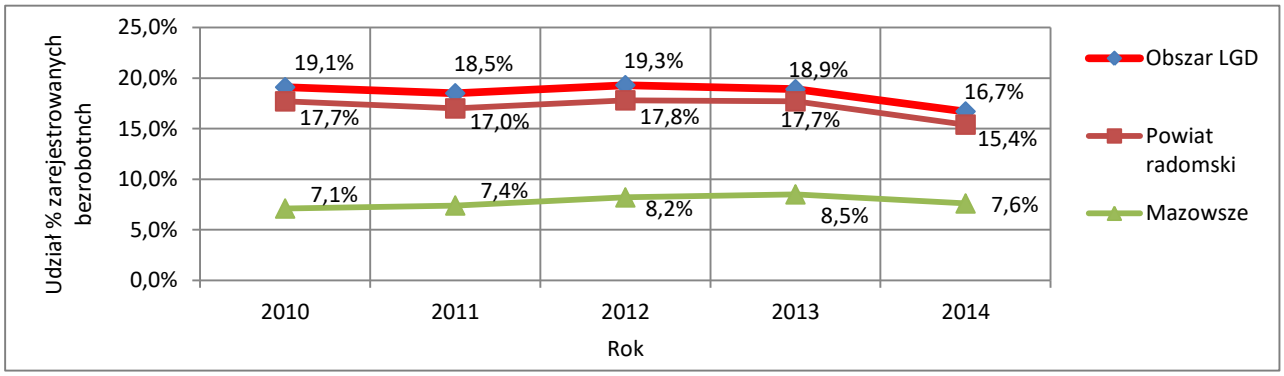

Opracowanie własne; źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Liczba bezrobotnych na obszarze LGD jest wyższa niż liczba pracujących (poza gospodarstwami rolnymi, organizacjami społecznymi i firmami do 9 osób). Jedynie w gminie Skaryszew jest odwrotnie, ale obie wartości są bardzo zbliżone. Pozytywnym zjawiskiem jest systematyczny wzrost liczby zatrudnionych w okresie 2010-2014.

Wykres 12. Pracujący na obszarze LGD w latach 2010 – 2014

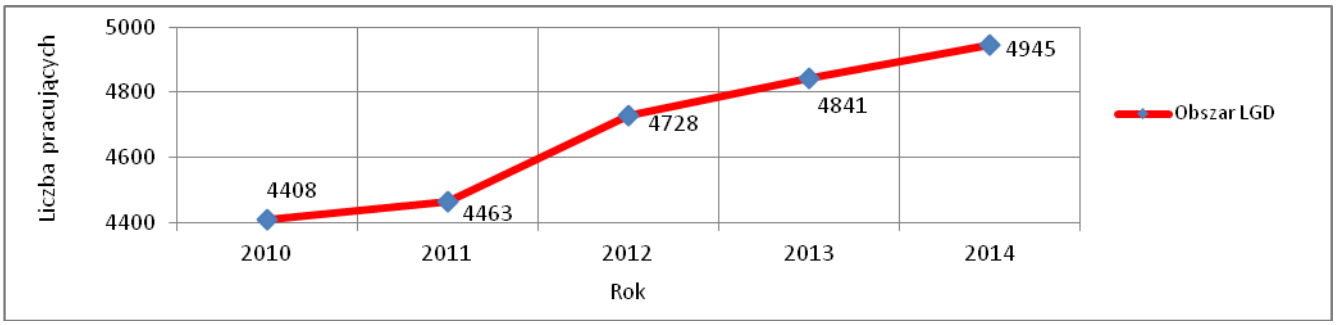

Opracowanie własne; źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Liczbę osób **zatrudnionych w rolnictwie** można oszacować na około 12.000 – przy założonym zatrudnieniu 2 osób w gospodarstwie (liczba gospodarstw na obszarze wg PSR 2010 wynosiła 6.077). W przypadku mniejszych gospodarstw – do 5 ha, których w 2010 roku było około 3.500, zatrudnienie to jest zapewne łączone z pracą poza rolnictwem lub, częściej, z niezarobkowymi źródłami utrzymania.

3.5.2. Charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy

Wykres 13. Liczba bezrobotnych wg wieku

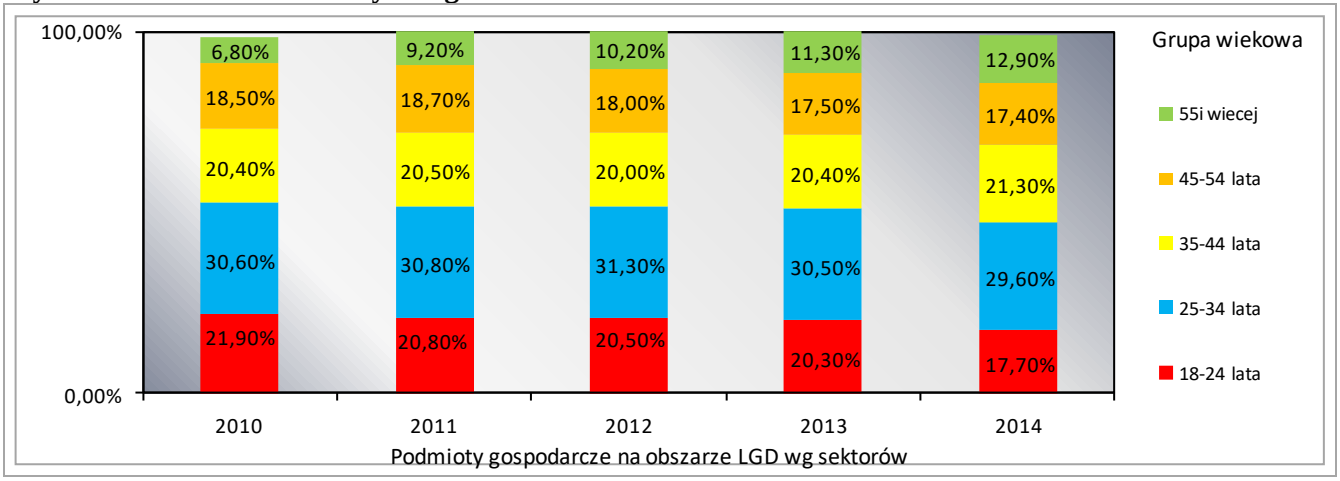

Opracowanie własne; źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu

Największa część bezrobotnych na obszarze LGD, prawie 1/3, należy do grupy wiekowej 25-34 lata. Wokół 1/5 ogólnej liczby oscyluje liczba bezrobotnych w grupach wiekowych 35-44 lata i 18-24 lata, a nieco poniżej tej wartości – w grupie 45-54 lata. Niższy jest udział grupy wiekowej 55-59 lat, a zwłaszcza – 60 i więcej lat.

Jednak to **w tych dwóch najstarszych grupach wiekowych nastąpił w okresie 2010-14 największy wzrost liczby bezrobotnych**, zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i względnych (%). Liczba bezrobotnych w grupie „60 i więcej lat" wzrosła bezwzględnie o prawie 100%, a względnie – o ponad 100 punktów procentowych. Wśród pozostałych grup bezrobotnych ubywało najwolniej w grupie 35-44 lata, w rezultacie zwiększył się jej udział procentowy w liczbie bezrobotnych ogółem.

Powyższe dane pokazują, że **grupy wiekowe o największych problemach na rynku pracy to: dwie najstarsze grupy** (biorąc też pod uwagę niechęć pracodawców do zatrudniania tych grup), **grupa 25-34 lata** (najliczniejsza i o niewielkim tempie spadku %), **a także grupa 18-24 lata**. Sytuacja tej ostatniej dość szybko się wprawdzie poprawia, ale - biorąc pod uwagę jej liczebność (7 roczników) - jej udział % w liczbie bezrobotnych ogółem jest ciągle duży.

Wykres 14. Liczba bezrobotnych wg poziomu wykształcenia

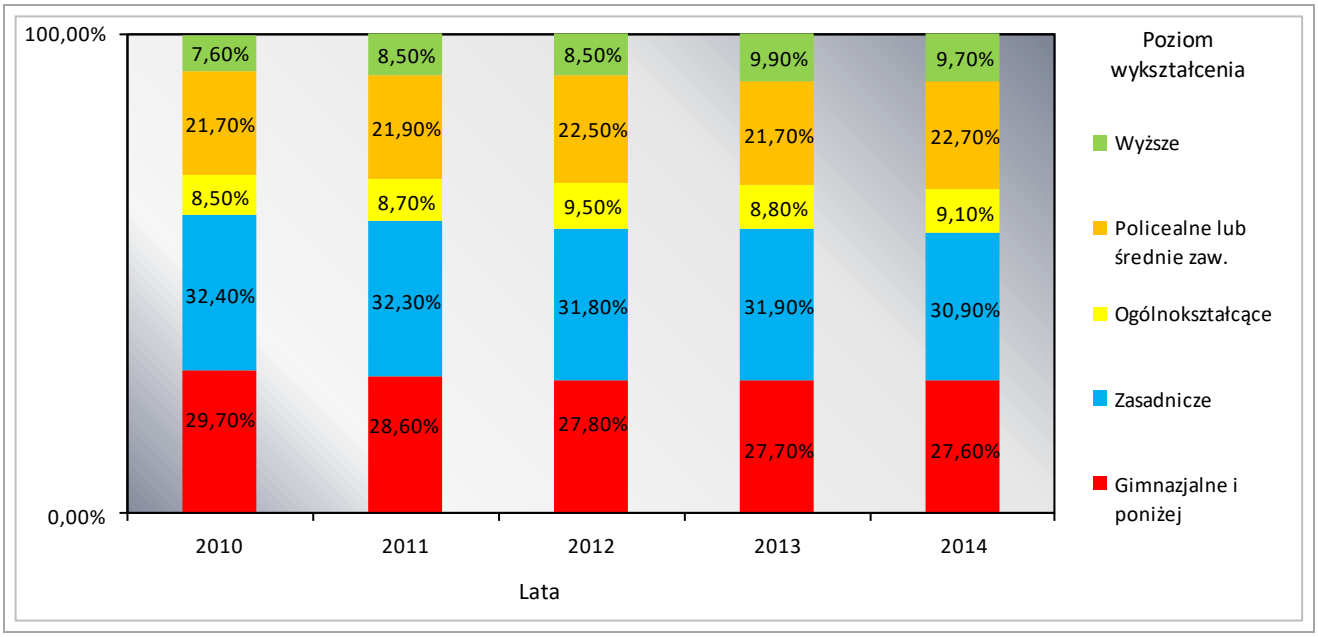

Opracowanie własne; źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu

Najbardziej liczebną grupę bezrobotnych, prawie 1/3 ich ogólnej liczby, stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym. Nieco tylko mniej liczna jest grupa osób z wykształceniem gimnazjalnym. **W sumie obie te grupy osób o najniższym wykształceniu stanowią dobrze ponad połowę (58, 5%) ogólnej liczby bezrobotnych**. Liczną grupę (prawie ¼) stanowią też osoby z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym. Osoby z wyższym wykształceniem stanowią blisko 10%, nieco mniej – osoby z wykształceniem ogólnokształcącym.

Mimo, że w ujęciu statycznym **te dwie ostatnie grupy wypadają** najlepiej, to **w ujęciu dynamicznym** – razem z grupą z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym - **najsłabiej**. Ich udział procentowy w ogólnej liczbie bezrobotnych w okresie 2010-14 wzrósł, podczas gdy pozostałych grup – zmalał. W przypadku osób z wykształceniem wyższym wzrosła także ich bezwzględna liczba. Grupa ta najgorzej sobie radziła w warunkach dekoniunktury (szybki wzrost liczby bezwzględnej i względnej), ale dobrze – w warunkach poprawy koniunktury (rok 2014): miał miejsce spadek obu wskaźników. Paradoksalnie **pozytywny trend występuje w grupach osób najsłabiej wykształconych** (zasadnicze, gimnazjalne i poniżej) – ich udział % w okresie 2010-14 stale malał, malała też (z małymi wahaniami) ich liczba bezwzględna.

Wykres 15. Liczba bezrobotnych wg stażu pracy

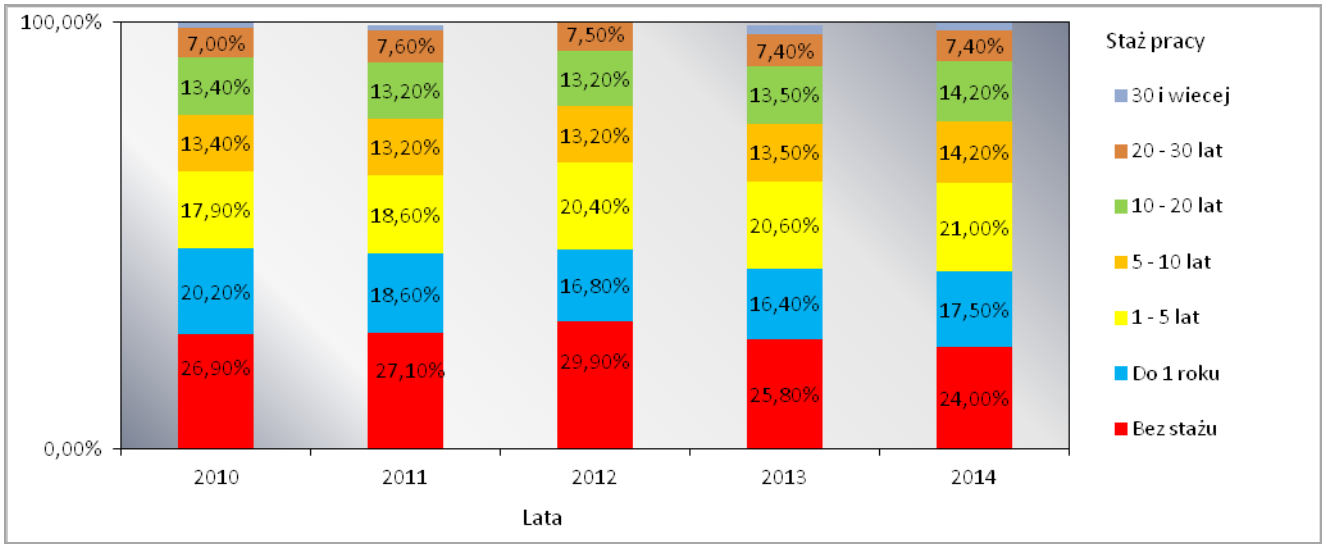

Opracowanie własne; źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu

Pod względem stażu pracy, wśród bezrobotnych **największą grupę – prawie ¼ ich ogólnej liczby - stanowią osoby bez stażu**, a więc nieposiadające doświadczenia zawodowego, bardzo istotnego składnika kwalifikacji zawodowych. Druga, co do liczebności – ponad 1/5 ogółu - jest grupa ze stażem od roku do 5 lat, a niewiele mniej jest osób ze stażem poniżej 1 roku. Im większy staż pracy tym mniejszy udział danej grupy bezrobotnych w ich liczbie ogółem. Pokazuje to, że osoby z praktycznymi kwalifikacjami cieszą się większym zainteresowaniem pracodawców.

W okresie 2010-14 rozpiętość liczebności grup osób najmniej i najbardziej doświadczonych zawodowo zmniejszyła się nieco: zmalał udział osób bez i z małym stażem, a nieco wzrósł – osób ze stażem ponad 20 lat. Jest to zapewne rezultat działań aktywizujących absolwentów, ale, być może, także skutek odpływu z obszaru ludzi młodych, mniej doświadczonych zawodowo.

Wykres 16. Liczba bezrobotnych wg pozostawienia bez pracy

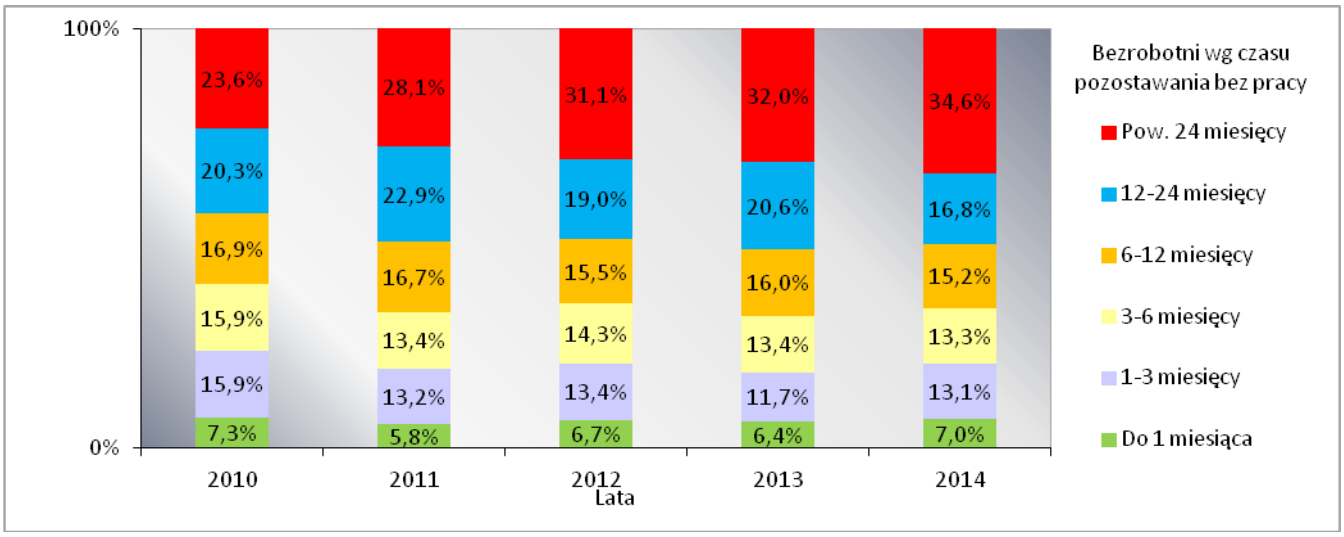

Opracowanie własne; źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu

Na **strukturalny charakter zjawiska bezrobocia na obszarze LGD** najbardziej wskazuje skład grupy bezrobotnych pod względem czasu pozostawania bez pracy. Aż **ponad 1/3 stanowią osoby pozostające bez pracy dłużej niż 24 miesiące!** Szokujący jest wzrost w okresie 2010-14 udziału tej grupy w ogólnej liczbie bezrobotnych o prawie 50 punktów procentowych oraz znaczący wzrost liczby bezwzględnej tych osób. Siłą rzeczy, w stosunku do 2010 roku, zmniejszył się udział, a także liczebność pozostałych grup. Niestety, w dużej mierze zasiliły one grupę osób pozostających bez pracy ponad 24 miesiące.

3.6. Problemy społeczne

Obszar LGD Wspólny Trakt należy do obszarów **o najwyższym w skali Mazowsza, a także kraju, wskaźniku bezrobocia. Spowodowana nim zła sytuacja materialna wraz z niskim poziomem wykształcenia przekładają się na szeroki zakres i zasięg problemów życiowych** społeczności obszaru. Tezę tę potwierdzają statystyki usług ośrodków pomocy społecznej na obszarze.

3.6.1. Zapotrzebowanie na pomoc społeczną

Wg danych ośrodków pomocy społecznej, liczba osób objętych pomocą społeczną na obszarze w okresie 2010-2014 wynosiła od 2.081 do 2.592, zaś **liczba osób w rodzinach objętych pomocą** w okresie 2012-2014 **wynosiła** od 4.980 do 8.639, czyli **od blisko 10% do blisko 17% całej populacji**.

Biorąc pod uwagę, że nie wszyscy potrzebujący ubiegają się o pomoc lub ją otrzymują - ze względu na (często nieznacznie) przekroczony, raczej niski, ustawowy próg dochodowy - można przyjąć, że **odsetek mieszkańców obszaru LGD wymagający wsparcia przekracza 20%.**

Wykres 17. Liczba mieszkańców obszaru LGD korzystających z pomocy społecznej w okresie 2010-2014

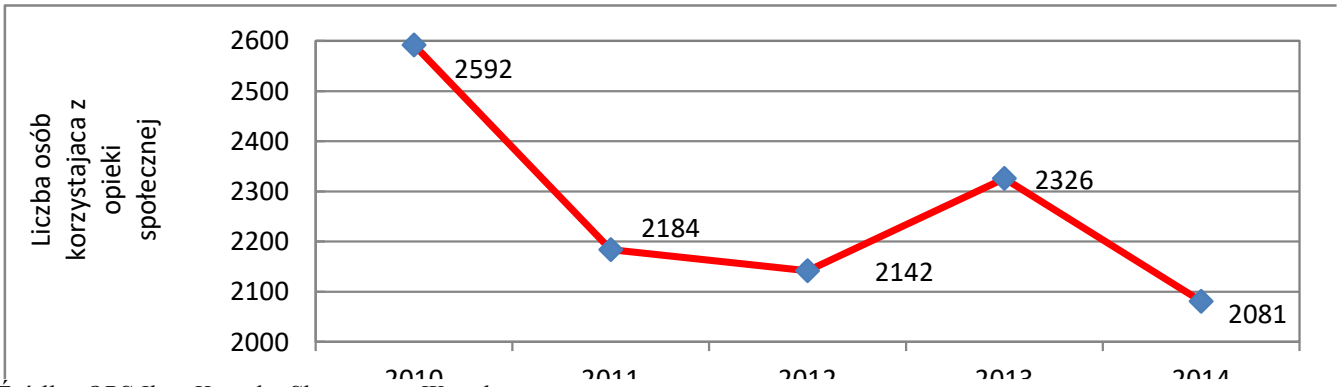

Źródło: OPS Iłża, Kowala, Skaryszew i Wierzbica

Największą część objętych pomocą w 2014 roku, ponad 82%, **stanowiły osoby w grupie wiekowej 19-65 lat** – jest to wyraźnie wyższy udział niż udział tej grupy w całej populacji. Osoby powyżej 60/65 lat stanowiły tylko 16% - wartość nieco niższa od udziału tej grupy, a dzieci i młodzież do 19 roku życia – zaledwie 1,5% (dane te nie obejmują jednak dożywiania w szkołach).

Wykres 18. Liczba osób objętych pomocą wg grup wiekowych w 2014 roku

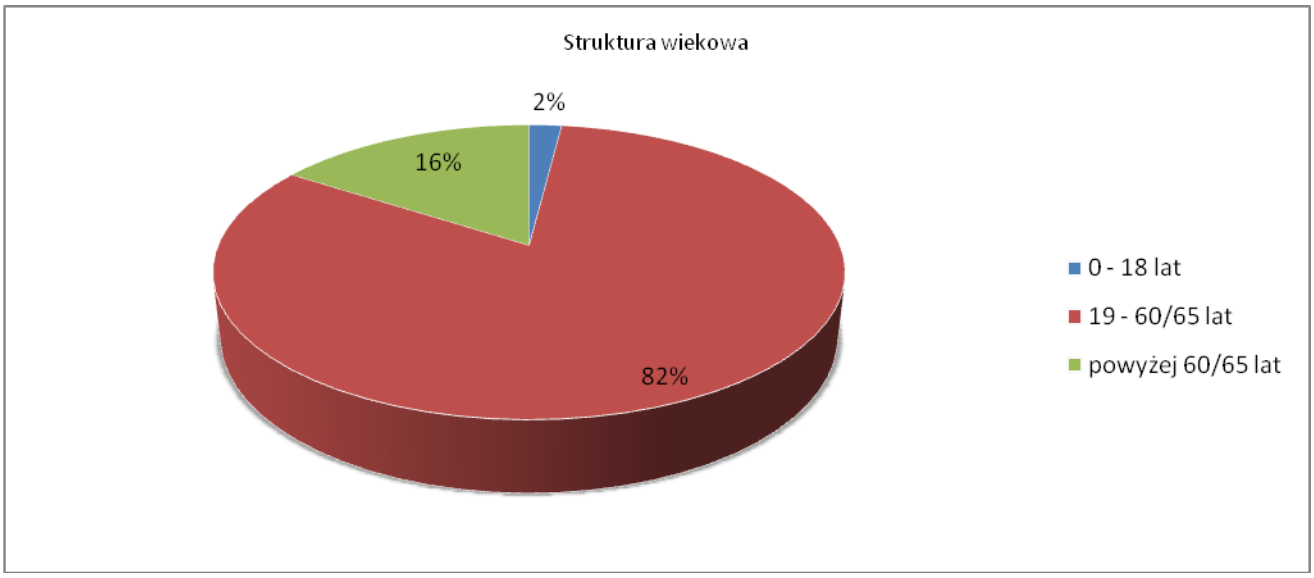

Źródło: OPS Iłża, Kowala, Skaryszew i Wierzbica

Najbardziej powszechnym świadczeniem (1/3 wszystkich świadczeń) **były posiłki** (głównie dla dzieci i młodzieży szkolnej) **oraz zasiłki celowe** (blisko 1/3), następnie – zasiłki okresowe (około ¼), zaś najmniej powszechnym (około 1/10) - zasiłki stałe.

Wykres 19 Liczba osób i rodzin objętych świadczeniami realizowanymi przez GOPS wg typów świadczeń

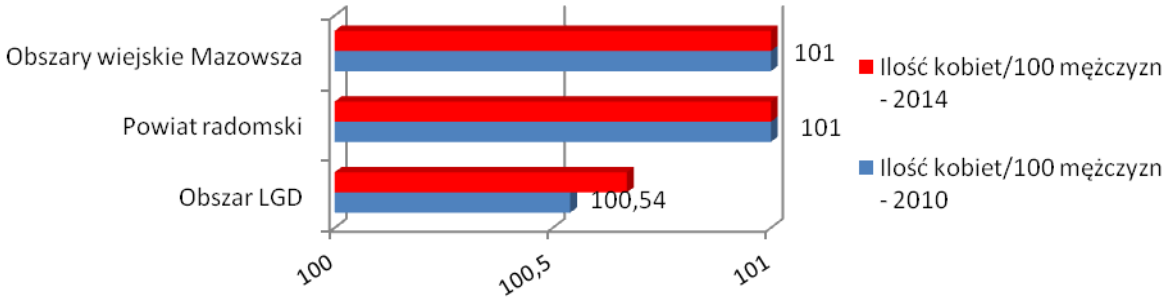

Źródło: OPS Iłża, Kowala, Skaryszew i Wierzbica

Z wycinkowych danych OPS, dotyczących aktywności zawodowej osób objętych pomocą, można wnioskować, że **największą** ich **część stanowią bezrobotni oraz osoby niepracujące**. Wniosek ten znajduje potwierdzenie w statystykach dotyczących liczby rodzin objętych pomocą społeczną wg przyczyny w latach 2010 i 2014. **Bezrobocie to najczęstszy powód udzielania pomocy**, liczba objętych nią rodzin przekraczała 1.100 zarówno w 2010, jak i 2014 roku. **Kolejna** pod względem liczebności beneficjentów **przyczyna to ubóstwo** – z jego powodu z pomocy korzysta na obszarze LGD około 1.000 rodzin. Z powodu niepełnosprawności oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby w 2014 roku łącznie korzystało prawie 850 rodzin. Inne problemy społeczne były powodem udzielenia pomocy mniej licznym grupom mieszkańców.
W sumie **dane te świadczą o dużej skali problemów trapiących społeczność obszaru LGD**. Jest ona bardziej wyrazista, gdy się weźmie pod uwagę liczbę osób w rodzinach objętych pomocą. W przypadku **ubóstwa** i **bezrobocia** jest to ponad 3.300 osób w każdej z dwóch grup, w przypadku **niepełnosprawności** oraz **długotrwałej lub ciężkiej choroby** – łącznie ponad 2.200 osób.

3.6.2. Infrastruktura społeczna

W sytuacji tak dużego natężenia problemów życiowych znacznej części populacji obszaru LGD **niezwykle istotna jest infrastruktura realizująca potrzeby społeczne**. Służy ona zaspokojeniu podstawowych potrzeb – ochrony życia i zdrowia, jak również edukacji i rozwojowi kulturalnemu mieszkańców – **czynników ograniczających rozwój patologii społecznych**. **Jej stan na obszarze LGD pozostawia do życzenia**, podczas gdy współczesny rozwój społeczny wymaga odpowiedniej infrastruktury, która służy kontaktom mieszkańcom i realizacji przez nich wspólnych przedsięwzięć. Zaniechania z okresu PRL-u i zaniedbania w okresie pierwszych 15 lat transformacji ustrojowej należą, wraz ze złą kondycją ekonomiczną polskiego społeczeństwa i względnie niskim poziomem wykształcenia, do głównych przyczyn powolności rozwoju społecznego w Polsce, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Głównymi instytucjonalnymi instrumentami ograniczania skutków ubóstwa, chorób, niedołężności i niezaradności części populacja obszaru są **ośrodki pomocy społecznej. Ich aktywność i poziom działalności są na obszarze LGD dość zróżnicowane**. Główne bariery to kadry oraz finanse. Mało wykorzystywanym potencjałem jest współpraca samych OPS oraz OPS i organizacji społecznych. W Kowali działa także Ośrodek Integracji Środowiskowej „Szansa".

Infrastruktura edukacyjna odpowiada zasadniczo sytuacji demograficznej na obszarze LGD, **istnieje jednak potrzeba zwiększenia ilości miejsc w przedszkolach** w gminach Skaryszew i Kowala **oraz w szkołach** w cechującej się największym napływem mieszkańców, gminie Kowala. We wszystkich placówkach obszaru istnieje również **potrzeba lepszego ich wyposażenia w pomoce edukacyjne oraz poszerzania oferty zajęć ponadprogramowych**.

Ważne miejsce w krzewieniu edukacji i kultury zajmują we wszystkich gminach obszaru **gminne biblioteki publiczne**. Ich aktywność ograniczają przede wszystkim możliwości finansowe i wyposażenie. **Warunki lokalowe to główny problem** praktycznie wszystkich **gminnych ośrodków kultury**, skrajnym przypadkiem jest gmina Kowala, gdzie brak jest takiego ośrodka.

Infrastruktura kulturalna poza ośrodkami gminnymi ogranicza się do świetlic, których liczba (bardzo zróżnicowana w poszczególnych gminach – od dość licznych w gminie Iłża do nielicznych w gminach Skaryszew i Wierzbica) i standard na ogół nie odpowiadają potrzebom oraz do **remiz OSP**, które najczęściej także **wymagają modernizacji**. **Brakuje animatorów,** którzy swoimi umiejętnościami i doświadczeniem mogliby wesprzeć oddolne inicjatywy kulturalne i społeczne mieszkańców.

Infrastruktura rekreacyjno-sportowa na obszarze LGD **wymaga uzupełnienia i doposażenia**, gdyż zainteresowanie (zwłaszcza młodzieży, ale nie wyłącznie) tą formą aktywności jest bardzo duże - prężnie działa tu kilkanaście klubów sportowych, zwłaszcza piłkarskich (tylko połowa ma własne boiska). Potrzeby są bardzo duże, od ogrodzenia boisk poprzez do ich oświetlenie, aby móc prowadzić zajęcia w godzinach wieczornych w okresie jesienno – zimowym, po modernizację pomieszczeń klubowych i budowę tych pomieszczeń i boisk.

3.7. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości

Położenie obszaru LGD i jego potencjał demograficzny sprzyjają w dłuższej perspektywie rozwojowi gospodarki. Obszar LGD leży w odległości 100 km od aglomeracji stołecznej i w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Radomia. Ponadto, przez obszar przebiegają ważne szlaki komunikacyjne: droga krajowa nr 7, relacji Warszawa – Kraków (stanowiąca część międzynarodowej drogi E 77) i droga krajowa nr 9, relacji Radom – Rzeszów) oraz szlaki kolejowe: nr 8 Warszawa – Kraków i Warszawa – Tomaszów Mazowiecki – Łódź.

Obszar dysponuje też zasobami surowców, m.in. złożami wapieni i margli, kruszywa naturalnego, kopalin węglowych, fosforytów i torfów. Na obszarze działa kopalnia odkrywkowa wapieni i margli należąca do Lafarge Cement Polska S.A. Najpowszechniej występującymi i eksploatowanymi są utwory piaszczyste.

3.7.1. Przedsiębiorczość

Liczba podmiotów gospodarczych na 10.000 mieszkańców była w 2010 roku na obszarze LGD wyraźnie **wyższa niż w powiecie radomskim, a zbliżona, (lecz niższa) do wskaźnika dla obszarów wiejskich Mazowsza**. W okresie 2010—2014 nastąpił jej wzrost, jednak relatywnie nieduży. W rezultacie przewaga obszaru nad powiatem zanikła, a wyraźnie zwiększyła się jego strata do obszarów wiejskich Mazowsza.

Wykres 20. Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze LGD na 10.000 mieszkańców w roku 2010 i 2014 na tle powiatu i regionu

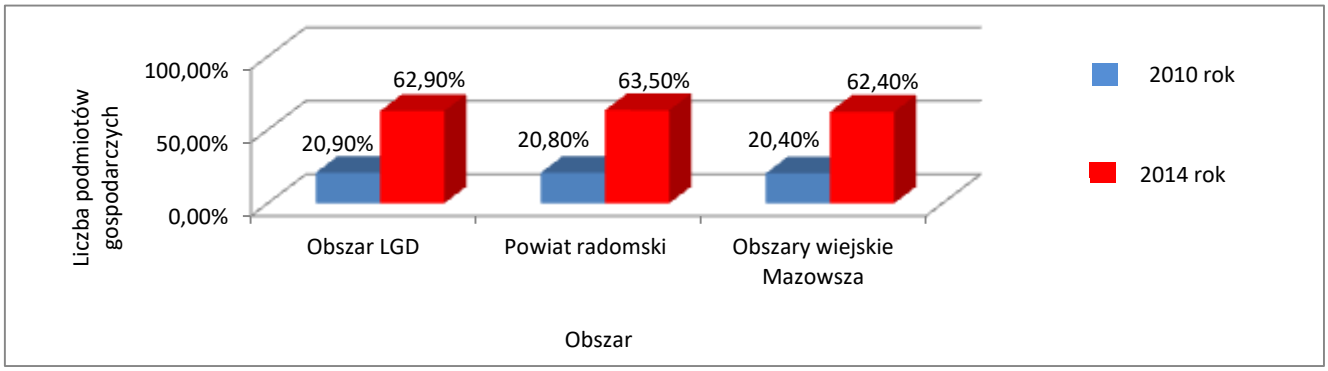

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba bezwzględna podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON na obszarze LGD w okresie 2010-2014, po krótkotrwałym spadku (w gminach Kowala i Wierzbica oraz w mieście Skaryszewie) w roku 2011, **wzrastała**. Spadek ten (i spadek w gminie Iłża w latach 2013-14) spowodował jednak, że ten **wzrost był relatywnie nieduży**, w liczbach względnych mniejszy niż w powiecie radomskim i **znacznie mniejszy niż na obszarach wiejskich Mazowsza**. Pozytywnym zjawiskiem jest znaczący wzrost liczby przedsiębiorstw na obszarach wiejskich gminy Skaryszew. Negatywnym – wspomniany spadek w gminie Iłża w ostatnich 2 latach.

Wykres 21. Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON na obszarze LGD

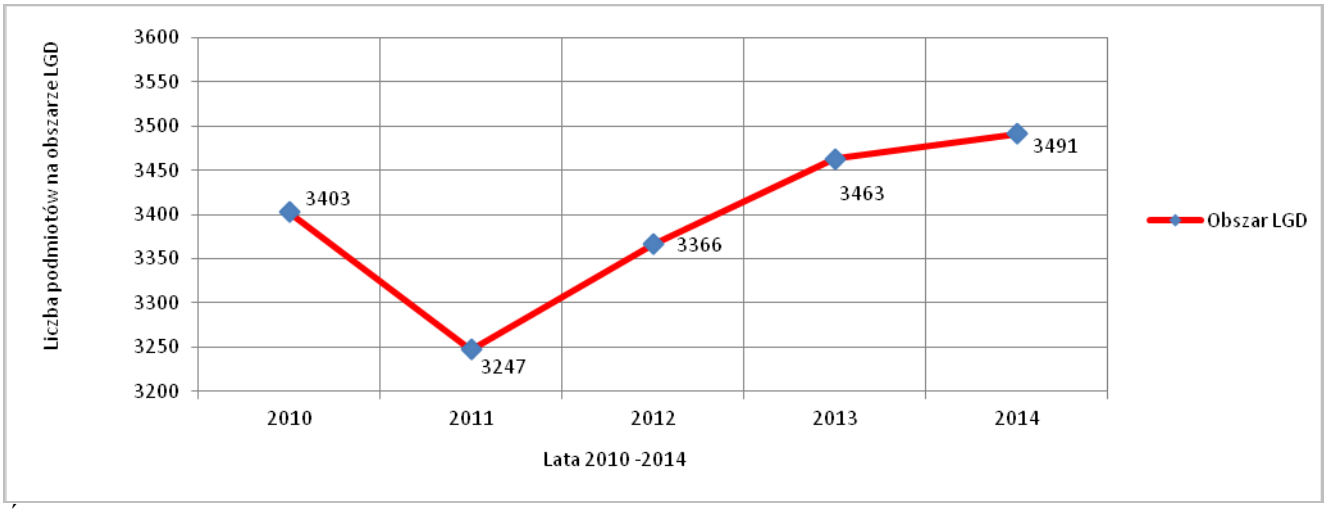

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ujęciu sektorowym, **wzrosła liczba podmiotów** gospodarczych na obszarze LGD **w sektorach: *Przemysł i budownictwo*** (o 6%) oraz ***Pozostała działalność*** - głównie usługowa (o 7,6%), natomiast **bardzo znacząco zmalała liczba podmiotów w sektorze gospodarki pierwotnej**: *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* (aż o 60%). Podobny, chociaż nieco mniej gwałtowny, trend wystąpił także w powiecie radomskim oraz na obszarach wiejskich Mazowsza.

Wykres 22. Podmioty gospodarcze na obszarze LGD wg sektorów

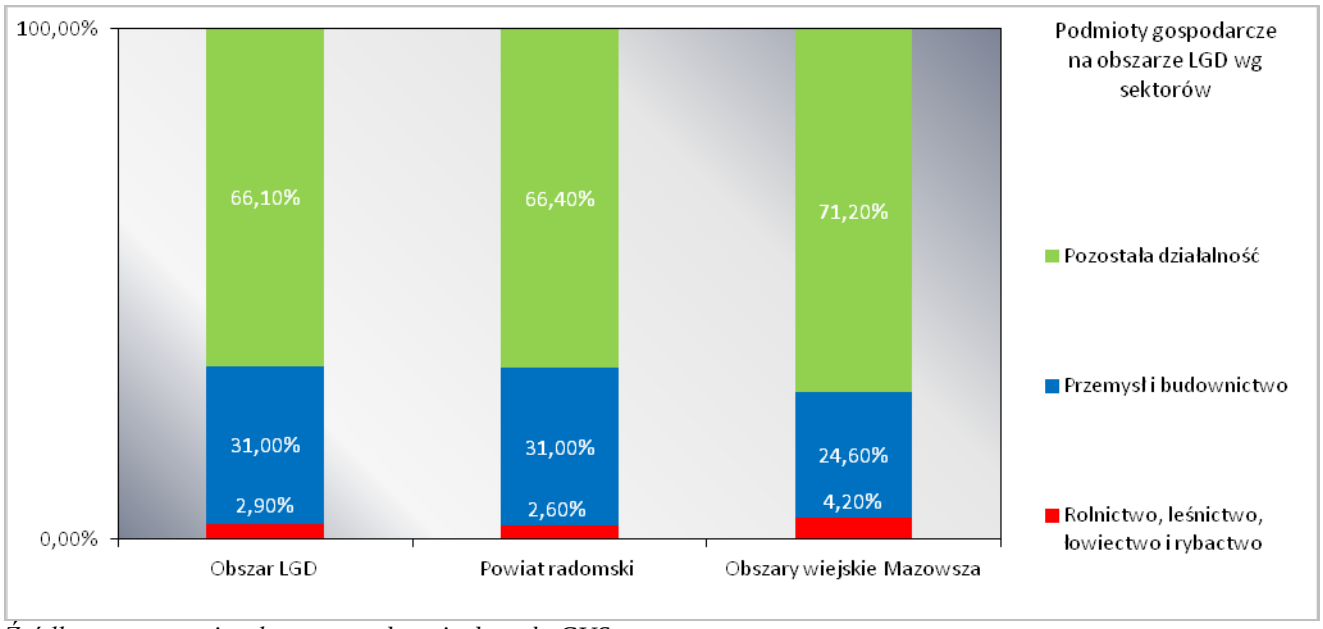

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podregion radomski należy do najbardziej dotkniętych efektami transformacji ustrojowej obszarów kraju. Większość dużych firm w subregionie przestała istnieć lub bardzo ograniczyła swoją działalność, a zwłaszcza zatrudnienie. W rezultacie na obszarze LGD **nie ma dużych przedsiębiorstw** (zgodnie z klasyfikacją UE – zatrudniających ponad 250 osób). Chociaż wskaźniki bezrobocia na obszarze ciągle należą do najwyższych w kraju, daje się zauważyć **znaczna liczba firm**, na ogół mikro lub małych. Firmy obszaru cechuje: z jednej strony - **dość duża różnorodność branż** (cecha pozytywna lokalnej gospodarki, zmniejszająca jej wrażliwość na okresy branżowej dekoniunktury), z drugiej – **lokalne specjalizacje**, mogące być podstawą do tworzenia klastrów. **Branże będące „specjalnością" obszaru LGD to na pewno: brukarstwo, wyrób galanterii betonowej, transport (osobowy i towarowy), przemysł skórzany/garbarstwo, drzewny, spożywczy, hutnictwo szkła**. Często bazują one na kadrze dawnych dużych przedsiębiorstw państwowych.
Powoli wzrasta liczba obiektów mogących obsługiwać turystów (gastronomia, noclegi). Póki, co są one głównie nastawione na ruch tranzytowy (najczęściej są zlokalizowane przy drogach krajowych), znaczącym (jeśli nie głównym) źródłem ich przychodów jest także obsługa lokalnych imprez (rodzinnych, firmowych). Obiektów świadczących typowe usługi rekreacyjno-turystyczne jest jeszcze niewiele.

Największym indywidualnym pracodawcą w każdej z gmin obszaru, podobnie jak na większości polskich obszarów wiejskich, jest samorząd terytorialny. W sektorze prywatnym do największych firm (szczegółowe dane dotyczące wielkości zatrudnienia w nich są zmienne - zatrudnienie dostosowywane jest do wielkości zamówień - są trudne do uzyskania) należą: "JADAR" PTE, Skaryszew- producent kostki brukowej i galanterii betonowej, Zakłady Górniczo Metalowe „ZĘBIEC" w Zębcu – branża metalowa, Huta Szkła Gospodarczego "SOLBIKA", Maków, Masarnia PPHU „MAMBA"- produkcja wędlin, Skaryszew, Zakład Przetwórstwa Spożywczego „MAKÓW" – przetwórstwo warzyw, owoców, runa leśnego, Maków Nowy, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „SKARPOL II" s.c. – producent kostki brukowej, Skaryszew, Spółka "RAFIZ" - Strygner Jerzy i Dyczkowscy, "TOMAR" - s.c. Jarząbek Tomasz i Stanisław, Rzeczków, Gospodarstwo Rybackie, Agroturystyczne „Złoty Karaś", Skaryszew, Zakład Obróbki Drewna „KAJMEX" w Iłży – branża drzewna.
Instytucje otoczenia biznesu to głównie banki spółdzielcze lub filie banków komercyjnych i biura rachunkowe. **Gminy: Iłża, Kowala i Wierzbica dysponują terenami inwestycyjnymi**, w tej pierwszej wchodzą one w skład Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice".

3.7.2. Rolnictwo

Ciągle **ważnym sektorem gospodarki obszaru jest rolnictwo**, głównie ze względu na miejsca pracy. Jego rozwojowi sprzyjają: ukształtowanie terenu, warunki klimatyczne (temperatury i znaczna długość okresu

wegetacyjnego - 210–222 dni). Niekorzystnym czynnikiem klimatycznym są niskie opady - 500–600 mm. Średnio korzystne są warunki glebowe.

Rozwojowi rolnictwa towarowego nie sprzyja niekorzystna struktura własności użytków rolnych. Gospodarstw o odpowiednim areale (minimum 15 ha) w 2002 roku było tylko 220 – nieco ponad 2% ogólnej liczby gospodarstw na obszarze. Zachodzący proces koncentracji ziemi zwiększył ich udział do ok. 5%. Faktyczna liczba gospodarstw użytkujących areał w tej grupie wielkości jest większa, gdyż na obszarze LGD, tak jak w całym kraju, występuje zjawisko dzierżawienia ziemi. Jednak jest to ciągle niski wskaźnik, **niesprzyjający oparciu gospodarki obszaru na rolnictwie**.

Wykres 23. Liczba gospodarstw rolnych na obszarze LGD wg grup powierzchni w 2002 i 2010 roku

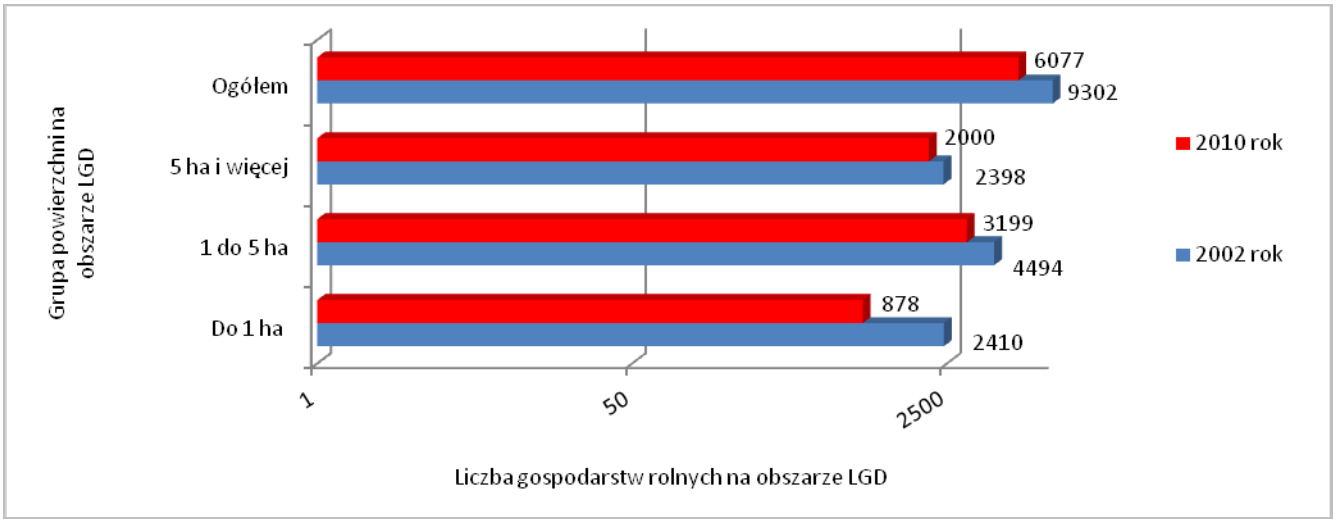

Dane GUS z Powszechnego Spisu Rolnego 2010

Porównanie danych z Powszechnych Spisów Rolnych w 2002 i 2010 roku pokazuje dużą **intensywność procesu koncentracji gospodarstw rolnych – w ciągu zaledwie 8 lat ich liczba zmalała o ponad 1/3** (z 9.302 do 6.077), podczas gdy na całym Mazowszu „tylko" o ¼. Liczba ta zmniejszyła się we wszystkich grupach wielkości poza grupą „15 ha i więcej". Najbardziej, o prawie 2/3, spadła liczba najmniejszych gospodarstw (poniżej 1 ha), o blisko 30% - tych o wielkości od 1 do 5 ha.

Użytki rolne zajmują blisko 50% powierzchni obszaru. Największą ich część (75%) stanowią grunty pod zasiewami. Drugą pod względem powierzchni formą rolniczego użytkowania ziemi są trwałe łąki i pastwiska (16%). Inne formy mają mniejsze znaczenie.

Wykres 24. Rolnicze użytkowanie gruntów na obszarze LGD w 2010 roku (ha)

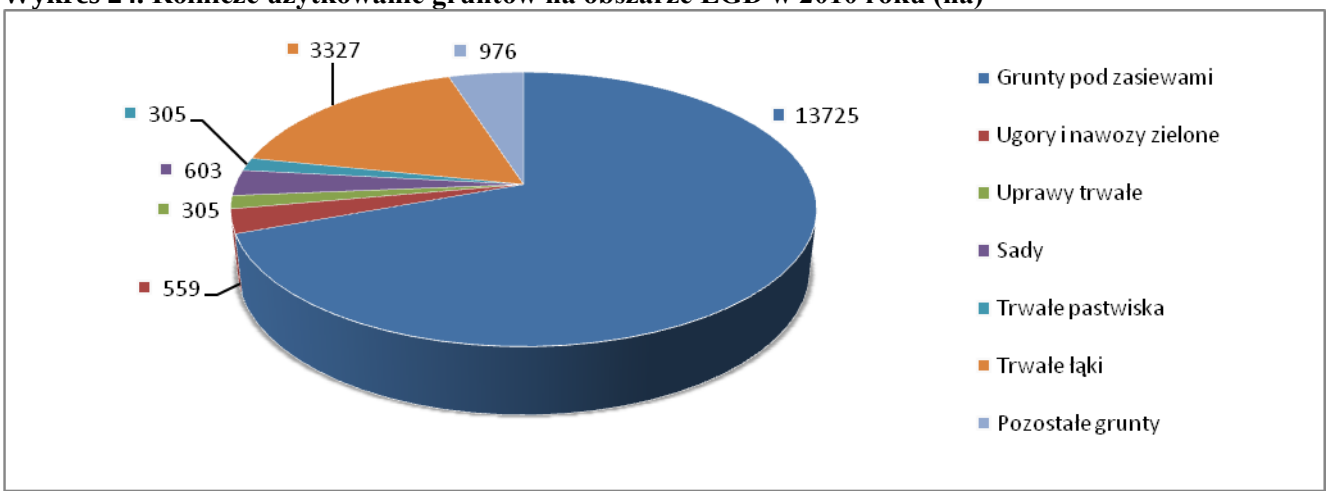

Opracowanie własne na podst. danych GUS z Powszechnego Spisu Rolnego 2010

Głównym kierunkiem produkcji rolnej są uprawy. Wśród nich dominują (prawie 84% powierzchni zasiewów) zboża, a wśród nich – mieszanki zbożowe jare, pszenica i żyto. Ziemniaki uprawiane są na około 3% powierzchni zasiewów), uprawy przemysłowe (głównie rzepak i rzepik) na 2,5%, zaś warzywa gruntowe – na 0,5%. 80% areału warzyw i ponad 84% - rzepaku i rzepiku i blisko 40% - zbóż (w tym aż 64% areału pszenicy ozimej) przypada na gminę Iłża.

W produkcji zwierzęcej najważniejsza jest hodowla bydła, a następnie trzody chlewnej. Relatywnie mało hoduje się drobiu. Dość licznie, jak na dzisiejsze realia, hodowane są konie, najwięcej, jakżeby inaczej – w gminie Skaryszew (ponad 300 sztuk). Wielkość pogłowia (wszystkich oprócz drobiu) zwierząt w okresie 2002 – 2010 zmniejszyła się. Zarysowuje się **specjalizacja obszarowa** w kierunku hodowli bydła mlecznego w gminie Skaryszew oraz trzody chlewnej i drobiu w gminie Iłża.

W 2002 roku **działalność rolnicza** stanowiła źródło dochodów (na ogół nie jedyne) w 1.271 rolniczych gospodarstwach domowych. **Była, więc dla nich dopiero trzecim, co do znaczenia źródłem utrzymania**, po pracy najemnej (w sumie źródło przychodów dla 2.076 gospodarstw) oraz emeryturze lub rencie (dla 1.913). W 2010 roku zaś stanowiła źródło dochodów już w 5.753 rolniczych gospodarstwach domowych, co czyniło z niej **główne źródło dochodów rodzin rolniczych**. Ta bardzo duża zmiana, wynika prawdopodobnie z unijnych dopłat bezpośrednich, a także – częściowo - z kurczącego się dostępu do innych źródeł dochodów, takich jak emerytury i renty oraz (w pewnym stopniu) praca najemna.

3.7.3. Przedsiębiorczość społeczna

Wielobranżowa spółdzielnią socjalna „Zielone igiełki" powstała w 2013 roku przy wsparciu Europejskiego Funduszu Społecznego. Tworzymy odpowiedzialne miejsce pracy oparte na zasobach i potencjale całego zespołu. Wybór obszarów działalności to połączenie doświadczeń, kompetencji, pasji i zainteresowań wszystkich pracowników przy jednoczesnej analizie potrzeb rynku lokalnego. Spółdzielnia produkuje zielone girlandy, sztuczne podkłady choinkowe w pełnej gamie wzorów, stroiki na każdą okazję oraz piękne kompozycje gotowych wieńców i ozdobnych wiązanek. Oferują także usługi krawieckie, dekoracyjne i porządkowe (pielęgnacja nagrobków). W dniu 27 marca w Urzędzie Gminy w Kowali powstało partnerstwo instytucji samorządowych i organizacji społecznych wspierające inicjatywę powstani***a*** spółdzielni socjaln***ej.*** Założ***yć*** ją mieli podopieczni Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, którzy uczestniczyli w szkoleniach z zakresu ekonomii społecznej w ramach systemowego projektu finansowanego ze środków Unii Europejskiej. Niestety nie doszło do procedury rejestracji, choć przyszli członkowie spółdzielni mieli pomysły na działalność, zamierzali świadczyć usługi gastronomiczne i cateringowe, a także organizować imprezy okolicznościowe. Dużym problemem było znalezienie lokalu na potrzeby nowo tworzonej spółdzielni**.** W gminie Iłża została utworzona przez dwa podmioty prawne: Stowarzyszenie im. O. Pio w Radomiu oraz Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Alojzów i Okolic **Spółdzielnia Socjalna REDUAR** w ramach projektu pt.: „**Innowacyjny system wsparcia rozwoju ekonomii społecznej na Południowym Mazowszu",** realizowanego przez Fundację FUNDUSZ WSPÓŁPRACY i współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Przedsiębiorstwo, które oprócz celów biznesowych realizuje również cele społeczne, w tym cele związane z integracją zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działalność w trzech obszarach: rehabilitacja, edukacja przedszkolna i opieka nad dziećmi oraz pracownia artystyczna, w ramach, której produkowane są wyroby rękodzielnicze wykonane techniką decoupage.

3.8. Wewnętrzna spójność obszaru LSR .

Obok spójności przestrzennej, obszar LGD cechuje **spójność administracyjna** - w całości leży on w granicach województwa mazowieckiego oraz ziemskiego powiatu radomskiego. Jest więc przedmiotem jednolitej polityki regionalnej i korzysta ze wsparcia administracyjnego, merytorycznego i finansowego tych samych instytucji regionalnych i powiatowych (UMWM, MUP, PUP w Radomiu, PCPR itd.). Fakt ten będzie ułatwiał realizację działań LGD Wspólny Trakt i innych podmiotów zaangażowanych w realizację LSR, wymagających współpracy z tymi instytucjami i korzystania z ich wsparcia.

Obszar LGD stanowi także **część radomskiego obszaru funkcjonalnego**. Miasto Radom jest nie tylko wspólnym dla całego obszaru LGD ośrodkiem usług administracyjnych, ale także wspólnym głównym ośrodkiem innych usług, publicznych i komercyjnych (edukacyjnych, kulturalnych, handlowych, finansowych itp.). Przede wszystkim jest też dla mieszkańców 4 gmin głównym zewnętrznym rynkiem pracy (mimo swojego ograniczonego potencjału w tym zakresie). Cały obszar LGD powiązany jest z Radomiem i wewnętrznie drogami krajowymi nr 7 i nr 9 oraz liniami autobusowymi.

Wspólne dla obszaru LGD jest także **dziedzictwo historyczne**, od czasów średniowiecznych poczynając (włości biskupów krakowskich), poprzez zryw niepodległościowy Powstania Styczniowego (m.in. żywa pamięć zakończonej polskim zwycięstwem bitwy pod Kowalą), po aktywny udział mieszkańców w antyhitlerowskim i antystalinowskim ruchu oporu i okres rodzenia się solidarności (działalność ks. Kotlarza). Obszar łączy też **dziedzictwo kulturowe**, zarówno kultury szlacheckiej, jak i włościańskiej (m.in. żywa tradycja *Wstępów*) oraz wkładu społeczności żydowskiej w XIX i XX wieku w lokalny rozwój gospodarczy i społeczny (m.in. Iłży i Skaryszewa.

3.9. Opis innych/pozostałych obszarów tematycznych istotnych z punktu widzenia realizacji przyszłej strategii.

Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LSR (obliczony jako średnia z czterech gmin tworzących obszar LSR) **jest niższy** niż średni obliczony dla województwa, w którym LSR ubiega się o wybór i wynosi 2 790 zł na 1 mieszkańca, natomiast dla Województwa wynosi 3180 zł. (wg. danych GUS z dnia 31.12.2013 roku).

IV. ANALIZA SWOT

Mocne strony	Odniesienie do Diagnozy
Dobre połączenie obszaru LGD szlakami komunikacyjnymi z resztą kraju i Europy	Rozdział III.2
Sąsiedztwo dużego miasta - Radomia	Rozdział III.2
Rozwinięta produkcja rolnicza	Rozdział III.2
Eksploatowane wapienie, margle oraz kruszywa naturalne	Rozdział III.2
Cenne elementy przyrodnicze objęte formami ochrony przyrody i krajobrazu	Rozdział III.2
Obszar LGD stanowi naturalny teren rekreacyjny i osadniczy dla mieszkańców Radomia	Rozdział III.2
Warunki dla rozwoju turystyki weekendowej oraz krótszych pobytów urlopowych: walory przyrodnicze, kulturowe i oferta imprez	Rozdział III.3
Potencjał LGD jako partnerstwa trójsektorowego	Rozdział I.3
Potencjał demograficzny obszaru mierzony gęstością zaludnienia	Rozdział III.4.1
Niski poziom odpływu mieszkańców (wg meldunków)	Rozdział III.4.1
Dość znacząca iczba organizacji pozarządowych	Rozdział III.4.2
Funkcjonujące fundusze sołeckie/budżet obywatelski w 3 z 4 gmin obszaru	Rozdział III.4.2
Położenie obszaru LGD i jego potencjał demograficzny sprzyjające w dłuższej perspektywie rozwojowi gospodarki	Rozdział III.7
Duża różnorodność branż, specjalizacje lokalne	Rozdział III.7.1
Tereny inwestycyjne w gminach: Iłża, Kowala i Wierzbica	Rozdział III.7.1
Duża intensywność procesu koncentracji gospodarstw rolnych	Rozdział III.7.2

Słabe strony	Odniesienie do Diagnozy
Niski współczynnik lesistości obszaru	Rozdział III.2
Presja antropogeniczna na środowisko obszaru	Rozdział III.2
Ograniczona infrastruktura noclegowa i gastronomiczna dla turystyki pobytowej	Rozdział III.3
Brak integracji i skoordynowanej promocji oferty turystycznej	Rozdział III.3
Niższy niż na obszarach wiejskich Mazowsza i średnio w powiecie radomskim wzrost liczby ludności, malejący przyrost naturalny, dość szybki proces starzenia się populacji	Rozdział III.4.1
Niższy niż na Mazowszu i w kraju poziom wykształcenia mieszkańców	Rozdział III.4.2
Słabość finansowa, kadrowa i niewystarczający poziom profesjonalizmu organizacji społecznych, relatywnie mała liczba organizacji ‘nowego typu’	Rozdział III.4.2
Nierealizująca w pełni potrzeb mieszkańców oferta pracy na obszarze LGD – bardzo wysoki wskaźnik bezrobocia, jego strukturalny charakter	Rozdział III.5.1
Wysoki poziom bezrobocia młodych osób, w wieku 18-34 lata, z małym lub żadnym doświadczeniem zawodowym i kwalifikacjach niedostosowanych do potrzeb rynku pracy, szybko liczba bezrobotnych osób w wieku 55+	Rozdział III.5.1
Duży udział osób pozostających bez pracy dłużej niż 24 miesiące	Rozdział III.5.1
Duża liczba osób wymagających pomocy społecznej - duża skala problemów trapiących społeczność obszaru	Rozdział III.6.1
Braki w ofercie umożliwiającej rozwój społeczny i zawodowy dzieci i młodzieży, osób niepełnosprawnych i seniorów, samotnych rodziców oraz w infrastrukturze umożliwiającej tworzenie tej oferty	Rozdział III.6.2
Liczba podmiotów gospodarczych na 10.000 mieszkańców niższa niż na Mazowszu i	Rozdział III.7.1

w powiecie	
Ograniczone środki przedsiębiorstw na rozwój, niedostatek wykwalifikowanych pracowników, niewystarczające umiejętności zarządzania i relatywnie niska innowacyjność	Rozdział III.7.1
Niekorzystna struktura własności użytków rolnych	Rozdział III.7.2
Ograniczona efektywność samorządów ze względu na zasoby finansowe i kadrowe	Rozdział III.1
Ograniczone środki własne Lokalnej Grupy Działania, jej zależność od zewnętrznych źródeł finansowania działalności	Rozdział III.1

Szanse - pozytywne możliwości, jakie niesie za sobą przyszłość, możliwości wynikające z otoczenia zewnętrznego
Powolny, ale systematyczny rozwój polskiej gospodarki
Powolny, ale systematyczny rozwój infrastruktury gospodarczej i społecznej w kraju
Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce
Wsparcie dla rozwoju kapitału ludzkiego
Wzrost innowacyjności w Polsce
Moda na przenoszenie się z miast na obszary wiejskie
Moda na zdrowy i aktywny tryb życia
Wsparcie rozwoju obszarów wiejskich środkami unijnymi i krajowymi
Moda na lokalne i tradycyjne produkty żywnościowe
Umożliwienie małego przetwórstwa spożywczego
Rozwój gospodarki internetowej ułatwiający firmom z obszarów wiejskich dostęp do rynku
Spowodowana kosztami mniejsza konkurencja miast o inwestycje
Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców i instytucji

Zagrożenia - negatywne możliwości jakie niesie za sobą przyszłość, zagrożenia wynikające z otoczenia zewnętrznego
Powolny rozwój gospodarczy Polski w kontekście zatrudnienia i przychodów mieszkańców
Niska ranga ochrony środowiska naturalnego w faktycznie realizowanej polityce Państwa
Pogarszający się bilans wodny kraju
Nasilanie się katastroficznych zjawisk naturalnych
Odpływ aktywnych osób z kraju
Starzenie się społeczeństwa polskiego
Polityka nie tworząca perspektyw dla młodych ludzi
Pogarszanie się sytuacji materialnej społeczeństwa i rozwój patologii (narkomania, przestępczość)
Zadłużenie samorządów lokalnych, wojewódzkich i Państwa
Brak konsekwentnej realizacji szerszej wizji rozwoju kraju
Konkurencja dla rolnictwa ze strony importu
Brak przepisów uniemożliwiających rolnikom małe przetwórstwo rolne
Zagrożenie terrorystyczne na świecie ograniczające współpracę i rozwój
Niska innowacyjność Polski
Biurokracja ograniczająca aktywność Polaków

V. Cele i Wskaźniki -

1.0	CEL OGÓLNY 1	**Wzmocnienie kapitału społecznego na rzecz rozwoju obszaru LGD Wspólny Trakt**				
1.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	**Wspieranie inicjatyw społecznych na rzecz integracji i rozwoju społeczności lokalnych, w tym rozwój edukacji ustawicznej**				
1.2		**Wzmocnienie i rozwój potencjału organizacji pozarządowych**				
1.3		**Identyfikacja, promocja i inicjowanie innowacyjnych działań społecznych**				
1.4		**Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego**				
1.5		**Rozwój infrastruktury kulturalnej lub rekreacyjnej lub turystycznej**				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	*Jednostka miary*	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2024 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W1.0	Wzrost grupy mieszkańców pozytywnie oceniających kapitał społeczny obszaru LGD Wspólny Trakt		% ogółu	0	Ok. 2% Co najmniej 1000 mieszkańców obszaru	Ankieta LGD
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	*Jednostka miary*	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2024 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W1.1	Liczba uczestników inicjatyw, w tym z grup defaworyzowanych Liczba uczestników oceniających inicjatywy za pożyteczne		szt. szt.	0 0	100/50 50	Sprawozdania beneficjentów, Dane LGD
W1.2	Liczba odbiorców działań uwrażliwiających		szt.	0	600	Sprawozdania beneficjentów, Dane LGD
W1.3	Liczba uczestników wspartych działań w tym z grup defaworyzowanych Liczba uczestników oceniających inicjatywy za pożyteczne		szt. szt.	0 0	80/10 40	Sprawozdania beneficjentów, Dane LGD
W1.4	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej		szt.	0	4	Sprawozdania beneficjentów Dane LGD
W1.5	Liczba korzystających ze zbudowanej/przebudowanej infrastruktury kulturalnej, turystycznej lub rekreacyjnej w tym z grup defaworyzowanych		szt.	0	4000/2000	Sprawozdania beneficjentów

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grant., operacja własna, itp)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostk miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa 2016 rok	Końcowa 2024 rok	
1.1.2	*Animacja wspiera aktywność*	NGO, JSFP, mieszkańcy itp.	Projekt własny	Liczba zrealizowanych działań Liczba działań ukierunkowanych. na innowacje	szt. szt.	0 0	5 2	Sprawozd. beneficjentów, dane LGD

1.3.1	*Laboratorium Innowacji Społecznych*	NGO, JSFP, mieszkańcy itp.	Projekt własny	Liczba wspartych działań	szt.	0	3	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.4.1	*Dziedzictwo dla przyszłości*	NGO, JSFP, mieszkańcy itp.	Międzynarodowy projekt współpracy	L. przygotowanych projektów współpracy Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym p.w. międzynarodowej L. LGD uczestników w projektach współpracy	szt. szt. szt.	0 0 0	~~4~~ ~~4~~ 1 1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.5.1	*Centra Aktywności* *Aktywny Wspólny Trakt – rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury dla wiedzy, innowacji, dziedzictwa lokalnego, kultury lub rekreacji*	NGO, JSFP, mieszkańcy itp.	Konkursy	Liczba zbudowanej / przebudowanej lub doposażonej infrastruktury kulturalnej/rekreacyjnej/turystycznej Liczba wspartych projektów	szt. szt.	0 0	8 8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.0	CEL OGÓLNY 2	**Włączenie społeczne grup defaworyzowanych**						
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	**Uwrażliwianie społeczności lokalnej na problemy grup defaworyzowanych**						
2.3		**Wykorzystanie potencjału grup defaworyzowanych dla gospodarki i promocja ekonomii Społecznej**						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego		*Jednostka miary*		Stan początkowy 2016 rok	Plan 2024 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W2.1	Liczba odbiorców działań uwrażliwiających			szt.		0	3000	Sprawozdania beneficjentów
W2.2	Liczba utworzonych miejsc pracy			szt.		0	7	Sprawozdania beneficjentów

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grant., operacja własna, itp)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostk miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa 2016 rok	Końcowa 2024 rok	
2.1.1	*Są wśród nas*	JST (GOPS, GOK, GBP), NGO	Projekt grantowy	Liczba zrealizowanych działań	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.3.1	*Potencjał dla rozwoju*	Grupy defawo przedsiębiorcy, ~~JST~~	Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej; Konkurs na rozwijanie Działalności gospodarczej	L. operacji polegaj. na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa, L. operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt. szt.	0 0	4 6	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
SUMA								
3.0	CEL OGÓLNY 3	**Rozwój przedsiębiorczości i dywersyfikacja źródeł dochodu**						
3.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	**Inwestycje tworzące miejsca pracy**						
3.2		**Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD Wspólny Trakt**						

3.3		**Zintegrowana promocja oferty gospodarczej, inwestycyjnej i turystycznej obszaru LGD**				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	*Jednostka miary*	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2024 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W 3.0	Spadek poziomu bezrobocia		szt.	5381	5351	Dane PUP
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	*Jednostka miary*	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2024 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W3.1	Liczba utworzonych miejsc pracy		szt.	0	16	Sprawozdania beneficjentów
W3.2	Liczba utworzonych miejsc pracy Wzrost liczby osób korzystających z obiektów turyst i rekreacyjnych Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby turystycz.		szt. szt. szt.	0 0 0	6 12.000 1	Sprawozdania beneficjentów Dane LGD
W3.3	Liczba odbiorców działań promocyjnych		szt.	0	600	Dane LGD

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grant., operacja własna, itp)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa 2016 rok	Końcowa 2024 rok	
3.1.1	*Przedsiębiorczy Trakt*	Przedsiębiorcy, bezrobotni w tym absolwenci i 50+, rolnicy	Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej.; Konkurs na rozwijaniu działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsi. Liczba operacji polegających na rozwoju istniejąc. przedsiębiorstwa	szt. szt.	0 0	5 2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
3.2.1	*Wypoczynek i rekreacja dla rozwoju*	Przedsiębiorcy, bezrobotni w tym absolwenci i 50+, JST	Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej.; Konkurs na rozwijaniu działalności gospodarczej Konkurs na infrastrukturę turystyczną lub rekreacyjną Projekt współpracy	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa Liczba operacji polegających na rozwoju istniej. przedsiębiorstwa Liczba nowych lub zmoderniz. obiekt. infrastr. turyst i rekreac. Liczba działań promocyjno-informacyjnych L. zrealizowanych projektów współpracy.	szt. szt. szt. szt. szt.	0 0 0 0 0	3 2 4 3 1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
SUMA								

4.0	CEL OGÓLNY 4	**Ochrona walorów środowiska obszaru LGD z wykorzystaniem innowacji organizacyjnych i technologicznych, w tym działania na rzecz ochrony klimatu**
4.2	CELE SZCZEGÓŁOWE	**Promocja i wykorzystywanie innowacyjnych rozwiązań i technologii w zakresie gospodarki niskoemisyjnej**

	Wskaźniki oddziaływania dla celu	*Jednostka miary*	Stan początkowy	Plan 2024 rok	Źródło danych/sposób

	ogólnego			2016 rok		pomiaru
W4.0	Wzrost grupy mieszkańców aktywnie chroniących środowisko i klimat na obszarze LGD		% ogółu	0	10	Ankieta LGD
	Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych		*Jednostka miary*	Stan Początkowy 2016 rok	Plan 2024 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W4.2	Liczba utworzonych miejsc pracy Liczba użytkowników infrastruktury – zaznajomionych z niskoemisyjnymi rozwiązaniami		szt. szt.	0 0	6 2000	Sprawozdania beneficjentów

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grant., operacja własna, itp)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostk miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa 2016 rok	Końcowa 2024 rok	
4.2.1	*Niska emisja = zdrowsze i tańsze życie*	Przedsiębiorcy, JST, NGO	Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
			Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniej. przedsiębiorstwa	szt..	0	1	
			Konkurs na infrastruktury kulturalną, turystycznej lub rekreacyjną	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury	szt..	0	4	
				Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	szt.	0	4	
SUMA								

LSR LGD Wspólny Trakt: matryca powiązań celów, przedsięwzięć i obszarów interwencji z diagnozą, konsultacjami, grupami docelowymi

Cele ogólne	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Potencjał i problemy	Wnioski z konsultacji	Grupy docelowe	Obszary interwencji
1. Wzmocnienie kapitału społecznego na rzecz rozwoju obszaru LGD Wspólny Trakt	1.1. Wspieranie inicjatyw społecznych na rzecz integracji i rozwoju społeczności lokalnych, w tym rozwój edukacji ustawicznej	*Aktywny Wspólny Trakt* *Animacja wspiera aktywność*	Niski poziom wykształcenia mieszkańców, duża liczba osób wymagających pomocy, patologie	Potrzeba podniesienia poziomu wykształcenia, integracji i aktywności społecznej mieszkańców obszaru LGD	NGO, JST (GOK, GBP, szkoły), ogół mieszkańców, dzieci i młodzież, grupa 50+ NGO, JST (GOK, GBP, szkoły, przedszkola), mieszkańcy	Może obejmować w szczególności: • Działania aktywizujące i integrujące osoby działające na rzecz społeczności lokalnej, działania łączące różne grupy społeczne, m.in. młodzież, seniorów, warsztaty, spotkania, wydarzenia społecznościowe i akcje społeczne, działania rekreacyjne, turystyczne, prozdrowotne, rozwój amatorskiej twórczości artystycznej itp.
	I.3. Identyfikacja, promocja i inicjowanie innowacyjnych działań społecznych	*Laboratorium Innowacji Społecznych*	Relatywnie niska innowacyjność działań społecznych, ograniczony zakres współpracy	Potrzeba promocji i wdrażania innowacyjnych rozwiązań z obszaru LGD i spoza niego	NGO, JST (GOPS, GOK, GBP, szkoły) itp.	Może obejmować w szczególności: Stworzenie bazy danych nt. innowacyjnych praktyk społecznych; lub wizyty studyjne dla zapoznania się z innowacyjnymi praktykami społecznymi lub realizacja pilotażowych projektów, wykorzystujących innowacyjne praktyki społeczne, np. klubów wolontariusza i inne. .

	1.5. Rozwój infrastruktury kulturalnej lub rekreacyj. lub turyst.	*Centra Aktywności*	Niedostatek infrastruktury umożliwiającej aktywność mieszkańców	Potrzeba rozwoju infrastruktury kulturalnej jako bazy dla rozwoju społecznego	JST, NGO, ogół dzieci i młodzież, 50+, kobiety, osoby niepełnosprawne	Może obejmować w szczególności: Budowa lub przebudowa lub doposażenie ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej lub rekreacyjnej lub turystycznej, czy wykorzystująca tradycyjne i zabytkowe obiekty architektoniczne Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury dla wiedzy lub innowacji lub dziedzictwa lokalnego lub kultury lub rekreacji
2. Włączenie społeczne grup defaworyzowanych	2.1. Uwrażliw. społ. lokalnej na problemy grup defaworyowanych	*Są wśród nas*	Duża skala problemów trapiących społeczność obszaru	Potrzeba uwrażliwienia społeczności na problemy grup defaworyzowanych jako wstępny warunek dla rozwiązania ich	JST (GOPS, GOK, GBP), NGO, grupy defaworyzowane, mieszkańcy	Może obejmować w szczególności: Imprezy integrujące osoby niepełnosprawne ze społecznością lokalną, warsztaty, spotkania, wydarzenia i akcje społeczne, wystawy, konkursy, wydawnictwa, mające zwrócić uwagę społeczności lokalnej na grupy defaworyzowane i ich problemy.
	2.3. Wykorzystanie potencjału grup	*Potencjał dla rozwoju*	Niewykorzystany potencjał wielu grup społecznych dla rozwoju obszaru LGD	Potrzeba włączenia grup defaworyzowanych w gospodarkę obszaru LGD	Grupy defaworyzowane, przedsiębiorcy, JST	Może obejmować w szczególności: Podejmowanie działalności gospodarczej, w tym przez osoby z grup defaworyzowanych (bezrobotnych, kobiety, grupę 50+) • Rozwijanie działalności gospodarczej
rczości i dywersyfikacja źródeł dochodu	1. Inwestycje tworzące miejsca pracy	*Przedsiębiorczy Trakt*	Bardzo wysoki poziom bezrobocia na obszarze	Potrzeba zwiększenia oferty pracy na obszarze LGD	Przedsiębiorcy, bezrobotni w tym absolwenci i 50+, rolnicy	Może obejmować w szczególności: • Podejmowanie działalności gospodarczej, w tym przez osoby z grup defaworyzowanych (bezrobotnych, kobiety, grupę 50+) • Rozwijanie działalności gospodarczej

	2. Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD Wspólny Trakt	*Wypoczynek i rekreacja dla rozwoju*	Mało wykorzystany potencjał rekreacyjny obszaru	Potrzeba rozwoju oferty rekreacyjnej obszaru	Przedsiębiorcy, bezrobotni w tym absolwenci i 50+, JST	Może obejmować w szczególności: • Podejmowanie działalności gospodarczej w zakresie usług rekreacyjnych i turystycznych, w tym przez osoby z grup defaworyzowanych • Rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie usług rekreacyjnych i turystycznych • Tworzenie niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej • Tworzenie niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, promocja oferty turystycznej obszaru LGD
	3. Zintegrow. Promocja oferty gosp dinwestycyjn i turystycznej obszaru LGD	*Wspólny Trakt – wspólne korzyści*	Niewystarczająca promocja potencjału gospodarczego obszaru LGD	Potrzeba zintegrowanych, bardziej efektywnych działań promujących	JST, NGO, bezrobotni	Może obejmować w szczególności: Opracowanie materiałów i promocja oferty gospodarczej, inwestycyjnej i turystycznej całego obszaru LGD; udział w targach inwestycyjnych i branżowych oraz inne działania mające na celu rozwój lub promocję przedsiębiorczości
4. Ochrona walorów środowiska obsz. LGD z wykorzyst. innowacji organizac. i technol. w tym działania na rzecz edukacji	4.2. Wykorzystyw innow. rozwiązań i technologii w zakresie gospod. niskoemisyjne	*Niska emisja = zdrowsze i tańsze życie*	Niski poziom wykorzystania rozwiązań i technologii dla gospodarki niskoemisyjnej	Potrzeba zwiększenia wykorzystania rozwiązań i technologii dla gospodarki niskoemisyjnej	Przedsiębiorcy, JST, NGO	Może obejmować w szczególności: • Inwestycje firm wykorzystujące rozwiązania i technologie w zakresie gospodarki niskoemisyjnej • Inwestycje JST i NGO w infrastrukturę kulturalną, rekreacyjną lub turystyczną, wykorzystujące rozwiązania i technologie w zakresie gospodarki niskoemisyjnej

Realizacja projektów współpracy

LGD „Wspólny Trakt" zamierza zrealizować międzynarodowy i krajowy projekt współpracy:

Projekt *Heritage for the Future* (ANCHOR) Project / *Dziedzictwo dla przyszłości*
Cele projektu realizują następujące cele SRLKS***:*** **Cel ogólny 1. *Wzmocnienie kapitału społecznego na rzecz rozwoju obszaru LGD Wspólny Trakt.* Cel szczegółowy 1.1. *Wspieranie inicjatyw społecznych na rzecz integracji i rozwoju społeczności lokalnych, w tym rozwój edukacji ustawicznej,* Cel szczegółowy 1.3. Identyfikacja, promocja i inicjowanie innowacyjnych działań społecznych, Cel szczegółowy 1.4. *Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego* Przedsięwzięcie *Dziedzictwo dla przyszłości*** i obejmują: 1/ Rozwijanie identyfikacji młodzieży z jej miejscem pochodzenia, 2/Włączenie młodzieży w proces rozwoju lokalnego, 3/ Zapewnienie seniorom poczucia, że są potrzebni i doceniani, 4/ Wzmacnianie integracji międzypokoleniowej i poczucia wspólnoty w społecznościach lokalnych, 5/ Zapewnienie na przyszłość pomocy seniorom przez tworzenie więzi.
Realizowane wskaźniki produktu to: Liczba przygotowanych projektów współpracy, Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym proj. współpracy międzynarodowej, Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy, wskaźnik rezultatu – 'Wzrost liczby osób korzystających z obiektów turyst i rekreacyjnych'.
Na działania projektu złożą się m.in.: 1/ Szkolenie młodzieży dot. technik archiwizacji społecznej
Wybór tematów, poszukiwanie dokumentów, poszukiwanie seniorów-interlokutorów, opracowanie kwestionariuszy, 2/ Pilotażowe wywiady młodych ludzi z seniorami (zapis video), 3/ Spotkanie międzynarodowe o charakterze burzy mózgów i wymiany doświadczeń, 4/ Realizacja wywiadów, zbieranie dokumentów i zdjęć, 5/ Tworzenie lokalnych archiwów / izb pamięci, 6/ Opracowanie wspólnego filmu dokumentalnego, 7/ Lokalne imprezy promujące lokalne dziedzictwo i rezultaty projektu
Zakładani partnerzy: LGD Alto Casertano (Włochy), LGD Outokaira/4H (Finlandia), LGD Perapohjolan Leader /4H (Finlandia), LGD Zalew Zegrzyński, LGD Aktywni Razem

Projekt współpracy *ROWER+*
Cele projektu realizują następujące cele RLKS***: Cel ogólny 3. Rozwój przedsiębiorczości i dywersyfikacja źródeł dochodu, Cel szczegółowy 3.2. Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD Wspólny Trakt*** i obejmują: rozwój i marketing produktów turystycznych obszaru pogranicza mazowiecko - świętokrzyskiego. „Wskaźniki produktu: Liczba działań promocyjno-informacyjnych – min.3; Wskaźniki rezultatu: Liczba zrealizowanych projektów współpracy 1. Zakładani partnerzy - LGD Razem na Piaskowcu.

VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Realizacja celów zawartych w LSR na lata 2016-2024 przewiduje działania dotyczące następujących typów operacji:

- operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW,
- **projekty grantowe,**
- **operacje własne LGD (których beneficjentem i realizatorem operacji jest LGD),**
- **projekty współpracy (w tym projekt międzynarodowy oraz projekt krajowy).**

Uregulowania sposobu wybory i oceny operacji, a także stosowanych podczas tego procesu kryteriów, zaprojektowane zostały odrębnie dla każdego typu operacji przewidzianych w dokumencie Strategii. W trakcie opracowywania rozwiązań formalnych dbano przede wszystkim o zgodność zapisów z przepisami obowiązującymi dla RLKS, a także dopasowanie ich do specyfiki obszaru objętego LSR (co w szczególności ujęte zostało w sposobie sformułowania kryteriów). Przyjęte rozwiązania formalno-instytucjonalne zostały skonstruowane w taki sposób, aby umożliwiały sprawny i transparentny wybór operacji w oparciu o ustalenia poczynione podczas definiowania problemów, przedsięwzięć, celów i wskaźników.

1. PROCEDURY OCENY I WYBORU OPERACJI

Procedury oceny i wyboru operacji w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii i rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność „ objętego PROW 2014-2020			
Elementy zawarte w dokumencie:	**Operacje realizowane przez beneficjentów innych niż LGD**	**Projekty grantowe**	**Operacje własne LGD**
	Miejsce w dokumencie	**Miejsce w dokumencie**	**Miejsce w dokumencie**
1. Wpisano i opisano sposób udostępniania procedur do wiadomości publicznej	§ 20 ust. 4	§ 34 ust.2	§ 5 ust. 2
2. Szczegółowo określono zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji	§ 5-12	§ 5-18	§ 2
3. Określono sposób organizacji naborów wniosków	§ 1	§ 1	§ 1
4. Przewidziano podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń dotyczących oceny i wyboru operacji zawierających informacje o wyłączeniu z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy	§ 6 ust. 3, § 20 ust.1	§ 4 ust. 3, § 24 ust.2	§ 2 ust. 15, § 4 ust. 4
5. Określono szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu	§ 13 i § 14	§ 19, § 21	§ 2 ust. 15, § 3 ust. 2

Najważniejsze założenia poszczególnych rozwiązań przedstawione zostały z zachowaniem podziału na typ przewidzianej operacji (rodzaj przedsięwzięcia), dlatego też LGD Wspólny Trakt, opracowało **przejrzyste i niedyskryminujące procedury** ich realizacji, szczegółowo opisujące proces wyboru, sposób rozliczania, monitoring i kontrolę. Główne elementy procedury zestawione zostały poniżej:

Wszystkie przygotowane przez LGD Wspólny Trakt procedury mają na celu zagwarantowanie jak największej poprawności oraz jawności stosowanych rozwiązań:

- zapewniają prawidłowy przebieg procesu oceny i wyboru operacji, poprawności dokumentacji oraz zgodności formalnej, a nad kwestiami tymi, zgodnie z § 17 ust. 1 Regulaminu Rady, czuwała będzie Komisja Skrutacyjna,
- przewidują zasady i tryb postępowania w przypadku zastosowania procedury odwoławczej (termin, warunki i sposób wniesienia protestu), podawanie do publicznej informacji protokołów z każdego etapu procesu wyboru operacji (zawierają tym samym także informacje o wyłączeniach członków organu decyzyjnego z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy).
- przewidują przejrzysty sposób postepowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów,
- określają tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sposób zapewniający możliwość skutecznego wniesienia protestu,
- **w celu realizacji zapisów art. 32 ust. 3 pkt b) Rozporządzenia 1303/2014 w regulaminie organizacyjnym Rady LGD Wspólny Trakt, w §26 uregulowano kwestię prowadzenia rejestru interesów, w którym będą zawarte informacje na temat więzów wspólnych interesów lub korzyści, łączących członków Rady, które mogą mieć wpływ na podejmowanie decyzji przez Radę**
- przewidują przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów
- procedury zawierają także wzory wszystkich dokumentów, o których mowa w treści ich zapisów.

Opracowane przez LGD Wspólny Trakt procedury są przejrzyste, niedyskryminujące, a także pozwalają uniknąć ryzyka konfliktu interesów. **Ponadto przewidujące regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego, a także szczegółowo regulują sytuacje wyjątkowe – określono sposób postępowania w przypadku takiej samej liczby punktów, a także zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru.**

Procedury stanowią odpowiednio załączniki 1, 2, 3 do Uchwały nr 20/15 Walnego Zebrania Stowarzyszenia Wspólny Trakt z dnia 28.12.2015r. tj.:

1. **Procedury oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD,**
2. **Procedury oceny i wyboru oraz rozliczania, monitoringu i kontroli Grantobiorców,**
3. **Procedury oceny i wyboru operacji własnych LGD.**

2. INNOWACYJNY SPOSÓB REALIZACJI LSR

Na potrzeby realizacji przedsięwzięć w ramach celu 4 „**Ochrona walorów środowiska obszaru LGD z wykorzystaniem innowacji organizacyjnych i technologicznych, w tym działania na rzecz ochrony klimatu** zdefiniowano innowacyjność, gdzie **Innowacyjność operacji oznacza zastosowanie metod, środków, technologii niestosowanych dotychczas lub stosowanych jednostkowo (np. tylko w jednej gminie) na obszarze LGD lub adresowanie operacji do grupy docelowej niebędącej lub będącej jednostkowo (np. tylko w jednej gminie) analogicznych adresatem działań.**

W ramach celów szczegółowych nr 1.3 i nr 4.2 zakłada się premiowanie innowacyjności w ramach oceny projektów, rozumianej, jako wdrożenie nowego na danym obszarze lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. LGD Wspólny Trakt uwzględniła w kryteriach wyboru premiowanie projektów innowacyjnych.

LOKALNE KRYTERIA WYBORU OPERACJI WRAZ Z PROCEDURĄ ICH USTALANIA ORAZ ZMIANY

Opracowane kryteria są **mierzalne, mają charakter oceny punktowej**, posiadają odpowiednią metodologię wyliczenia, a także zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium. **Proponowane rozwiązania są zgodne z wymogami określonymi w przepisach EFRROW**. Określone kryteria posiadają **opisy** (definicje/ wyjaśnienia). Za realizację wskaźników dla strategii, poprzez realizację projektu, określono **Kryteria dostępu**, w efekcie **warunkujące możliwość skorzystania ze wsparcia**, gdyż wskaźniki realizacji stanowią kluczowe miary sukcesu realizacji całej strategii. Dla zapewnienia społecznej akceptacji kryteriów, zostały one opracowane i zaakceptowane przy udziale społeczności lokalnej podczas otwartego spotkania informacyjno-konsultacyjnego oraz przewidziano w okresie wdrażania ich modyfikację, jako element partycypacyjnego zarządzania procesem wdrażania LSR (np. na uargumentowany wniosek interesariuszy obszaru LGD). Ponadto zapisy LSR przewidują monitorowanie poziomu akceptacji kryteriów wyboru operacji, a także czynny udział społeczności lokalnej w aktualizacji i zmianie kryteriów. Wnioski, które przeszły ocenę formalną będą podlegały ocenie lokalnych kryteriów wyboru operacji wszystkim pod kątem spójności proponowanego projektu z zapisami zawartymi w Lokalnej Strategii Rozwoju, w tym przede wszystkim z diagnozą obszaru zawartą w Strategii, a także przewidzianymi w dokumencie wskaźnikami produktów. Premiowane będą ponadto projekty wykorzystujące lokalne potencjały do wyeliminowania zidentyfikowanych problemów. Zakłada się ponadto przyznawanie dodatkowych punktów projektom, które zakładają wykorzystanie większego wkładu własnego beneficjenta (dotyczy to także projektów własnych LGD - 5%,). Kryterium **wkład własny** wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w PROW 2014-2020 t**o powyżej 10%** włącznie wnioskodawca otrzymuje dodatkowe pkt. **Innowacyjne podejście jest również dodatkowo oceniane i punktowane.**

Przewidziano ponadto rozwiązania szczegółowe, dotyczące przedsięwzięć w ramach konkretnych celów szczegółowych LSR. W przypadku operacji dotyczących działalności gospodarczej, kryteria premiują operacje ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb grup defaworyzowanych oraz operacje, w których beneficjentem jest osoba defaworyzowana. W przypadku operacji dotyczących rozwoju infrastruktury i oferty czasu wolnego, kryteria premiują operacje realizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców.

Kryteria dostępu (warunkujące możliwość skorzystania ze wsparcia) i kryteria fakultatywne znajdują się w załączniku nr 11 do wniosku o wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR).

Wykaz kwot wsparcia i intensywności pomocy przyznawanej dla projektów realizowanych w ramach poddziałania 19.2 PROW 2014-2020						
Rodzaj podmiotu	**Wysokość wsparcia (PLN)**	**Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)[i]**	**Wysokość poszczególnego zadania (PLN)**	**Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)[i]**	**Wysokość wsparcia (PLN)**	**Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)[i]**
	Konkurs		**Grant**		**Operacje własne**	
A - jednostki sektora finansów publicznych B - podmioty wykonujące działalność gospodarczą C - pozostałe podmioty, D – premia E - LGD	A, – bez limitu B, C, D - do 300 000 w okresie realizacji PROW na lata 2014-2020	A – do 63,63% B – do 70% C – do 90% D – kwota premii 90.000 zł	A, C – od 5 do 50 tys. zł	A, C – do 90%	E – do 50.000 zł	E - Do 100%
Przedsięwzięcie 1.1.2 Animacja wspiera aktywność						
Przedsięwzięcie 1.1.3 Trakt Wiedzy						
Przedsięwzięcie 1.3.1. Laboratorium Innowacji Społecznych						
Przedsięwzięcie 1. 5 .1 Centra Aktywności						
Przedsięwzięcie 2. 1.1 Są wśród nas						
Przedsięwzięcie 2.3.1 Potencjał dla rozwoju						
Przedsięwzięcie 3.1.1 Przedsiębiorczy Trakt						
Przedsięwzięcie 3.2.1 Wypoczynek i rekreacja dla rozwoju						
Przedsięwzięcie 3.3.1 Wspólny Trakt – Wspólne korzyści						
Przedsięwzięcie 4.2.1 Niska emisja = zdrowsze i tańsze życie						

VII. Plan działania

Realizacja działań w łamach LSR została zaplanowana w 2, określonych przez Instytucję Zarządzającą PROW, etapach:

1 etap: lata 2016-2018
2 etap: lata 2019-2024

Ze względu na ograniczony czas Etapu 3 (praktycznie jeden rok) realizacja większości operacji została zaplanowana w 1 i 2 etapie, aby zminimalizować ryzyko dotyczące niezrealizowania wskaźników przyjętych, jako miara sukcesu wdrażania LSR.

Wartość przedsięwzięć zrealizowanych w trakcie Etapu 1 wyniesie: **4 840 490 zł**
Wartość przedsięwzięć zrealizowanych w trakcie Etapu 2 wyniesie **2 299 510 zł**

Plan uwzględnia zapisy paragrafu 8 Umowy Ramowej LGD z Instytucją Wdrażającą, dające możliwość podwyższenia kwoty wsparcia PROW o 20% pod warunkiem osiągnięcia określonych progów wskaźników i wydatkowania środków finansowych.

Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach realizacji LSR PROW na lata 2016-2024, to co najmniej 3 500 000 zł, co daje min. 50% budżetu poddziałania 19.2

CEL OGÓLNY 2.0 Włączenie społeczne grup defaworyzowanych

Przedsięwzięcie 2.3.1 Potencjał dla rozwoju
Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej - 360 000 zł
Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej – 1 174 510 zł

CEL OGÓLNY 3.0 Rozwój przedsiębiorczości i dywersyfikacja źródeł dochodu
Cel szczegółowy 3.1 Inwestycje tworzące miejsca pracy
Przedsięwzięcie 3.1.1 Przedsiębiorczy Trakt
Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej - 450 000 zł
Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej – 899 892 zł
Cel szczegółowy 3.2 Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD Wspólny Trakt
Przedsięwzięcie 3.2.1 Wypoczynek i rekreacja dla rozwoju
Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej - 270 000 zł
Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej – 414 158 zł

CEL OGÓLNY 3.0 Ochrona walorów środowiska obszaru LGD z wykorzystaniem innowacji organizacyjnych i technologicznych, w tym działania na rzecz ochrony klimatu
Cel szczegółowy 4.2 Promocja i wykorzystywanie innowacyjnych rozwiązań i technologii w zakresie gospodarki niskoemisyjnej
Przedsięwzięcie 4.2.1 Niska emisja = zdrowsze i tańsze życie
Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej - 90 000 zł
Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej – 78 270 zł

Wsparcie przedsięwzięć adresowanych do grup defaworyzowanych wyniesie 1.050.000, czyli 30% budżetu poddziałania 19.2.

VIII. Budżet LSR

Realizacja *Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność LGD Wspólny Trakt na lata 2016-2024*, opierać się będzie o:

- środki EFRROW,
- środki budżetu Państwa,
- wkład własny beneficjentów.

Poniższa tabela prezentuje montaż finansowy, dla LSR LGD Wspólny Trakt, uwzględniający powyższe 3 źródła finansowania, uwzględniające podział na beneficjentów innych niż jednostki sektora finansów publicznych oraz beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych.

PLAN FINANSOWY W ZAKRESIE PODDZIAŁANIA 19.2 PROW 2014-2024

	Wkład EFRROW (PLN)	**Budżet Państwa (PLN)**	**Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych (PLN)**	**RAZEM (PLN)**
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	**2 926 980,00**	**1 673 020,00**		**4 600 000,00**
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	**1 527 120,00**		**872 880,00**	**2 400 000,00**
RAZEM (PLN)	**4 454 100,00**	**1 673 020,00**	**872 880,00**	**7 000 000,00**

Ogólna kwota wsparcia środkami PROW wyniesie 8.790.000 zł, z czego:
• 7.000.000 zł przeznaczone zostanie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (realizację LSR),
• 140.000 zł na przygotowanie i realizację przedsięwzięć Lokalnej Grupy Działania w zakresie współpracy,
• 1.450.000 zł na koszty bieżące związane z zarządzaniem wdrażania strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność obejmujące koszty operacyjne, koszty personelu, koszty szkoleń, koszty związane z public relations, koszty finansowe, a także koszty związane z monitorowaniem wdrażania strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność i operacji będących przedmiotem wsparcia oraz przeprowadzaniem szczegółowych działań ewaluacyjnych związanych z tą strategią,
• 200.000 zł na animowanie realizacji strategii kierowanej przez społeczność w celu ułatwienia wymiany między zainteresowanymi podmiotami, aby zapewniać informacje i propagować strategię oraz aby wspierać potencjalnych beneficjentów w celu opracowywania operacji i przygotowywania wniosków (aktywizację).
Poniższe zestawienie, prezentuje przyporządkowanie budżetu PROW do zakresów wsparcia.

BUDŻET LSR

Zakres wsparcia	**Wsparcie finansowe (PLN)**					
	PROW	**RPO**		**PO RYBY**	**Fundusz wiodący**	**Razem EFSI**
		EFS	**EFRR**			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	**7 000 000,00**	**0**	**0**	**0**		**0**
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	**140 000,00**			**0**		**0**
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	**1 450 000,00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	**200 000,00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
RAZEM (PLN)	**8 790 000,00**	**0**		**0**	**0**	**0**

Działania w ramach **Celu ogólnego 1** odnoszą się do problemu obszaru LGD, jakim jest relatywnie niski kapitał społeczny obszaru LGD, mierzony poziomem wykształcenia, aktywności zawodowej, współpracy oraz zależności od pomocy społecznej.

Działania w ramach **Celu ogólnego 2** odnoszą się do problemu obszaru LGD, jakim jest relatywnie wysoki poziom wykluczenia społecznego mierzony niską atrakcyjnością życia na obszarze (relatywnie niekorzystne wskaźniki migracji i przyrostu naturalnego), wysoką liczbą potrzebujących pomocy, rosnącą liczbą bezrobotnych w wieku 55+.

Działania w ramach **Celu ogólnego 3** odnoszą się do problemu obszaru LGD, jakim jest bardzo wysoki wskaźnik bezrobocia na obszarze i relatywnie niski wskaźnik przedsiębiorczości mieszkańców oraz do niewykorzystanego potencjału dla rekreacji i turystyki (sąsiedztwo Radomia), jak również terenów inwestycyjnych.

Działania w ramach **Celu ogólnego 4** odnoszą się do problemu obszaru LGD, jakim jest niski poziom świadomości ekologicznej, a zwłaszcza przyczyn zmian klimatycznych i potrzeby ochrony klimatu oraz do potrzeby ochrony walorów środowiska obszaru jako warunku jego trwałego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach realizacji LSR PROW na lata 2016-2023, to łącznie co najmniej 3 500 000 zł, co daje 50 % budżetu poddziałania 19.2 szczegółowo o pisano w dziale VII PLAN DZIAŁANIA.

IX. Plan komunikacji

Zaproponowany przez LGD „Wspólny Trakt" plan komunikacji (Załącznik nr 5 do Strategii) opracowany został na podstawie uwag i propozycji zgłaszanych podczas konsultacji społecznych, a także wyników ewaluacji dokonanej po okresie realizacji poprzedniej LSR.

Cele planu komunikacji obejmują:

• poinformowanie mieszkańców i podmiotów obszaru LGD o możliwościach uzyskania wsparcia na planowane przez nich działania przyczyniające się do społeczno-gospodarczego rozwoju obszaru LGD;
• bieżące informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR.
• bieżące informowanie potencjalnych wnioskodawców o możliwości nieodpłatnego uzyskania wsparcia doradczego w trakcie opracowywania wniosków o dotacje
• bieżące informowanie mieszkańców o stanie realizacji LSR (w tym o stopniu osiągania celów i wskaźników),
• umożliwienie pozyskiwania informacji zwrotnej od mieszkańców dot. realizacji LSR,
• promocja polskiej i unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Zakłada się, że proces komunikacji będzie najbardziej intensywny w początkowym okresie realizacji LSR (2016 – 2017), a intensyfikacja przekazu dotyczącego praktycznych aspektów realizacji zapisów dokumentu przełoży się na jakość zgłaszanych operacji i wniosków, a także na zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnej w działalność LGD,.

Planowane działania mają wzbudzić zainteresowanie oraz zachęcić potencjalnych beneficjentów do aplikowania o środki, zwiększając liczbę zrealizowanych inwestycji, a przez to wzmocnić konkurencyjność i atrakcyjność obszaru Lokalnej Grupy Działania.

Grupy docelowe, do których skierowany jest plan komunikacji to przede wszystkim grupy kluczowe z punktu widzenia realizacji LSR, czyli: **przedsiębiorcy, organizacje społeczne i grupy zainteresowań, instytucje samorządowe, grupy defaworyzowane** - ze względu na dostęp do rynku pracy (przede wszystkim osoby młode, w wieku 18-34 lata, w tym młode matki, osoby w wieku 55+) oraz ze względu na dostęp do usług publicznych i życia społecznego (dzieci i młodzież, osoby niepełnosprawne i seniorzy, samotni rodzice).

Działania skierowane są także do ogółu mieszkańców, – jako potencjalnych beneficjentów.

LGD „Wspólny Trakt" zaplanowało także odpowiednie wskaźniki dla zaprojektowanych działań komunikacyjnych, szczegółowo opisane w Załączniku nr 5 do Strategii „Plan komunikacji", zawierającym:

a) prezentację głównych celów i przesłanek leżących u podstaw jego opracowania;
b) opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu, w tym działań podejmowanych w przypadku problemów z realizacją LSR, niskim poparciu społecznym dla działań realizowanych przez LGD;
c) opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz efektów działań komunikacyjnych;

d) analizę efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu (w tym tryb korygowania planu komunikacji);
e) opis sposobu wykorzystania w procesie realizacji LSR wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych;
f) budżet przewidziany na działania komunikacyjne

l.p.	**Rodzaj narzędzia komunikacji**	**Wskaźnik produktu**	**Wskaźnik rezultatu**
1.	Mailing	1 kampania na 2 m-ce	2 800
2.	Informacja na 5 stronach internetowych (LGD i 4 gmin)	1 Informacja na 2 m-ce	2100 wyświetleń artykułu/dane LGD
3.	Prasa (1 nakład dla 4 gmin = 1000 szt)	2 razy w roku	14 000 szt.
4.	Spotkania informacyjno-konsultacyjne (40 osób)	2 razy w roku	560 osób
5.	Materiały informacyjne (publikacje, ulotki, gadżety)	Na bieżąco	15 000 osób
6.	Doradztwo w biurze	Na bieżąco	350 osób
7.	Szkolenia dla wnioskodawców/beneficjentów (20 osób)	2 razy w roku	280 osób
8.	Wyjazdy studyjne	1 raz w roku	210 osób
9.	Szkolenia dla pracowników, Członków Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej i potencjalnych beneficjentów	1 raz w roku	240 osób

X. Zintegrowanie

Zgodność i komplementarność Strategii rozwoju kierowanego przez społeczność LGD „Wspólny Trakt" ze dokumentami ze strategiami rozwoju Województwa Mazowieckiego

Cele LSR Wspólny Trakt	Wzmocnienie kapitału społecznego na rzecz rozwoju obszaru LGD Wspólny Trakt Wspieranie inicjatyw społecznych na rzecz integracji i rozwoju społeczności lokalnych, w tym rozwój edukacji ustawicznej Wzmocnienie i rozwój potencjału organizacji pozarządowych Identyfikacja, promocja i inicjowanie innowacyjnych działań społecznych Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego Rozwój infrastruktury kulturalnej
Zbieżne cele *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku*	Cel strategiczny: *Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki* Kierunki działań: *Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego;* *Aktywizacja rezerw rynku pracy oraz działania na rzecz poprawy sytuacji demograficznej;* *Wzrost wykorzystania zasobów ludzkich poprzez zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej;* *Wyrównanie szans edukacyjnych;* *Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz działania na rzecz ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego.* *Upowszechnienie kultury i twórczości;* *Wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego*;
Zbieżne cele *Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020*	Cel strategiczny *Wzmocnienie kapitału ludzkiego do aktywności, samodzielności i integracji społecznej* Cele główne *Wzmocnienie inkluzji społecznej poprzez realizację działań profilaktycznych i aktywizujących.* *Poprawa dostępności i jakości usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym przy zwiększonym udziale organizacji pozarządowych w realizacji zadań polityki społecznej Regionu.*
Zbieżne cele *Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza do 2020 roku*	Cel główny: *Wzrost innowacyjności Mazowsza, prowadzący do przyspieszenia wzrostu i zwiększenia konkurencyjności w skali UE* Cele strategiczne *Zwiększenie i wzmocnienie współpracy w procesach rozwoju innowacji i innowacyjności* *Kształtowanie i promowanie postaw proinnowacyjnych oraz pro przedsiębiorczych sprzyjających kreatywności i kooperacji*
Cele LSR Wspólny Trakt	Włączenie społeczne grup defaworyzowanych Uwrażliwianie społeczności lokalnej na problemy grup defaworyzowanych Aktywizacja społeczna i integracja grup defaworyzowanych Wykorzystanie potencjału grup defaworyzowanych dla gospodarki i promocja ekonomii społecznej

Zbieżne cele *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku*	Cel strategiczny *Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki* Kierunki działań: *Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna;* *Wyrównanie szans edukacyjnych;*
Zbieżne cele *Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020*	Cel strategiczny *Wzmocnienie kapitału ludzkiego do aktywności, samodzielności i integracji społecznej* Cele główne *Wzmocnienie inkluzji społecznej poprzez realizację działań profilaktycznych i aktywizujących.* *Poprawa dostępności i jakości usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym przy zwiększonym udziale organizacji pozarządowych w realizacji zadań polityki społecznej Regionu.*
Zbieżne cele *Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza do 2020 roku*	Cel główny *Wzrost innowacyjności Mazowsza, prowadzący do przyspieszenia wzrostu i zwiększenia konkurencyjności w skali UE* Cele strategiczne *Zwiększenie i wzmocnienie współpracy w procesach rozwoju innowacji i innowacyjności* *Kształtowanie i promowanie postaw proinnowacyjnych oraz pro przedsiębiorczych sprzyjających kreatywności i kooperacji*
Cele LSR Wspólny Trakt	Rozwój przedsiębiorczości i dywersyfikacja źródeł dochodu Inwestycje tworzące miejsca pracy Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD Wspólny Trakt Zintegrowana promocja oferty gospodarczej, inwestycyjnej i turystycznej obszaru LGD
Zbieżne cele *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku*	Kierunki działań: *Rozwój produkcji: tworzenie warunków przyjaznych dla inwestorów i przedsiębiorców;* *Wspieranie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw produkcyjnych;* *Wykorzystanie i wzmacnianie specjalizacji regionalnych;* *Wzmacnianie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich;* *Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu;* *Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej*
Zbieżne cele *Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza do 2020 roku*	Cele strategiczne *Wzrost efektywności wsparcia i finansowania działalności proinnowacyjnej w regionie* *Kształtowanie i promowanie postaw proinnowacyjnych oraz pro przedsiębiorczych sprzyjających kreatywności i kooperacji*
Zbieżne cele Strategii rozwoju turystyki w WM na lata 2014-2020	Cel strategiczny A.1. *Rdzeń systemu: ożywienie turystyki wewnątrzregionalnej*; Cel strategiczny B. 1. *Zbudowanie podstaw wizerunku turystycznego Mazowsza* Cel strategiczny B. 2. *Ożywienie promocyjne partnerstw regionu*

	Cel strategiczny C. 3. *Wsparcie promocyjne kluczowych atrakcji turystycznych* Cel strategiczny E. 2. *Spójność regionalna dzięki turystyce*
Cele LSR Wspólny Trakt	Ochrona walorów środowiska obszaru LGD z wykorzystaniem innowacji organizacyjnych i technologicznych, w tym działania na rzecz ochrony klimatu Edukacja mieszkańców i podmiotów obszaru w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych Promocja i wykorzystywanie innowacyjnych rozwiązań i technologii w zakresie gospodarki niskoemisyjnej
Zbieżne cele *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku*	Kierunki działań: *Dywersyfikacja źródeł energii i jej efektywne wykorzystanie;* *Wspieranie rozwoju przemysłu ekologicznego i eko-innowacji;* *Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska;* *Poprawa jakości wód, odzysk/unieszkodliwianie odpadów, odnowa terenów skażonych oraz ograniczenie emisji zanieczyszczeń;* *Produkcja energii ze źródeł odnawialnych.*
Zbieżne cele *Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza do 2020 roku*	Cel główny: *Wzrost innowacyjności Mazowsza, prowadzący do przyspieszenia wzrostu i zwiększenia konkurencyjności w skali UE* Cele strategiczne *Kształtowanie i promowanie postaw proinnowacyjnych oraz pro przedsiębiorczych sprzyjających kreatywności i kooperacji*

O ile tylko pozwalały na to wymogi formalne i merytoryczne dotyczące LSR, **jej realizacja zakłada kompleksową realizację poszczególnych przedsięwzięć – z udziałem różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej** (LSR nie ogranicza liczby tych branż, oprócz branży turystycznej, wsparcie będzie mogła uzyskać każda inna branża, zależnie od inicjatywy przedsiębiorców). Ilustracją tej tezy jest zawartość tabeli *Cele i wskaźniki*, pokazująca **różnorodność grup docelowych i sposobów realizacji przedsięwzięć.**

XI. Monitoring i ewaluacja

Podstawą skutecznego wdrażania działań służących osiąganiu celów Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2022, zwanej LSR jest dysponowanie wiedzą na temat postępów osiąganych w zakresie wdrażanych kierunków interwencji oraz zdolność do reagowania na pojawiające się różnice pomiędzy przyjętymi założeniami a uzyskiwanymi efektami realizacji kluczowych zadań. LSR opracowana została w sposób partycypacyjny, w związku, z czym warunkiem niezbędnym dla prawidłowej realizacji dokumentu jest możliwie jak najbardziej aktywny udział mieszkańców w procesie oceny postępów z jej wdrażania, a także ocena sposobu funkcjonowania stowarzyszenia LGD „Wspólny Trakt".

Monitoring oznacza systematyczne i ciągłe zbieranie, analizę i wykorzystywanie informacji o przebiegu wdrażania LSR na potrzeby zarządzania oraz bieżącego podejmowania decyzji. Jest on działaniem towarzyszącym procesowi wdrażania dokumentu – pozwala na sprawdzanie poziomu realizacji kierunków interwencji oraz wskazuje na ewentualną potrzebę podjęcia działań korygujących. Proces monitoringu ma charakter ciągły.

Ewaluacja jest to natomiast działanie analityczne, mające na celu dostarczenie informacji na temat skuteczności podjętych celów i przedsięwzięć. Pozwala ona na zestawienie wyników realizowanej strategii z zaplanowanymi wskaźnikami. Celem ewaluacji jest wykorzystanie doświadczeń płynących z dotychczasowych działań wdrożeniowych do poprawy przyszłych przedsięwzięć realizacyjnych.

Poziom organizacyjny:
Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Wspólny Trakt" na lata 2016-2024 proponuje cele i przedsięwzięcia, które stanowią wyzwania dla całej społeczności obszaru LGD – władz samorządowych, jednostek gminnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, a także partnerów zewnętrznych. Wdrażanie LSR wymaga ścisłej koordynacji i współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami. Stąd też efektywność realizacji celów wyodrębnionych w dokumencie w dużej mierze będzie zależała od komórki odpowiedzialnej za nadzór nad monitoringiem i ewaluacją Strategii.
W przypadku stowarzyszenia LGD „Wspólny Trakt", komórką taką jest Zarząd, czyli organ nadzorujący działalność Stowarzyszenia. Organem pomocniczym, wykonującym czynności techniczne związane z procesem monitoringu jest natomiast Biuro LGD. Do zadań Biura LGD należeć będzie w szczególności:

- pomiar efektywności i zasięgu oddziaływania podejmowanych działań komunikacyjnych,
- analiza stopnia realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR,
- badanie zgodności realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR,
- badanie zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia,
- zbieranie danych na temat jakości świadczonego doradztwa oraz organizowanych przedsięwzięć z zakresu animacji lokalnej,

Przynajmniej raz w roku, na podstawie analizy raportów i materiałów przedstawianych przez Biuro LGD, Zarząd sporządza raport ewaluacyjny, w oparciu o kryteria efektywności, trwałości, trafności oraz skuteczności analizowanych poziomów wdrażania LSR.

Wyniki ewaluacji zostaną wykorzystane do: podsumowania i oceny efektów dotychczasowej realizacji LSR, poprawy jakości działań bieżących i planowanych, podniesienia poziomu uspołecznienia działań i zwiększenia poparcia społecznego, zaprezentowania efektów działań LGD.
Wszyscy partnerzy realizujący zadania zdefiniowane w LSR będą poproszeni o aktywną współpracę Biurem LGD. Przyczyni się to do lepszej organizacji oraz realnego monitorowania wdrażania dokumentu.

Poziom merytoryczny:
Na poziomie merytorycznym ważną rolę przypisuje się Zarządowi LGD, który będzie wsparciem merytorycznym dla Biura LGD. Jego zadaniem jest przede wszystkim nadzór nad zadaniami monitorującymi prowadzonymi przez Biuro.

Poziom społeczny:
Poziom społeczny dotyczy wzmacniania spójności i integralności społecznej obszaru LGD, a także upowszechniania zapisów LSR wśród mieszkańców i pozyskiwania beneficjentów dla realizacji zdefiniowanych w niej kierunków interwencji.
Głównym adresatem zapisów dokumentu są mieszkańcy gmin obszaru LGD oraz potencjalni partnerzy oraz beneficjenci, a w szczególności: Władze gminne, radni, pracownicy urzędów gmin z obszaru LGD i jednostek gminnych, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne i inicjatywy społeczne, przedsiębiorcy, przedstawiciele sektora gospodarczego, instytucje otoczenia biznesu, instytucje szkoleniowe z regionu, mieszkańcy, w tym przedstawiciele grup defaworyzowanych.
W celu upowszechnienia treści Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Wspólny Trakt" oraz zasad, kryteriów i procedur związanych z realizacją przedsięwzięć zaplanowano szereg działań przedstawionych w planie komunikacji.

Szczegółowe rozwiązania dotyczące procesu monitoringu i ewaluacji zawarte zostały w załączniku nr. 2 do strategii.

XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko.

ANALIZA LSR

Przeprowadzona przez LGD „Wspólny Trakt" analiza LSR pod kątem spełnienia kryteriów kwalifikujących do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wykazała, że - zgodnie z art. 48 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2013.1235 ze zmianami) - **LSR nie wymaga przeprowadzenia takiej oceny** jako dokument stanowiący uszczegółowienie *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze* oraz *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020*, które wcześniej zostały poddane takiej ocenie.
W związku z powyższym Lokalna Grupa Działania wystąpiła 30 października 2015 roku do **Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie** z **wnioskiem o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko**.

OPINIA REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W WARSZAWIE

W odpowiedzi na przedstawiony wniosek, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie, w piśmie nr WOOŚ-I.410.817..2015.JD z dnia 25 listopada 2015 roku uznał, iż w odpowiedzi na pismo z dnia 30.10.2015., w sprawie przeprowadzenia procedury strategicznej oceny na środowisko dla projektu Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) w ramach Rozwoju kierowanego przez Społeczność w okresie programowania 2014 – 2020 obejmującej teren gmin: Iłża, Kowala, Skaryszew, Wierzbica na obszarze powiatu radomskiego, po zapoznaniu się z przedłożoną dokumentacją, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie, stwierdził, że Lokalna Strategia Rozwoju stanowić będzie instrument finansowy realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku poprzez wykorzystanie m.in. środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020. W skład zaproponowanych działań wchodzą zarówno Działania inwestycyjne jak i nieinwestycyjne. Informacje o zaproponowanych działaniach inwestycyjnych charakteryzują się wysokim stopniem uogólnienia, a szczegółowy zakres inwestycji będzie znany dopiero na etapie wniosków o dofinansowanie. W przypadku inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko wnioskodawca/inwestor będzie zobligowany do uzyskania stosownej decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.
Biorąc pod uwagę fakt, że zakres planowanych działań nie będzie wykraczać poza ramy Strategii Rozwoju Regionalnego Województwa Mazowieckiego i Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014 – 2020, czyli dokumentów, które zostały poddane strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko, zdaniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie **nie jest konieczne przeprowadzenie odrębnej procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Lokalnej Strategii Rozwoju**.
Uznając, że LSR dla obszaru LGD Wspólny Trakt, będzie stanowić instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz, że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, to jest uszczegółowienie dokumentu „Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030" w dniu 11 grudnia 2015 roku skierowane zostało do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego wystąpienie o uzgodnienie odstępstwa od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Uszczegółowienie będzie polegało na wskazaniu możliwych do realizacji zadań zgodnie z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014-2020. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD będą realizowane w taki sposób, by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych. Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo poddane niezbędnym wymaganym prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze. W szczególności realizacja każdego przedsięwzięcia zostanie poprzedzona postępowaniem zapewniającym wybór najkorzystniejszych dla środowiska wariantów lokalizacyjnych i technicznych, a także wskazaniem właściwych zabezpieczeń środowiska. Ograniczanie oddziaływań na środowisko przyrodnicze oraz warunki życia ludzi winno być prowadzone również w fazie budowy i późniejszej eksploatacji ewentualnych inwestycji.

Wobec powyższego można prognozować, iż realizacja projektów, w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony zdrowia ludzi i ochrony środowiska.

BIBLIOGRAFIA

1. *Analiza potencjału i potrzeb obszaru Lokalnej Grupy Działania „Wspólny Trakt”.*
2. *Raport z Ewaluacji Ex-Post, Wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju i Funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Wspólny Trakt”.*
3. *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (Dz. U.z 2015 r. poz. 1570).
4. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006* (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013);
5. *Statut LGD Wspólny Trakt* przyjęty Uchwałą nr 12/15 Walnego Zebrania Członków z dnia 23 października 2015 roku.
6. *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku.*
7. *Strategia Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020.*
8. *Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza do 2020 roku.*
9. Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.
10. Strona internetowa Lokalnej Grupy Działania Wspólny Trakt, www.wspolnytrakt.pl.
11. *Ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego* (Dz. U. z 2015 r. poz. 513 z późn. zm.).
12. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2015 r. poz. 378).
13. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2015r. poz. 1393).

ZAŁĄCZNIKI DO STRATEGII

1. Procedura aktualizacji LSR

2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

3. Plan działania

4. Budżet LSR

5. Plan komunikacji

Procedura aktualizacji LSR - Załącznik nr 1
do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2024

PROCEDURA AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ NA LATA 2014-2020

§ 1 Słownik

Użyte w procedurze zwroty oznaczają:
1) LGD - Stowarzyszenie Wspólny Trakt;
2) LSR - Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2024;
3) Komisja Rewizyjna - Komisja Rewizyjna stowarzyszenia Wspólny Trakt;
4) Zarząd- Zarząd stowarzyszenia Wspólny Trakt;
5) Biuro LGD - Biuro stowarzyszenia Wspólny Trakt;
6) WZC - Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia.

§ 2

Organy odpowiedzialne za proces aktualizacji LSR

1. Nadzór nad realizacją i aktualizacją LSR należy do kompetencji WZC.
2. Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie procesu aktualizacji LSR jest Zarząd.
3. W celu przeprowadzenia aktualizacji LSR Zarząd, na wniosek WZC, może powołać zespoły pomocnicze - skład zespołów ustala Zarząd.
4. Jednostką wspomagającą, wykonującą na bieżąco czynności techniczne związane z procesem aktualizacji LSR, jest Biuro LGD.
5. Zarząd jest odpowiedzialny za analizę i ocenę danych gromadzonych lub przygotowywanych przez Biuro LGD.

§ 3

Proces aktualizacji LSR

1. Aktualizacja LSR to proces, który ma na celu wprowadzenie koniecznych zmian, w tym działań naprawczych.
2. LSR wymaga aktualizacji w szczególności:
   1) w kontekście dokonania zmian:
      a) statutu lub innych dokumentów Stowarzyszenia, jeśli skutkują one dezaktualizacją zapisów zawartych w LSR;
      b) kryteriów oceny lub procedur, wpływających na treści zawarte w LSR;
      c) aktualizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 lub innych przepisów prawa regulujących kwestie opisane w LSR;
   2) w efekcie prowadzonego monitoringu i ewaluacji w zakresie:
      a) celów i przedsięwzięć,
      b) wskaźników,
      c) planu działania,
      d) planu komunikacji,
      e) budżetu LSR - również w wypadku zmian wartości budżetu, wynikających z decyzji Samorządu Województwa Mazowieckiego.
3. W razie konieczności dokonania zmian wynikających ze zmian przepisów prawa lub dokumentów powiązanych, proces aktualizacji LSR inicjuje Zarząd.
4. Proces aktualizacji LSR będący efektem prowadzonego monitoringu bądź ewaluacji, inicjuje Komisja Rewizyjna, składając pisemny wniosek o zmiany do Zarządu.
5. Zarząd, we współpracy z Biurem LGD, organizuje proces aktualizacji LSR i dla jak najpełniejszego jej wdrożenia dokonuje czynności w zakresie:
   1) dookreślenia zakresu i brzmienia proponowanych zmian;
   2) określenia metod angażowania społeczności lokalnej w proces aktualizacji strategii, wśród których znaleźć się mogą w szczególności:
      a) zamieszczenie na stronach internetowych LGD oraz wszystkich gmin będących jej członkami, proponowanych zmian w zapisach LSR wraz z uzasadnieniem i określeniem minimum 7-dniowego terminu na zgłaszanie uwag i propozycji,

b) ogłoszenie konsultacji pisemnych, w których zainteresowani partnerzy społeczni mogą przygotować pisemne odpowiedzi (komentarze, uwagi) do propozycji zmian zapisów LSR, zamieszczonych na stronie internetowej LGD, przedłożonych do wglądu w biurze oraz podczas ewentualnych spotkań,
c) organizację minimum jednego spotkania konsultacyjnego dla interesariuszy LSR (przedstawicieli grup defaworyzowanych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, samorządów), podczas którego będą oni mogli zapoznać się z proponowanymi zmianami i przedstawić swoje opinie i rekomendacje, przy czym informacja o spotkaniu przekazywana jest interesariuszom za pośrednictwem stron www oraz korespondencji mailowej, na minimum 4 dni przed spotkaniem,
d) przesyłanie do wszystkich beneficjentów działań oraz uczestników spotkań informacyjnych, informacji mailowej o planowanych do wprowadzenia zmianach wraz ze wskazaniem możliwości zgłaszania uwag oraz podaniem terminu ich zgłaszania,
e) informowanie planowanych zmianach i składanie stosownych wyjaśnień podczas indywidualnych konsultacji w biurze LGD.

W efekcie prowadzonych działań partycypacyjnych, dających jak najpełniejszą odpowiedź na potrzeby preferencje społeczności lokalnej obszaru LGD, Biuro LGD sporządza zestawienie uwag i rekomendacji. Zestawienie opracowywane jest w formie tabelarycznej i uwzględnia treść propozycji, zgłaszającego, rekomendacje Zarządu, uzasadnienie w przypadku odrzucenia lub odroczenia włączenia propozycji do LSR.

6. Po zakończeniu konsultacji społecznych Zarząd opracowuje końcową wersję propozycji zmian w LSR, którą przekazuje pod obrady Walnego Zebrania wraz z zestawieniem tabelarycznym, o którym mowa w ust. 6.
7. WZC, podejmując stosowna uchwałę, ostatecznie określa i zatwierdza zmiany w LSR.

§ 4

Upowszechnianie wyników.

Informacje dotyczące działań podejmowanych w ramach aktualizacji LSR, zamieszczane są na stronie internetowej LGD oraz na stronach gmin członkowskich LGD, a także udostępnione do wglądu w Biurze LGD.

PROCEDURA DOKONYWANIA MONITORINGU I EWALUACJI STRATEGII ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ NA LATA 2016-2024 ORAZ FUNKCJONOWANIA LGD WSPÓLNY TRAKT

§ 1

Słownik

Użyte w procedurze zwroty oznaczają:

1) LGD - Stowarzyszenie Wspólny Trakt;
2) LSR - Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2024;
3) Komisja Rewizyjna - Komisja Rewizyjna stowarzyszenia Wspólny Trakt;
4) Zarząd - Zarząd stowarzyszenia Wspólny Trakt;
5) Biuro LGD - Biuro stowarzyszenia Wspólny Trakt.

§ 2

Organy odpowiedzialne za proces monitoringu i ewaluacji

6. Nadzór nad monitoringiem i ewaluacją należy do kompetencji Zarząd. W celu przeprowadzenia ewaluacji Zarząd może powołać zespoły pomocnicze, ustalając również ich skład. Jednostką wspomagającą, wykonującą na bieżąco czynności techniczne związane z procesem monitoringu, czyli systematycznym zbieraniem i przetwarzaniem danych niezbędnych do przeprowadzenia procedury monitoringu i ewaluacji, jest Biuro LGD.
7. Zarząd LGD nadzoruje Biuro LGD w realizacji zadań związanych z monitoringiem, a także jest odpowiedzialny za analizę i ocenę danych zbieranych przez Biuro LGD.

§ 3

Proces monitoringu

1. Monitoring to proces polegający na systematycznym kontrolowaniu postępów w realizacji LSR oraz funkcjonowania LGD, w kontekście zaplanowanych wskaźników, realizacji działań i budżetu, w założonym czasie.
2. Monitoring prowadzony jest przez Biuro LGD na podstawie:
   1) rejestru danych prowadzonego przez Biuro LGD (tworzony w oparciu o zbierane dane i analizy własne);
   2) sprawozdań składanych przez beneficjentów;
   3) statystyki odwiedzin oficjalnej strony internetowej LGD;
   4) list obecności ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych;
   5) rejestru doradztwa świadczonego w Biurze LGD;
   6) ankiet monitorujących doradztwo w Biurze LGD;
   7) ankiet monitorujących przedsięwzięcia związane z animacją lokalną;
   8) ewidencji współpracy ze społecznością lokalną;
   9) danych z ewaluacji realizacji LSR.
3. W procesie monitoringu Biuro LGD zbiera przede wszystkim informacje dotyczące:
   1) stopnia realizacji wskaźników LSR dla poszczególnych celów oraz przedsięwzięć;
   2) stopnia realizacji budżetu przewidzianego w LSR;
   3) zasięgu działań komunikacyjnych prowadzonych przez LGD;
   4) jakości i poziomu doradztwa świadczonego przez pracowników Biura LGD;
   5) jakości i poziomu przedsięwzięć dotyczących animacji lokalnej;
   6) jakości i poziomu współpracy LGD z innymi organizacjami i podmiotami, w tym w ramach zaplanowanych projektów współpracy;
   7) działalności organów stowarzyszenia.

4. Szczegółowe zasady prowadzenia monitoringu, w tym elementy poddane badaniu oraz źródła danych
   i metody ich zbierania zawiera Tabela 1, stanowiąca załącznik nr 1 do niniejszej procedury.
5. Wzory dokumentów stosowanych w procesie monitoringu, o których mowa w ust. 2 pkt 5 - 8, ustala Zarząd.
6. Wyniki monitoringu przedstawiane są w formie kwartalnych raportów monitorujących, sporządzanych przez Biuro LGD.
7. Raporty monitorujące przekazywane są do wiadomości Zarządu.
8. Po zapoznaniu się z raportem monitorującym Zarząd może rozpocząć działania, mające na celu uruchomienie przez Zarząd dodatkowych działań ewaluacyjnych w terminie krótszym niż zakładany.
9. Zakres procedury monitoringu oraz raportu monitorującego może zostać zawężony lub rozszerzony decyzją Zarządu LGD.
10. Jeżeli wnioski i rekomendacje z monitoringu tego wymagają, Zarząd uruchamia procedury aktualizacji LSR we wskazanym zakresie, zgodnie z Procedurą aktualizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2020.
11. W przypadku stwierdzenia niezgodności realizowanych działań z zapisami LSR lub ich negatywnej oceny, Zarząd zgłasza Walnemu Zebraniu Członków konieczność podjęcia działań naprawczych. Za przygotowanie programu naprawczego odpowiedzialny jest Zarząd w porozumieniu z Komisją Rewizyjną.

§ 4

Proces ewaluacji

1. Ewaluacja to ocena skuteczności, efektywności, użyteczności, trafności i trwałości podejmowanych działań.
2. Przynajmniej raz w roku Zarząd - na podstawie kwartalnych raportów monitorujących oraz prowadzonych przez Biuro LGD ewidencji, a także ankiet monitorujących beneficjentów - sporządza raport ewaluacyjny.
3. Ewaluacja jest badaniem obejmującym przede wszystkim ocenę:
   1) stopnia realizacji celów, przedsięwzięć i wskaźników przewidzianych w LSR;
   2) wpływu realizacji LSR na rozwój społeczny i gospodarczy obszaru LGD;
   3) zgodności ogłaszanych i realizowanych konkursów z harmonogramem określonym w LSR;
   4) zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia;
   5) skuteczności promocji i aktywizacji społeczności lokalnej;
   6) działalności LGD, w tym przede wszystkim funkcjonowania organów stowarzyszenia, Biura LGD i jego pracowników.
4. Raport z ewaluacji zawiera ocenę podejmowanych działań w oparciu o następujące kryteria oceny:
   1) skuteczność - co zostało osiągnięte;
   2) efektywność - czy poniesione koszty są adekwatne do rezultatów;
   3) użyteczność - czy realizacja strategii przyczynia się do rozwiązania zdefiniowanych problemów;
   4) trafność - czy założenia przyjęte w LSR odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem lub realnym potrzebom beneficjentów;
   5) trwałość - czy realizacja strategii powoduje trwałe zmiany.
5. Szczegółowe zasady prowadzenia ewaluacji, w tym elementy poddane badaniu oraz źródła danych i metody ich zbierania, zawiera Tabela 2, stanowiąca załącznik nr 2 do niniejszej procedury.
6. Zarząd może zalecić stosowanie dodatkowych narzędzi i metod badających postępy w realizacji LSR.
7. Biuro LGD odpowiada za przekazanie Zarządowi danych bazowych do dokonania ewaluacji, zgodnie z założeniami pkt. 3 i 4.

8. Zarząd odpowiada za przetwarzanie danych przekazanych przez Biuro LGD i sporządzenie rocznego raportu ewaluacyjnego oraz gdy jest to konieczne, innych raportów.
9. Raport ewaluacyjny oraz wyniki prac Zarządu są przedstawiane Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia.
10. W przypadku stwierdzenia niezgodności realizowanych działań z zapisami LSR lub ich negatywnej oceny, Zarząd zgłasza Walnemu Zebraniu Członków konieczność podjęcia działań naprawczych. Za przygotowanie programu naprawczego odpowiedzialny jest Zarząd w porozumieniu z Komisją Rewizyjną.
11. Jeżeli wnioski i rekomendacje z ewaluacji tego wymagają, Zarząd uruchamia procedury aktualizacji LSR we wskazanym zakresie, zgodnie z przyjętą procedurą.

§ 5

Upowszechnianie wyników

Informacje dotyczące działań podejmowanych w ramach monitoringu i ewaluacji, w szczególności raporty monitorujące i ewaluacyjne, zamieszczane są na stronie internetowej LGD, a także udostępnione do wglądu w Biurze LGD.

Tabela nr. 1 Szczegółowy zakres monitoringu LSR:

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Biuro LGD	ankiety beneficjentów, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych LGD	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	stopień realizacji wskaźników oraz zgodność osiąganych wskaźników z planem Działania
budżet LGD	Biuro LGD	rejestr danych LGD	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
zasięg działań komunikacyjnych	Biuro LGD	licznik odwiedzin strony Internet LGD, licznik wyświetleń artykułów listy obecności ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD, ankiety on-line wypełnione przez beneficjentów.	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Skuteczność przekazywania/ uzyskiwania informacji na temat działalności LGD.
poziom doradztwa świadczonego przez pracowników Biura LGD	Biuro LGD	anonimowe ankiety od beneficjentów dotyczące poziomu świadczonego doradztwa	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problem., efektywność świadczonego doradztwa
jakość przedsięwzięć dotyczących animacji lokalnej	Biuro LGD	ankiety ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych, ankiety monitorujące przedsięwzięcia związane z animacją lokalną,	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problem.
działalność organów stowarzyszenia	Biuro LGD	rejestr danych LGD, rejestr współpracy	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	ocena działalności organów stowarzyszenia

poziom współpracy z innymi organizacjami i podmiotami, w ramach zaplanowanych projektów współpracy	Biuro LGD	rejestr współpracy	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	ocena współpracy z innymi organizacjami i podmiotami, w tym stopień realizacji zaplanowanych projektów współpracy

Tabela nr. 2 Szczegółowy zakres ewaluacji LSR:

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Zarząd	• ankiety beneficjentów, • sprawozdania beneficjentów, • rejestr danych LGD, • **sprawozdania kwartalne Biura LGD.**	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	**Skuteczność:** Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR. Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów. **Użyteczność:** Określenie stopnia zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych przedsięwzięć.
wpływ realizacji LSR na rozwój społeczny i gospodarczy obszaru LGD	Zarząd	• rejestr danych LGD, • dane statystyki publicznej (BDL GUS, PUP, IOSS), • ankiety beneficjentów, • **sprawozdania kwartalne Biura LGD.**	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	**Trafność:** globalny wpływ działań LGD na procesy rozwojowe zachodzące na terenie gmin tworzących LGD, ocena stopnia, w jakim przyjęte założenia LSR odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem i/lub realnym potrzebom beneficjentów **Trwałość:** ocena, czy pozytywne efekty przedsięwzięć mogą trwać po zakończeniu realizacji LSR
harmonogram rzeczowo-finansowy LSR	Zarząd	• rejestr danych LGD, • **sprawozdania kwartalne Biura LGD.**	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR
budżet LSR	Zarząd	• rejestr danych LGD, • **sprawozdania kwartalne Biura LGD.**	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia
skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Zarząd	• ankiety on-line wypełnione przez beneficjentów, • **sprawozdania kwartalne Biura LGD.**	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	**Skuteczność:** Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które uzyskały

				informację na temat LGD oraz skuteczność animacji społeczności.
działalność LGD (pracownicy i funkcjonowanie biura)	Zarząd	• badania ankietowe, opinie beneficjentów, • rozmowy z mieszkańcami podczas otwartych spotkań konsultacyjnych • wywiady z wnioskodawcami, • wywiady z przedstawicielami Zarządu, Rady i Biura LGD, • **sprawozdania kwartalne Biura LGD.**	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	**Efektywność:** ocena poprawności działalności prowadzonej przez LGD **Skuteczność:** realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR oraz poniesionych nakładów)

	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2024			RAZEM 2016-2024		Program	Poddziałanie/zakres Programu
	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie (zł)		
CEL OGÓLNY 1	**Wzmocnienie kapitału społecznego na rzecz rozwoju obszaru LGD Wspólny Trakt**													
Cel szczegółowy 1	**Wspieranie inicjatyw społecznych na rzecz integracji i rozwoju społeczności lokalnych, w tym rozwój edukacji ustawicznej**													
Przedsięwzięcie 1.1.2 Animacja wspiera aktywność	**Liczba zrealizowanych działań**	5 szt.	100	57 100	0	0	0	0	0	0	5 szt.	57 100		Realizacja LSR (projekty Grantowe)
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	0	0	0	1 szt.	100	50 000	0	0	0	1 szt.	50 000		Realizacja LSR (projekty własne)
Razem cel szczegółowy 1.1				**57 100**			**50 000**			**0**		**107 100**		
Cel szczegółowy 2	**Wzmocnienie i rozwój potencjału organizacji pozarządowych**													
Cel szczegółowy 1.3	**Identyfikacja, promocja i inicjowanie innowacyjnych działań społecznych**													
Przedsięwzięcie 1.3.1. Laboratorium Innowacji Społecznych	**Liczba wspartych działań**	0	0	0	1 szt.	100	50 000	0	0	0	1 szt.	50 000	PROW	Realizacja LSR (projekty własne)
Razem cel szczegółowy 1.3				**0**			**50 000**			**0**		**50 000**		
Cel szczegółowy 1.4	**Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego**													

Przedsięwzięcie 1. 4 .1 Dziedzictwo dla przyszłości	**Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym międzynarodowy Liczba LGD uczestnicząca w projektach współpracy**	1 szt.	100	70 000	0	0	0	0	0	0	1 szt.	70 000	PROW	Projekt współpracy Między-narodowy
Razem cel szczegółowy 1.4				**70 000**			**0**			**0**		**70 000**		
Cel szczegółowy 1.5	**Rozwój infrastruktury kulturalnej lub rekreacyjnej lub turystycznej**													
Przedsięwzięcie 1.5.1 Centra Aktywności - Aktywny Wspólny Trakt – rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury dla wiedzy, innowacji, dziedzictwa lokalnego, kultury lub rekreacji	**Liczba zbudowanej/ Przebudowanej lub doposażonej infrastruktury kulturalnej / rekreacyjnej / turystycznej**	17 szt.	61,69	1 070 842.35	5 szt.	100	665 000	0	0	0	22 szt.	1 735 842,35	PROW	Realizacja LSR Konkurs na infrastrukturę kulturalną lub rekreacyjną lub turystyczną
Razem cel szczegółowy 1.5				1 070 842.35			665 000	b		**0**		1 735 842,35		
Razem cel ogólny 1				**1 197 942,35**			**765 000**			**0**		**1 962 942,35**		
CEL OGÓLNY 2.0	**Włączenie społeczne grup defaworyzowanych**													
CEL SZCZEGÓŁOWY 2.1	**Uwrażliwianie społeczności lokalnej na problemy grup defaworyzowanych**													
Przedsięwzięcie 2.1.1 Są wśród nas	Liczba zrealizowanych działań	8 szt.	100	41 070	0	0	0	0	0	0	8 szt.	41 070	PROW	Realizacja LSR (projekty Grantowe)
Razem cel szczegółowy 2.1				**41 070**			**0**			**0**		**41 070**		
Cel szczegółowy 2.3	**Wykorzystanie potencjału grup defaworyzowanych dla gospodarki i promocja ekonomii społecznej**													

Przedsięwzięcie 2.3.1 Potencjał dla rozwoju	**Liczba operacji polegającej na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa**	0	0	0	4 szt.	100	360 000	0	0	0	4 szt.	360 000	PROW	Realizacja LSR (Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej)
	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0	0	0	6 szt.	100	1 174 510	0	0	0	6 szt.	1 174 510		Realizacja LSR (Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej)
Razem cel szczegółowy 2.3				**0**			**1 534 510**			**0**		**1 534 510**		
Razem cel ogólny 2				**41 070**			**1 534 510**			**0**		**1 575 580**		
Cel ogólny 3	**Rozwój przedsiębiorczości i dywersyfikacja źródeł dochodu**													
Cel szczegółowy 3.1	**Inwestycje tworzące miejsca pracy**													
Przedsięwzięcie 3.1.1 Przedsiębiorczy Trakt	**Liczba operacji Polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa**	5 szt.	100	450 000	0	0	0	0	0	0	5 szt.	450 000	PROW	Realizacja LSR (Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej)
	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	4 szt.	100	899 892	0	0	0	0	0	0	4 szt.	899 892		Realizacja LSR (Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej)
Razem cel szczegółowy 3.1				**1 349 892**			**0**			**0**		**1 349 892**		
Cel szczegółowy 3.2	**Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD Wspólny Trakt**													
Przedsięwzięcie 3.2.1 Wypoczynek i rekreacja dla rozwoju	**Liczba operacji Polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa**	3 szt.	100	270 000	0	0	0	0	0	0	3 szt.	270 000	PROW	Realizacja LSR (Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej)
	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	2 szt.	100	414 158	0	0	0	0	0	0	2 szt.	414 158		Realizacja LSR (Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej)

	Liczba nowych lub zmoderniz. obiekt. infrastr. turyst i rekreac.	4 szt.	100	546 075,76	0	0	0	0	0	0	4 szt.	546 075,76	Realizacja LSR (Konkurs na infrastrukturę turystyczna lub rekreacyjną)
	Liczba działań promocyjno-informacyjnych (projekt współpracy Krajowy)	3szt.	100	70 000	0	0	0	0	0	0	3 szt.	70 000	Krajowy Projekt Współpracy
Razem cel szczegółowy 3.2.1				**1 300 233,76**			**0**			**0**		**1 300 233,76**	
Cel szczegółowy 3.3 Zintegrowana promocja oferty gospodarczej, inwestycyjnej i turystycznej obszaru LGD													
Przedsięwzięcie 3.3.1 Wspólny Trakt - Wspólne korzyści	**Liczba zrealizowanych działań**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	Realizacja LSR (projekty własne)
Razem cel szczegółowy 3.3.1				**0**			**0**			**0**		**0**	
Razem cel ogólny 3				**2 650 125,76**			**0**			**0**		2 650 125,76	
Cel ogólny 4	**Ochrona walorów środowiska obszaru LGD z wykorzystaniem innowacji organizacyjnych i technologicznych, w tym działania na rzecz ochrony klimatu**												
Cel szczegółowy 4.2	**Promocja i wykorzystywanie innowacyjnych rozwiązań i technologii w zakresie gospodarki niskoemisyjnej**												
Przedsięwzięcie 4.2.1 Niska emisja = zdrowsze i tańsze życie	**Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa**	1 szt.	100	90 000	0	0	0	0	0	0	1 szt.	90 000	Realizacja LSR (Konkurs na podejmowanie działalności gospodarczej)
	Liczba operacji polegających na rozwoju istniej. Przedsiębiorstwa	1 szt.	100	78 270	0	0	0	0	0	0	1 szt.	78 270	Realizacja LSR (Konkurs na rozwijanie działalności gospodarczej)

	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury. Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	9 szt.	100	783 081,89	0	0	0	0	0	0	9 szt.	783 081,89		Konkurs na inf. Kulturalną turystyczną lub rekreacyjną
Razem cel szczegółowy 4.2				**951 351,89**			**0**			**0**		**951 351,89**		
Razem cel ogólny 4				**951 351,89**			**0**			**0**		**951 351,89**		
Razem LSR				**4 840 490**			**2 299 510**			**0**		**7 140 000**		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach Realizacja LSR PROW												**3 736 830**	**53,39 % budżetu poddziałania 19.2**	
Grupy defaworyzowane												2 150 000	**30,71% budżetu poddziałania 19.2**	

BUDŻET LSR

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	**7 000 000,00**	**0**	**0**	**0**		**0**
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	**140 000,00**			**0**		**0**
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	**1 450 000,00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	**200 000,00**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
RAZEM (PLN)	**8 790 000,00**	**0**		**0**	**0**	**0**

PLAN FINANSOWY W ZAKRESIE PODDZIAŁANIA 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW (PLN)	Budżet państwa (PLN)	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych (PLN)	RAZEM (PLN)
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	**2 926 980,00**	**1 673 020,00**		**4 600 000,00**
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	**1 878 311,07**		**1 195 169,33**	3073480,40
RAZEM (PLN)	**4 454 100,00**	**1 673 020,00**	**872 880,00**	**7 000 000,00**

PLAN KOMUNIKACJI LSR

Główne cele działań komunikacyjnych: Celem planu komunikacji jest zarówno bieżące informowanie mieszkańców o stanie realizacji LSR (w tym o stopniu osiągania celów i wskaźników), jak i bieżące informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR. Zakłada się, że intensyfikacja przekazu, dotyczącego praktycznych aspektów realizacji zapisów dokumentu przełoży się na zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnej w działalność LGD, a tym samym pozytywnie wpłynie na jakość zgłaszanych operacji i wniosków. Planowane działania mają wzbudzić zainteresowanie oraz zachęcić potencjalnych beneficjentów do aplikowania o środki, zwiększając liczbę zrealizowanych projektów a przez to wzmocnić konkurencyjność i atrakcyjność Lokalnej Grupy Działania. Celem działań komunikacyjnych jest ponadto utrwalenie i pogłębienie akceptacji i przychylności mieszkańców obszaru LGD dla realizacji LSR na lata 2016 - 2022. Podjęte założenia wynikają bezpośrednio z doświadczeń związanych z realizacją poprzedniej strategii (wyniki badań ewaluacyjnych), a także propozycji i uwag zgłaszanych przez uczestników otwartych spotkań warsztatowych. W toku analiz oraz dyskusji zidentyfikowano dotychczasowe problemy z komunikacją i promowaniem działalności LGD. Zaproponowany plan komunikacji ma za zadanie zlikwidować dotychczasowe niedostatki komunikacyjne, a także zagwarantować dwustronność przekazu oraz umożliwiać pozyskiwanie informacji zwrotnej od mieszkańców.

Działania komunikacyjne, odpowiadające im środki przekazu oraz zidentyfikowani adresaci poszczególnych działań komunikacyjnych:				
Termin	**Cel komunikacji**	**Nazwa działania komunikacyjnego**	**Adresaci działania komunikacyjnego (grupy docelowe)**	**Środki przekazu**
I połowa 2016 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o LSR na lata 2016-2023 (głównych celach, zasadach przyznawania dofinansowania oraz typach operacji , które będą miały największe szanse wsparcia z budżetu LSR)	Kampania informacyjna nt. głównych założeń LSR na lata 2016-2023	wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru LGD (w tym także przedstawiciele grup defaworyzowanych: osoby młode, młode matki, osoby w wieku 55+; dzieci i młodzież, osoby niepełnosprawne i seniorzy, samotni rodzice)	• rozsyłanie informacji pocztą elektroniczną • informacje na oficjalnej stronie internetowej LGD „Wspólny Trakt” • informacje na oficjalnych stronach internetowych gmin obszaru LGD, • ogłoszenia na portalach społecznościowych (przede wszystkim Facebook), • ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych • organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych na obszarze LGD, • artykuł w prasie lokalnej.
I połowa 2016 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o głównych zasadach interpretacji poszczególnych kryteriów oceny używanych przez Radę LGD	Kampania informacyjna nt. zasad oceniania i wyboru operacji przez LGD	wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru, w tym grupy	• rozsyłanie informacji pocztą elektroniczną, • informacje na stronie internetowej LGD „Wspólny Trakt”, • informacje na oficjalnych stronach internetowych gmin obszaru LGD,

	(zwłaszcza kryteriów jakościowych)		defaworyzowane: bezrobotni (osoby młode, młode matki, osoby w wieku 55+), dzieci i młodzież, osoby niepełnosprawne i seniorzy, samotni rodzice	• organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych w każdej z gmin obszaru LGD – odrębne spotkania dla każdego z celów szczegółowych LSR na lata 2016-2023
I połowa 2016 r./ do końca realizacji LSR	Wspieranie beneficjentów LSR w realizacji projektów.	Informowanie na temat warunków i sposobów realizacji i rozliczania projektów	Beneficjenci oraz projektodawcy	• spotkania, szkolenia, doradztwo indywidualne, • dyżur w siedzibie LGD
I połowa 2017 r. (i w każdym kolejnym roku)	Aktywizacja potencjalnych uczestników projektów (odbiorców projektów), w tym przedstawicieli grup defaworyzowanych	Informacja na temat możliwości włączenia się do realizowanych projektów oraz potencjalnych korzyści Informacja na temat możliwości samozatrudnienia, bądź objęcia działaniem kwalifikacyjnym w ramach realizowanych projektów	mieszkańcy obszaru, przedstawiciele grup defaworyzowanych, wskazanych w LSR: bezrobotni (osoby młode, młode matki, osoby w wieku 55+), dzieci i młodzież, osoby niepełnosprawne i seniorzy, samotni rodzice	**Do mieszkańców:** • rozsyłanie informacji pocztą elektroniczną, • informacje na oficjalnej stronie internetowej LGD „Wspólny Trakt”, • informacje na oficjalnych stronach internetowych gmin obszaru LGD, • ogłoszenia na portalach społecznościowych (przede wszystkim Facebook), • ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych (urzędy, GOK, MGOK), • organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych w każdej z gmin obszaru LGD, • artykuł w biuletynie LGD. **Grupy defaworyzowane:** • bezpośredni kontakt przez pracowników MOPS i PUP, • rozsyłanie informacji pocztą elektroniczną , • informacje na oficjalnej stronie internetowej LGD „Wspólny Trakt”, • informacje na oficjalnych stronach internetowych gmin obszaru LGD, • ogłoszenia na portalach • społecznościowych (przede wszystkim Facebook),

II połowa 2018 r. (+ po określeniu planu działania dopisane zostaną terminy odpowiadające tamtejszym zapisom)	Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie	Badanie opinii i satysfakcji beneficjentów	Beneficjenci	• Ankieta online na oficjalnej stronie LGD, • Ankiety po doradztwie, szkoleniu
II połowa 2019 r. (i w kolejnych latach zgodnie z planem działania)	Zapewnianie szerokiej akceptacji społecznej dla działań rozwojowych i kierunków rozwojowych realizowanych przy pomocy LSR.	Prezentacja projektów realizowanych i zrealizowanych	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym potencjalni wnioskodawcy i beneficjenci)	• publikacja dobrych praktyk projektowych, • promocja skutecznych działań na oficjalnej stronie internetowej LGD oraz na stronach gmin tworzących obszar LGD, • organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych w każdej z gmin obszaru LGD

Zakładane wskaźniki w oparciu o planowany budżet działań komunikacyjnych oraz planowane efekty działań komunikacyjnych:		
Nazwa działania komunikacyjnego	**Zakładane wskaźniki**	**Planowane efekty**
Kampania informacyjna nt. głównych założeń LSR na lata 2016-2023	• zamieszczenie 5 artykułów na stronach internetowych (LGD oraz 4 gmin), • organizacja 4 spotkań informacyjno-konsultacyjnych (ok. 15 osób na każde spotkanie, badanie ankietowe po spotkaniu)	• dotarcie do co najmniej 100 osób z informacjami o LSR na lata 2016-2024, • podniesienie poziomu wiedzy mieszkańców o głównych założeniach LSR (wyniki ankiet po spotkaniach), • zwiększenie liczby składanych wniosków konkursowych do roku 2018
Kampania informacyjna nt. zasad oceniania i wyboru operacji przez LGD	• zamieszczenie 5 artykułów na stronach internetowych (LGD oraz 4 gmin), • organizacja 4 spotkań informacyjno-konsultacyjnych (ok. 10 osób na każde spotkanie, badanie ankietowe po spotkaniu)	• dotarcie do co najmniej 100 osób z informacjami o kryteriach wyboru operacji, • podniesienie poziomu wiedzy potencjalnych beneficjentów (wyniki ankiet po spotkaniach)
Informowanie na temat warunków i sposobów realizacji i rozliczania projektów	• przyjęcie 30 osób w punkcie konsultacyjnym w Biurze LGD, • organizacja 8 spotkań szkoleniowych i doradczych	• podniesienie poziomu wiedzy potencjalnych beneficjentów (wyniki ankiet po spotkaniach • szkoleniowych i doradczych)
Informacja na temat możliwości włączenia się do realizowanych projektów	• dotarcie z informacjami do 30 osób objętych wsparciem PUP oraz MOPS,	• podniesienie poziomu wiedzy o propozycjach zawartych w LSR wśród osób z grup

oraz potencjalnych korzyści **Informacja na temat możliwości samozatrudnienia, bądź objęcia działaniem kwalifikacyjnym w ramach realizowanych projektów**	• zamieszczenie 5 artykułów na stronach internetowych (LGD oraz 4 gmin), • organizacja 4 spotkań informacyjno-konsultacyjnych (ok. 10 osób na każde spotkanie)	defaworyzowanych, • zwiększenie liczby przedstawicieli grup defaworyzowanych w realizowanych projektach do końca 2018 roku, • zwiększenie liczby projektów realizowanych w ramach celu szczegółowego 2 (tym samym zwiększenie wskaźnika zatrudnienia)
Prezentacja projektów realizowanych i zrealizowanych	• publikacja 1 opracowania nt. dobrych praktyk realizacji projektów w ramach LSR, • zamieszczenie 5 artykułów na stronach internetowych (LGD oraz 4 gmin), • opublikowanie artykułu w Biuletynie LGD, • organizacja 4 spotkań informacyjno-konsultacyjnych (ok. 10 osób na każde spotkanie)	• dotarcie do co najmniej 500 osób z przykładami zrealizowanych projektów, • podniesienie poziomu wiedzy mieszkańców o efektach realizacji LSR),
Badanie opinii i satysfakcji beneficjentów	• zebranie łącznie 80 ankiet (online oraz po doradztwie, szkoleniu)	• pozyskanie informacji o koniecznych zmianach w procesie świadczenia pomocy przez LGD oraz możliwość podniesienia jego jakości

- **Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu:**

  Zastosowane w planie komunikacji działania oraz wykorzystane środki przekazu podlegać będą cyklicznym badaniom przynoszonych efektów oraz – związanej z nimi –racjonalności budżetowej. Dodatkowo większość zaplanowanych narzędzi komunikacji przewiduje otrzymanie informacji zwrotnej lub aktywny udział mieszkańców. Regularnie prowadzona ocena przedstawiana będzie w formie publikacji zestawień (okresowych i rocznych) na oficjalnej stronie LGD. W przypadku stwierdzenia, że któreś z działań komunikacyjnych nie przynosi pożądanych efektów, przewiduje się zastosowanie planu naprawczego. Polegać on będzie na modyfikacji dotychczasowych praktyk komunikacyjnych lub zastąpieniu ich nowymi, które w ocenie LGD będą bardziej odpowiednie dla osiągnięcia wyznaczonych celów. Przed wprowadzeniem każdej modyfikacji w ramach planu naprawczego przewiduje się zarówno poinformowanie odbiorców planu komunikacyjnego (za pomocą stron internetowych oraz portali społecznościowych), jak i konsultowanie propozycji z mieszkańcami, beneficjentami oraz grupami docelowymi – za pomocą ankiet oraz podczas otwartych spotkań konsultacyjnych.

- **Opis wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych, sposobu ich wykorzystania w procesie realizacji:**

  Plan komunikacji przewiduje działania dotyczące zbieranie informacji o funkcjonowaniu LGD oraz poziomu zadowolenia z realizacji LSR. W przypadku stwierdzenia niezadowolenia z metod wdrażania LSR oraz nieprzychylności wobec braku działań podejmowanych przez LGD konieczne będzie wdrożenie środków zaradczych. Przewiduje się wśród nich przede wszystkim: organizację spotkań przedstawicieli LGD z mieszkańcami i beneficjentami oraz przeprowadzenie badań ankietowych, a także przyjmowanie uwag bezpośrednio w Biurze LGD. Po zebraniu opinii i wysłuchaniu uwag LGD będzie zobowiązana do odniesienia się do otrzymanych informacji zwrotnych, przygotowanie propozycji zmian zawartych w aktualizacji LSR oraz ponowne skonsultowanie ich (tymi samymi metodami) ze społecznością lokalną.

- **Całkowity budżet przewidziany na Działania komunikacyjne w okresie realizacji LSR**

Środki przewidziane na działania komunikacyjne mają pochodzić z operacji 19.4
Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji. LGD „Wspólny Trakt" zakłada, że co najmniej 10% tych środków w latach 2016 – 2023 zostanie przeznaczona na działania informacyjne, promocyjne oraz aktywizacyjne. Budżet ten ma opiewać na kwotę 200 000 zł.